

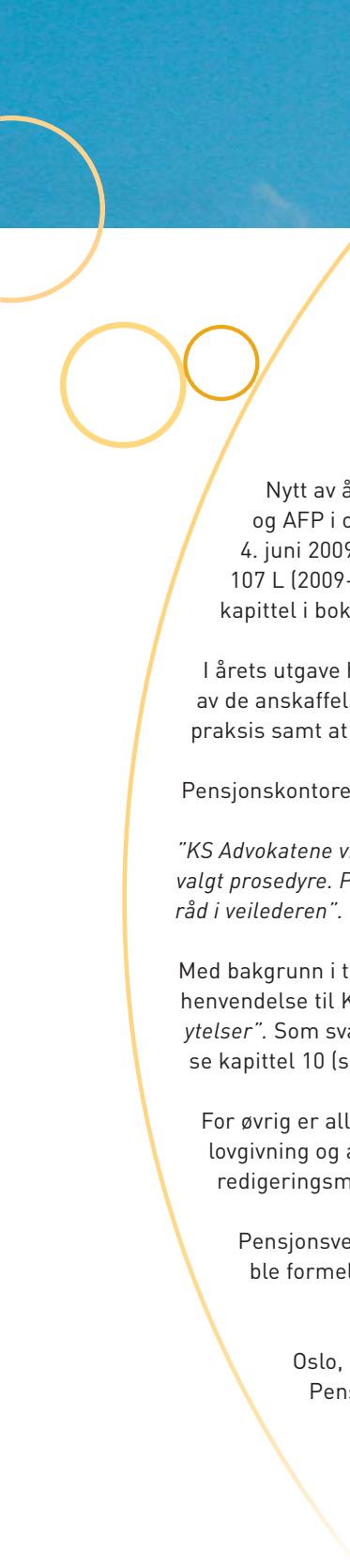
PENSJONSVEILEDER 2010

Innkjøp og vurdering av
kommunal tjenestepensjonsordning

Pensjonkontoret
Postboks 1466 Vika
0116 Oslo
Besøksadresse: Haakon VII's gate 9
E-post: post@pensjonskontoret.no
Telefon: 24 13 26 00
www.pensjonskontoret.no

Design og foto: Cornelia Henne Braathen

FORORD

Nytt av året er beskrivelse av hovedtrekkene i ny offentlig tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor, med bakgrunn i tariffpartenes enighetsprotokoll av 4. juni 2009 samt Arbeidsdepartementets lovforslag av 26. mars 2010 – Proposisjon 107 L (2009-2010). Endringene trer i kraft 1. januar 2011. Emnet omtales i et nytt kapittel i boken – kapittel 3.

I årets utgave har KS Advokatene foretatt en særskilt kvalitetssikring og oppdatering av de anskaffelsesrettslige forhold. Boken er oppdatert med nyere retts- og KOFA-praksis samt at skillet mellom kvalifikasjonskrav og tildelingskriterier er klargjort.

Pensjonskontorets styre fattet følgende vedtak på styremøte 11. mars 2010:

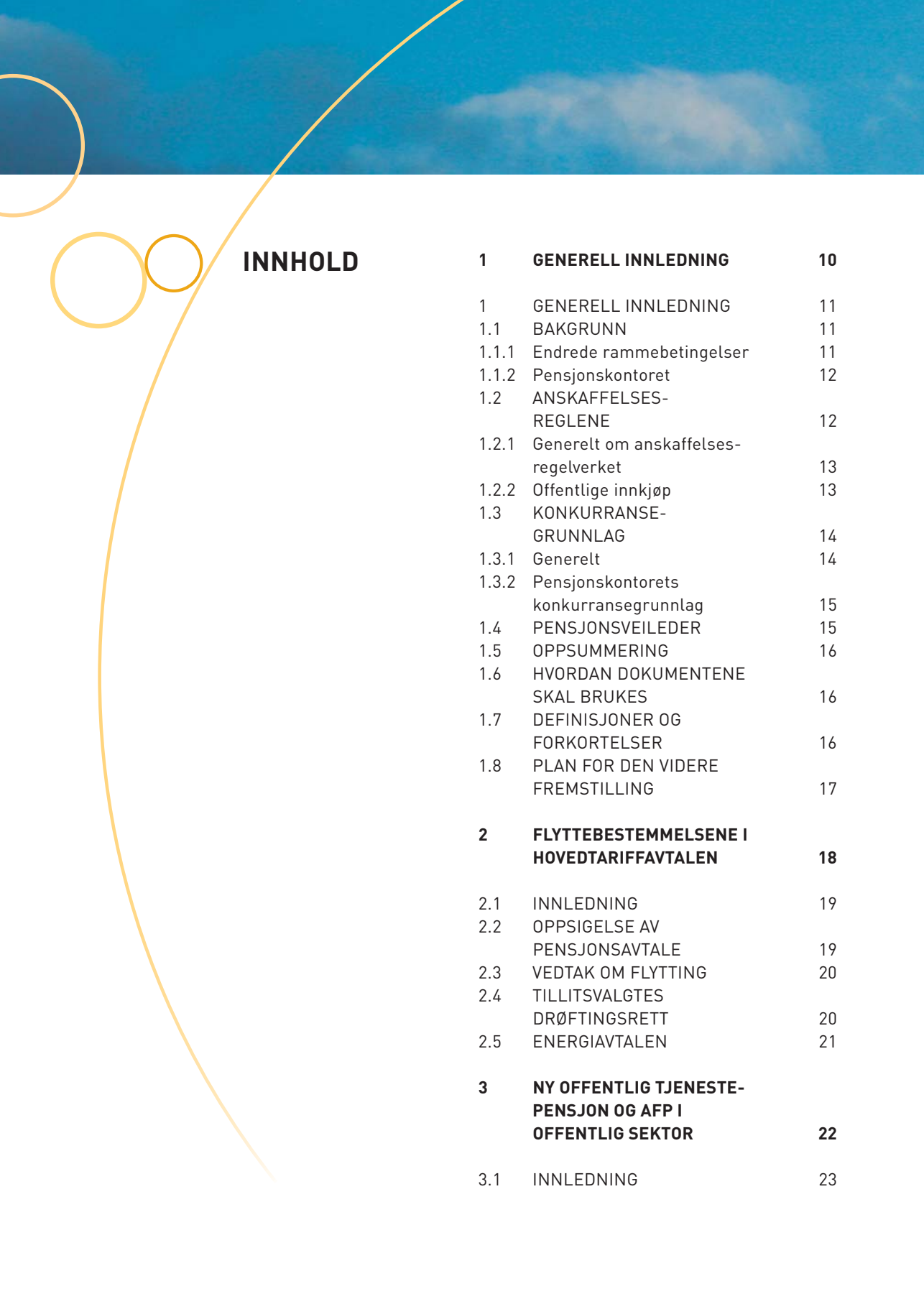
“KS Advokatene vil tilrå at kommuner på anbud 2010 velger åpen anbudskonkurranse som valgt prosedyre. Pensjonskontoret støtter en slik vurdering og det innarbeides som vårt råd i veilederen”. (Se for øvrig kapittel 5.8.5).

Med bakgrunn i tilbudsgivningen i anbudsprosessene 2009 rettet Pensjonskontoret henvendelse til Kredittilsynet den 16.11.2009 med tema *“Premiesats – forsikringsbare ytelser”*. Som svar sendte Kredittilsynet brev til livselskapene den 27.11.2009 – se kapittel 10 (s. 96) for nærmere omtale.

For øvrig er alle bokens kapitler gjennomgått, oppdatert og ajourført i forhold til ny lovgivning og andre endrede forhold fra i fjor, i tillegg til at det er gjort en del redigeringsmessige endringer.

Pensjonsveileder 2010 med tilhørende konkurransegrunnlag og referanseplan ble formelt godkjent av Pensjonskontorets styre 9. april 2010.

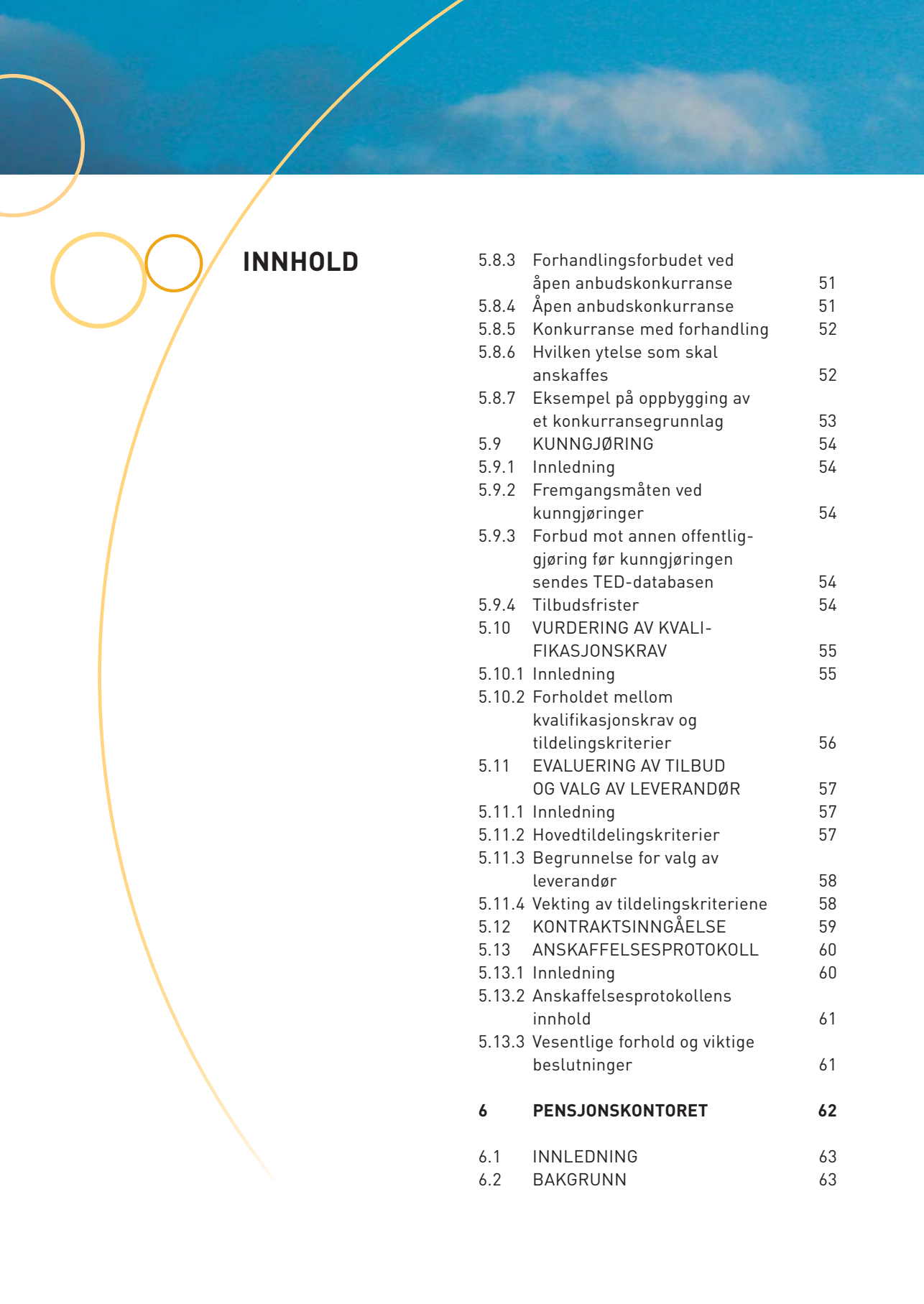
Oslo, mai 2010
Pensjonskontoret

INNHold

1	GENERELL INNLEDNING	10
1	GENERELL INNLEDNING	11
1.1	BAKGRUNN	11
1.1.1	Endrede rammebetingelser	11
1.1.2	Pensjonskontoret	12
1.2	ANSKAFFELSES- REGLENE	12
1.2.1	Generelt om anskaffelses- regelverket	13
1.2.2	Offentlige innkjøp	13
1.3	KONKURRANSE- GRUNNLAG	14
1.3.1	Generelt	14
1.3.2	Pensjonskontorets konkurransegrunnlag	15
1.4	PENSJONSVEILEDER	15
1.5	OPPSUMMERING	16
1.6	HVORDAN DOKUMENTENE SKAL BRUKES	16
1.7	DEFINISJONER OG FORKORTELSER	16
1.8	PLAN FOR DEN VIDERE FREMSTILLING	17
2	FLYTTEBESTEMMELSENE I HOVEDTARIFFAVTALEN	18
2.1	INNLEDNING	19
2.2	OPPSIGELSE AV PENSJONSAVTALE	19
2.3	VEDTAK OM FLYTTING	20
2.4	TILLITSVALGTES DRØFTINGSRETT	20
2.5	ENERGIAVTALEN	21
3	NY OFFENTLIG TJENESTE- PENSJON OG AFP I OFFENTLIG SEKTOR	22
3.1	INNLEDNING	23

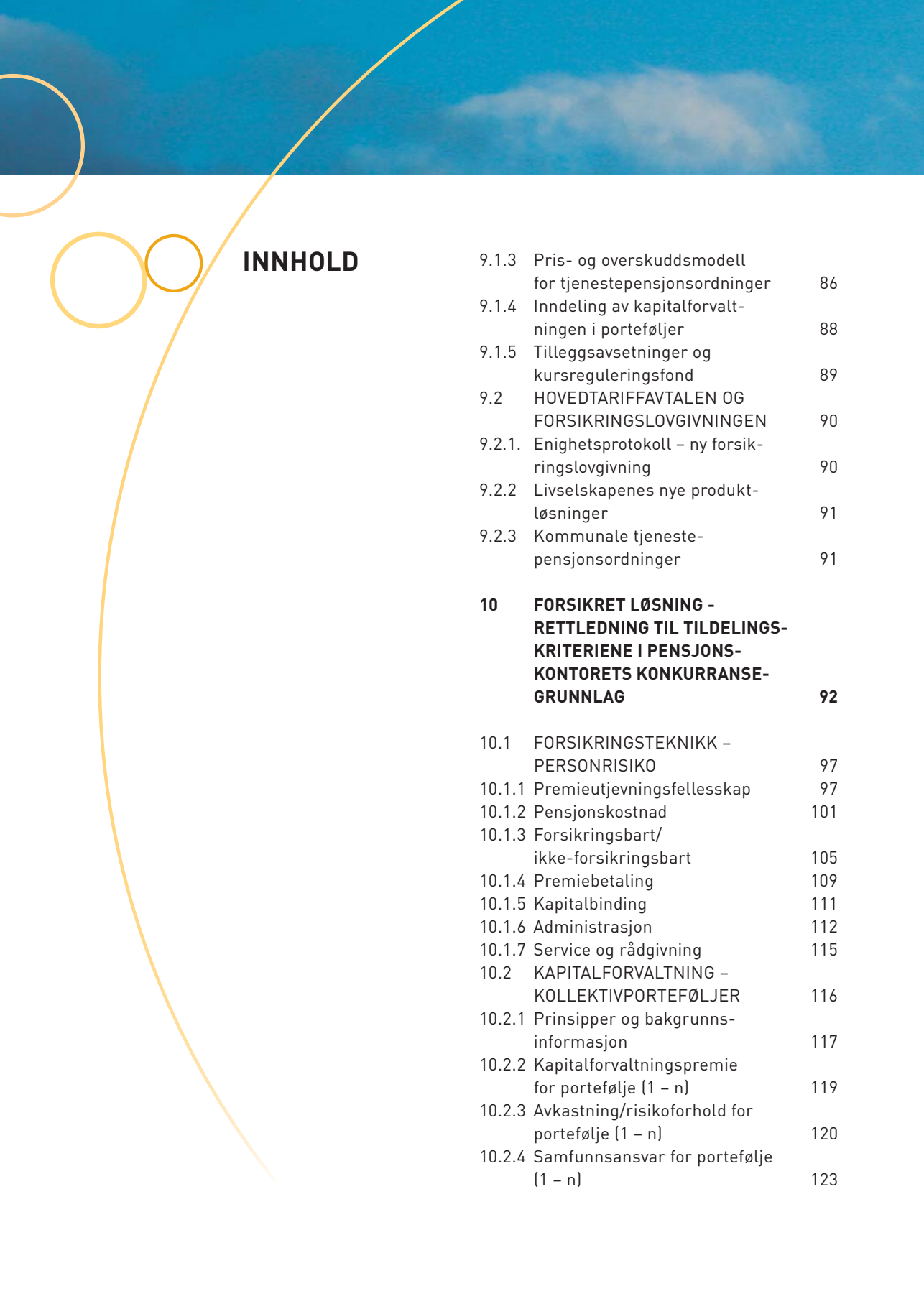
3.1.1	Avtale om ny offentlig tjenestepensjon (OfTP) og AFP i offentlig sektor	23	4.3	NEDSETTELSE AV PENSJONSUTVALG	41
3.2	TARIFFPARTENES AVTALE AV 4. JUNI 2009	24	4.4	KOMMUNESTYRETS BEHANDLING	41
3.3	HØRINGSNOTAT	25	4.4.1	Kommunestyret må fatte beslutning om valg av leverandør	42
3.3.1	Høringssvarene	25	4.5	BISTAND FRA PENSJONSKONTORET	42
3.3.2	Lovproposisjon	29	4.6	BRUK AV FORSIKRINGS- RÅDGIVERE/-MEGLERE	42
3.4	ARBEIDSDEPARTEMENTETS LOVFORSLAG – PROPOSISJON 107 L (2009-2010)	29	4.7	FLYTTING – VIKTIGE MOMENTER	43
3.4.1	Avgrensning – årskullene til og med 1953-kullet	29	4.7.1	Oversikt over alle prosesser og flyttekostnader	43
3.5	NY OFFENTLIG TJENESTEPENSJON (OfTP)	30	4.7.2	Informasjon til ansatte og pensjonister	43
3.5.1	Innledning	30	4.7.3	Håndtering av oppspart kapital	43
3.5.2	Tjenestepensjon og folketrygdens alderspensjon tas ut samtidig	30	5	ANSKAFFELSESPROESSEN	44
3.5.3	Folketrygdens alderspensjon er tatt ut før 67 år	32	5.1	INNLEDNING	45
3.5.4	Uttak av tjenestepensjon etter 67 år – kompensasjon for levealderjustering	34	5.2	AVGRENSNING OG OPPBYGGING AV KAPITLET	45
3.6	AFP – OFFENTLIG SEKTOR	36	5.3	AVGJØRELSER I KOFA	45
3.6.1	Videreføring av dagens regler	36	5.4	GRUNNLEGGENDE PRINSIPPER	46
3.6.2	AFP skal ikke levealderjusteres	36	5.4.1	Kravet til likebehandling	46
3.6.3	Forholdet mellom AFP i offentlig sektor og alderspensjon i folketrygden	37	5.4.2	Kravet til forutberegnelighet	46
			5.4.3	Kravet til etterprøvbarehet	47
4	VURDERING AV PENSJONS- FORHOLD I FORKANT AV OG UNDER ANBUDSPROESSEN	38	5.5	SKJEMATISK OVERSIKT OVER ANSKAFFELSESPROESSEN	48
4.1	INNLEDNING	39	5.6	PLANLEGGING	49
4.2	ANBEFALINGER NÅR KOMMUNENS/VIRKSOMHETENS PENSJONSFORHOLD SKAL VURDERES	40	5.7	BESLUTNING OM ANBUDSPROESS	49
			5.8	UTARBEIDELSE AV KONKURRANSEGRUNNLAG	50
			5.8.1	Innledning	50
			5.8.2	Hva konkurransegrunnlaget skal inneholde	50

INNHold

5.8.3	Forhandlingsforbudet ved åpen anbudskonkurranse	51
5.8.4	Åpen anbudskonkurranse	51
5.8.5	Konkurranse med forhandling	52
5.8.6	Hvilken ytelse som skal anskaffes	52
5.8.7	Eksempel på oppbygging av et konkurransegrunnlag	53
5.9	KUNNGJØRING	54
5.9.1	Innledning	54
5.9.2	Fremgangsmåten ved kunngjøringer	54
5.9.3	Forbud mot annen offentliggjøring før kunngjøringen sendes TED-databasen	54
5.9.4	Tilbudsfrister	54
5.10	VURDERING AV KVALIFIKASJONSKRAV	55
5.10.1	Innledning	55
5.10.2	Forholdet mellom kvalifikasjonskrav og tildelingskriterier	56
5.11	EVALUERING AV TILBUD OG VALG AV LEVERANDØR	57
5.11.1	Innledning	57
5.11.2	Hovedtildelingskriterier	57
5.11.3	Begrunnelse for valg av leverandør	58
5.11.4	Vekting av tildelingskriteriene	58
5.12	KONTRAKTSINNGÅELSE	59
5.13	ANSKAFFELSESPROTOKOLL	60
5.13.1	Innledning	60
5.13.2	Anskaffelsesprotokollens innhold	61
5.13.3	Vesentlige forhold og viktige beslutninger	61
6	PENSJONSKONTORET	62
6.1	INNLEDNING	63
6.2	BAKGRUNN	63

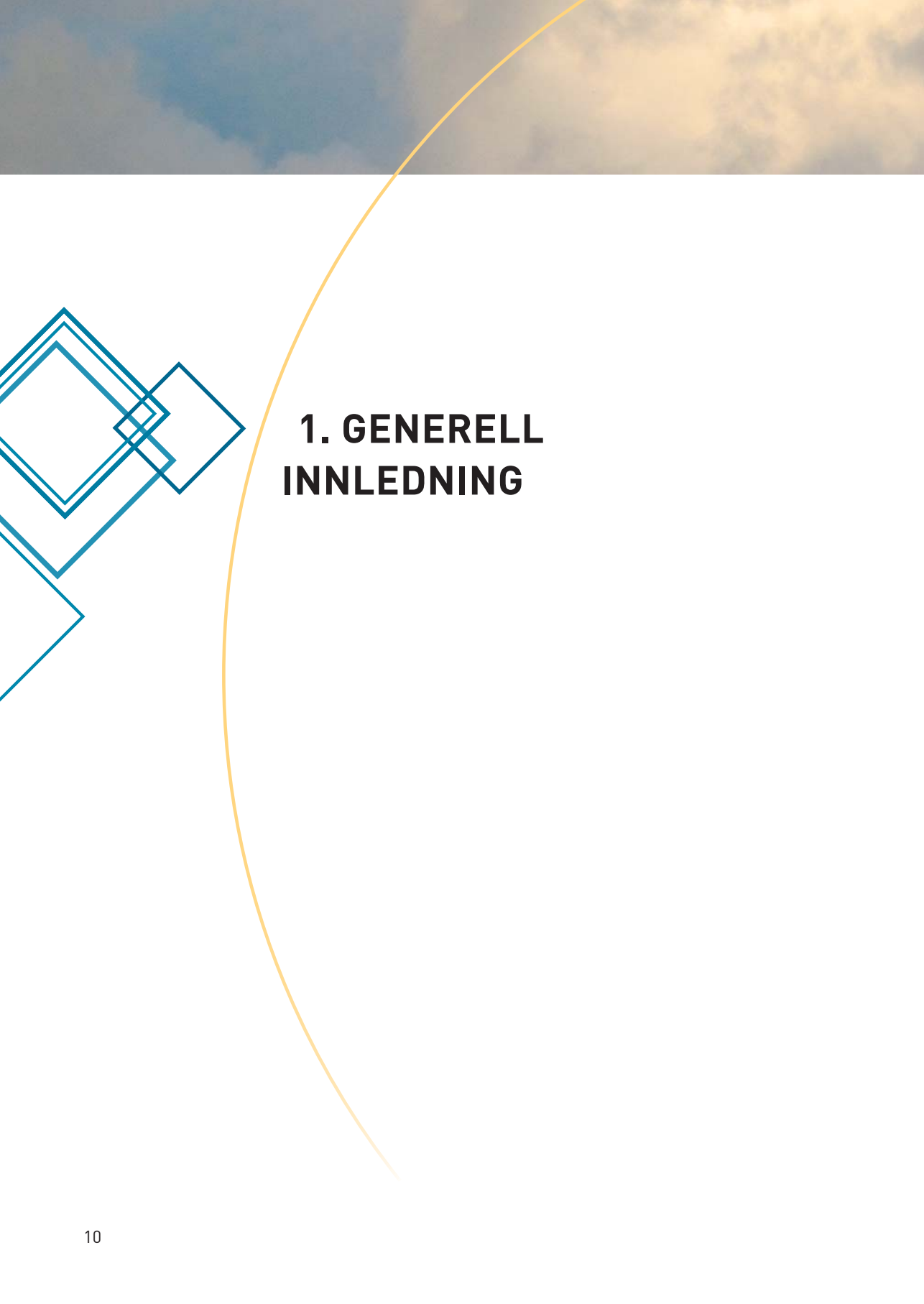
6.3	PENSJONSKONTORETS STYRE OG SEKRETARIAT	64	7.2.9	Etablering av pensjonskasser relatert til reglene om offentlige anskaffelser	76
6.3.1	Styrets sammensetning	64	7.2.10	Pensjonskasseforeningen	77
6.3.2	Styrets oppgaver	65	7.2.11	Pensjonskontorets tilsynsmyndighet	77
6.3.3	Sekretariatets oppgaver	65			
6.4	TILSYN MED HOVEDTARIFF- AVTALENS PENSJONS- BESTEMMELSER	65	8	FORSIKRINGSRÅDGIVERE/ -MEGLERE	78
6.4.1	Bestemmelse om tvisteløsning	66	8.1	INNLEDNING	79
6.5	TILSYN MED ANBUDS- PROSESSENE	66	8.2	LOV OM FORSIKRINGS- FORMIDLING	79
6.5.1	Generelt	66	8.2.1	God meglerskikk og meglers opplysningsplikt	80
6.5.2	Pensjonskontorets rolle i anbudsprosessene	67	8.3	ANSKAFFELSESREGEL- VERKET	80
7	PENSJONSINNRETNINGENE	68	8.3.1	Anskaffelse av rådgiver	80
7.1	LIVSFORSIKRINGSSELSKAPENE	69	8.3.2	Rådgiverhabilitet	80
7.1.1	Innledning	69	8.4	BRANSJENORM FRA FNO	81
7.1.2	Premieutjevningssfellesskap	70	8.5	LOVFORBUD MOT MEGLER- PROVISJON	81
7.1.3	Godkjennelse av leverandørenes pensjonsprodukter	70	8.5.1	Provisjonssystemet for forsikringsmeglere	81
7.1.4	Bransjeavtale – flytting av pensjonsmidler	71	8.5.2	Ot.prp. nr. 24 (2007-2008)	82
7.1.5	Gjensidig selskap vs. aksjeselskap	71	8.5.3	Forsikringsformidlingsloven § 5-2a, annet ledd	82
7.1.6	Kontroll av leverandørenes regelpraktisering	71	8.5.4	Forsikringsformidlingsloven § 5-2a, første ledd	82
7.1.7	Leverandørmøter	72	8.5.5	Forsikringsvirksomhetsloven § 6-9	83
7.2	PENSJONSKASSENE	72	9	FORSIKRINGSVIRKSOMHETS- LOVEN OG HOVEDTARIFF- AVTALEN	84
7.2.1	Innledning	72	9.1	FORSIKRINGSVIRKSOMHETS- LOVEN	85
7.2.2	Pensjonskasser	72	9.1.1	Innledning	85
7.2.3	Kommunale/fylkeskommunale pensjonskasser	73	9.1.2	Virkningene av lovens endrede regler	85
7.2.4	Interkommunale pensjons- kasser	74			
7.2.5	Konsesjon og vedtekter	74			
7.2.6	Styret og daglig leder	75			
7.2.7	Revisor og ansvarshavende aktuar	75			
7.2.8	Gjenforsikring	76			

INNHold

9.1.3	Pris- og overskuddsmodell for tjenstepensjonsordninger	86
9.1.4	Inndeling av kapitalforvaltningen i porteføljer	88
9.1.5	Tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond	89
9.2	HOVEDTARIFFAVTALEN OG FORSIKRINGSLOVGIVNINGEN	90
9.2.1.	Enighetsprotokoll – ny forsikringslovgivning	90
9.2.2	Livselskapenes nye produktløsninger	91
9.2.3	Kommunale tjenstepensjonsordninger	91
10	FORSIKRET LØSNING – RETTLEDNING TIL TILDELINGSKRITERIENE I PENSJONS-KONTORETS KONKURRANSEGRUNNLAG	92
10.1	FORSIKRINGSTEKNIKK – PERSONRISIKO	97
10.1.1	Premieutjevningssfellesskap	97
10.1.2	Pensjonskostnad	101
10.1.3	Forsikringsbart/ikke-forsikringsbart	105
10.1.4	Premiebetaling	109
10.1.5	Kapitalbinding	111
10.1.6	Administrasjon	112
10.1.7	Service og rådgivning	115
10.2	KAPITALFORVALTNING – KOLLEKTIVPORTEFØLJER	116
10.2.1	Prinsipper og bakgrunnsinformasjon	117
10.2.2	Kapitalforvaltningspremie for portefølje (1 – n)	119
10.2.3	Avkastning/risikoforhold for portefølje (1 – n)	120
10.2.4	Samfunnsansvar for portefølje (1 – n)	123

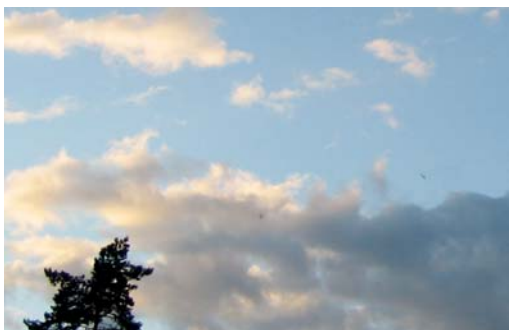
10.2.5	Service og rådgivning	124	11.2	KAPITALFORVALTNING	149
10.2.6	Tilbyders forvaltnings- kompetanse og forvaltnings- kvalitet (frihet)	125	11.2.1	Strategi	150
10.2.7	Tilbyders selskapsform og egenkapitalbetjening (kun for gjensidige selskap)	128	11.2.2	Rutiner	150
10.3	KAPITALFORVALTNING – SÆRSKILT INVESTERINGS- VALG ("SI")	129	11.2.3	Rapportering	150
10.3.1	Overordnede prinsipper – særskilt investeringsvalg	130	11.2.4	Analyser og stresstesting	150
10.3.2	SI Kapitalforvaltningspremie for portefølje (1 – n)	131		FORKORTELSER	152
10.3.3	SI Rentegaranti, bufferkapital, avkastning/risiko for portefølje (1 – n)	132		ORD OG UTTRYKK	154
10.3.4	SI Samfunnsansvar for portefølje (1 – n)	134		ADRESSELISTE	159
10.3.5	SI Rapportering og rådgivning	135		DOMSREGISTER	162
10.3.6	SI Tilbyders forvaltnings- kompetanse og forvaltnings- kvalitet (frihet)	137		STIKKORDREGISTER	163
10.3.7	SI Tilbyders selskapsform og egenkapitalbetjening (kun for gjensidige selskap)	140			
10.4	ANNET	141			
10.4.1	HMS og lån til ansatte	141			
11	PENSJONSKASSELØSNING – MOMENTER TIL TILDELINGS- KRITERIER	144			
11.1	ADMINISTRASJON	148			
11.1.1	Ajourhold av medlemsregistre	148			
11.1.2	Beregning og utbetaling av pensjoner	148			
11.1.3	Regnskapsføring og regnskapsrapportering	148			
11.1.4	Gjenforsikring	149			
11.1.5	Ansvarshavende aktuar	149			

1. GENERELL INNLEDNING

GENERELL INNLEDNING

- Pensjonskontoret ble etablert som et felles organ for ivaretagelse av tariffpartene i kommunalsektor sine interesser i pensjonsspørsmål.
- Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA) har fattet flere avgjørelser på området for kommunal tjenestepensjon.
- Pensjonsveilederen er en veileder til konkurransegrunnlaget og en brukerhåndbok ved innkjøp av tjenestepensjonsordninger.
- Pensjonskontoret har utarbeidet forslag til konkurransegrunnlag ved innkjøp av kommunale tjenestepensjonsordninger.
- Pensjonsveileder med tilhørende konkurransegrunnlag og referanseplan er tilgjengelig på Pensjonskontorets nettsted:
www.pensjonskontoret.no.

1.1 BAKGRUNN

Arbeidsretten avsa 08.10.2002 dom i den såkalte KLP-saken.

Arbeidsrettens dom innebar at 11 kommuner som hadde skiftet pensjonsleverandør 01.01.1999, enten måtte flytte tilbake til KLP eller det måtte etableres en politisk løsning som ga de private livselskapene adgang til fortsatt å levere kommunale tjenestepensjonsordninger.

Arbeidsretten tolket den daværende tariffavtales bestemmelse om kjønns- og aldersnøytralitet slik at det bare var KLP som oppfylte vilkårene. Arbeidsrettens forståelse innebar at tariffpartene ikke hadde avtalt *reell* flytterett, men bare en *teoretisk* fremtidig flytterett.

Denne dommen førte, ved siden av det politiske ønsket om fri konkurranse på det kommunale tjenestepensjonsmarkedet, til senere endringer i forsikringsvirksomhetsloven og Hovedtariffavtalen innen KS' tariffområde (HTA).

1.1.1 ENDREDE RAMMEBETINGELSER

Fra 01.01.2004 ble det innført nye regler for kommunale pensjonsordninger i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8 b. Samtidig ble det i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8 c tatt inn bestemmelser om flytting av pensjonsordninger, som erstattet bestemmelsene i en tidligere flytteforskrift.

Ved hovedtariffoppgjøret i 2004 ble Vedtekter for Tjenestepensjonsordning (TPO) tatt inn som vedlegg i HTA, samtidig som vilkårene ble gjort leverandørnøytrale.

I november 2004 ble så Overføringsavtalen endret til å omfatte alle pensjonsleverandører som forvalter offentlige tjenstepensjonsordninger, noe som medførte at livsselskapene og de kommunale pensjonskassene ble likestilt.

Disse endringene innebar samlet sett en helt ny markedssituasjon for kommunal tjenstepensjonsordning, ved at det var rettslig adgang for andre aktører å opptre i konkurranse med KLP.

Dette var noe av bakgrunnen for at partene ved hovedtariffoppgjøret 2004 ble enige om å opprette sitt eget pensjonskontor, som et kompetanse- og rådgivningsapparat. Pensjonskontoret ble etablert som et felles organ for ivaretagelse av partenes interesser i pensjonsspørsmål, og består av et sekretariat og et partsammensatt styre. Det avløste det tidligere partssamarbeidet i form av Styret for AFP, Pensjonsutvalget og Pensjonsutredningsutvalget.

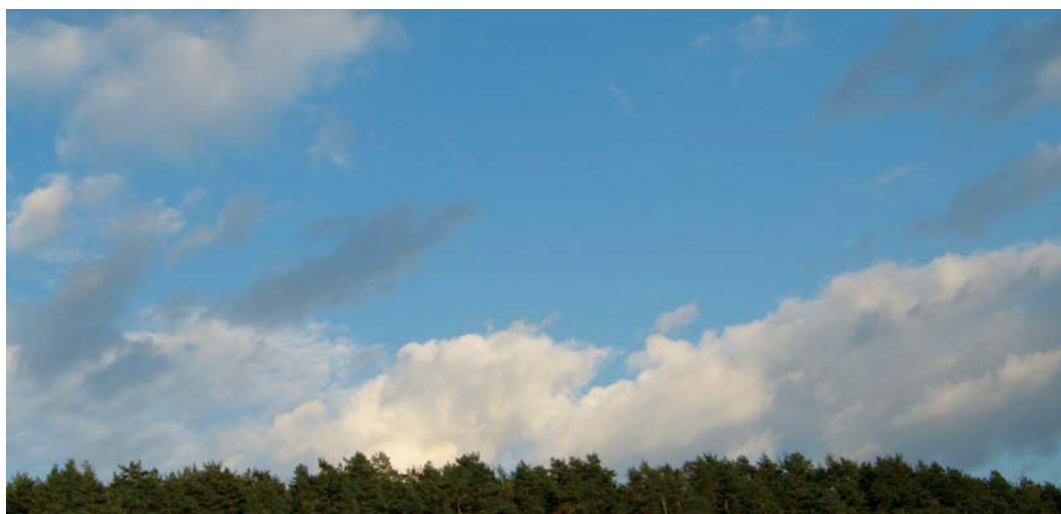
1.1.2 PENSJONSKONTORET

Pensjonskontorets styre består av de organisasjoner på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden som er parter i Hovedtariffavtalen innen KS-området, representert ved KS og forhandlingssammenslutningene: LO Kommune, Unio, YS-K og Akademierne-K.

Det vises til mer detaljert beskrivelse av Pensjonskontorets rolle og oppgaver i kapittel 6.

1.2 ANSKAFFELSESREGLENE

KS' B-rundskriv nr 9/2005 av 09.06.2005 omhandler innkjøp av tjenstepensjoner i forhold til reglene om offentlige anskaffelser. Her anbefales det å følge innkjøpsreglene også i forhold til pensjon. De som ønsker å skifte leverandør av tjenstepensjoner må følge reglene for offentlige anskaffelser, noe som innebærer at det som hovedregel må skje en utlysning av anbudskonkurranse.

Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA) har i flere saker i ettertid kommet til at anskaffelsesregelverket kommer til anvendelse for innkjøp av kommunal tjenestepensjon. For nærmere omtale av KOFAs avgjørelser med konklusjoner og begrunnelse vises til kapittel 5.4.

1.2.1 GENERELT OM ANSKAFFESES-REGELVERKET

Lov om offentlige anskaffelser (LOA) ble vedtatt 16.07.1999. I medhold av § 11 er det bl.a. gitt en forskrift om offentlige anskaffelser (FOA) av 15.06.2001. Anskaffelsesloven og anskaffelsesforskriften trådte i kraft 01.06.2001.

Ny forskrift om offentlige anskaffelser ble vedtatt 7. april 2006. Ikrafttreddelsen for denne forskriften var 1. januar 2007.

Både anskaffelsesloven og anskaffelsesforskriften bygger på EUs direktiver om offentlige anskaffelser. Norge er forpliktet til å følge dette regelverket gjennom EØS-avtalen.

Regelverket om offentlige anskaffelser bygger i hovedsak på noen få grunnleggende prinsipper. Disse prinsippene følger av LOA § 5. Sentralt er her kravene til likebehandling, forutberegnelighet, gjennomsiktighet og etterprøvbarhet. Dessuten skal en anskaffelse så langt det er mulig være basert på konkurranse, jf. LOA § 5(2).

Videre er formålsbestemmelsen i LOA § 1 viktig, der det står at: *"Loven og tilhørende forskrifter skal bidra til økt verdiskapning i samfunnet ved å sikre mest mulig effektiv ressursbruk ved offentlige anskaffelser basert*

på forretningsmessighet og likebehandling". Her understrekes hovedformålet med regelverket, nemlig mest mulig effektive anskaffelser for det offentlige.

Formålsbestemmelsen i § 1, sammen med de grunnleggende kravene i § 5, vil være retningsgivende ved tolkningen av de øvrige bestemmelsene i anskaffelsesloven og anskaffelsesforskriften.

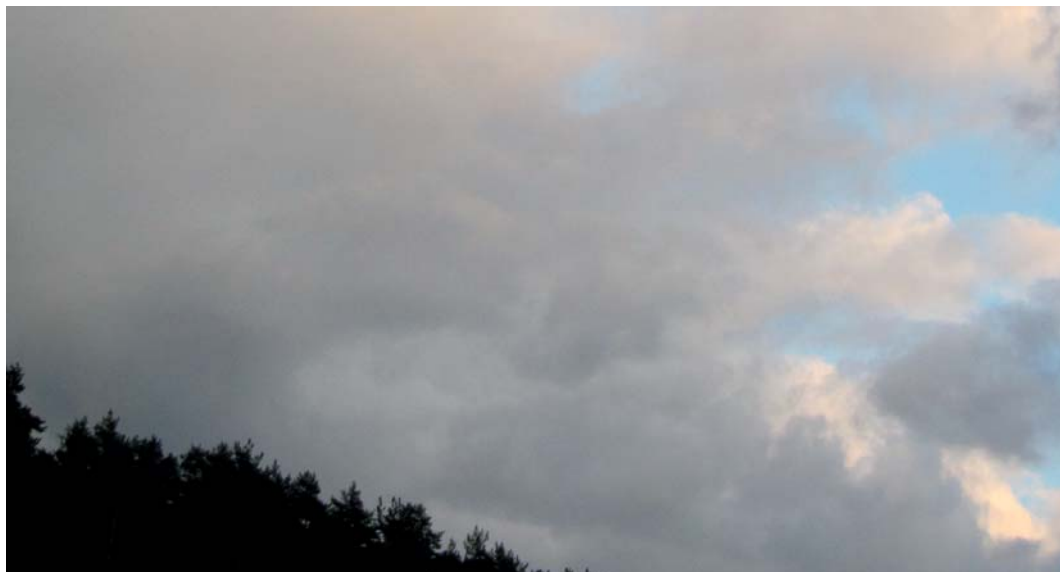
1.2.2 OFFENTLIGE INNKJØP

Tidligere undersøkelser har vist at 30-50 prosent av budsjettene i offentlig sektor går med til innkjøp. Dette følger av et veiledningshefte med informasjon og praktiske råd til hjelp underveis i innkjøpsprosessen kalt *"Beste praksis – offentlige anskaffelser"* utgitt av Nærings- og handelsdepartementet, mars 2004.

I *"Rettleiding til reglene om offentlige anskaffelser"* utgitt av Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD), november 2006, opplyses at offentlig sektor i Norge gjør innkjøp for godt over 200 milliarder kroner hvert år. Dette utgjør ca. 15 prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP).

Regelverket for offentlige anskaffelser skal sikre at disse midlene blir best mulig utnyttet gjennom kostnadseffektive innkjøp, samtidig som offentlig sektor gjennom sine anskaffelser er med på utvikle et konkurransedyktig norsk næringsliv.

Andre undersøkelser viser at regulering av offentlige innkjøp og økt konkurranse om leveranser har gitt bedre priser og leveringskvalitet for innkjøperne. Anskaffelsesreglene

bidrar dermed til økt verdiskapning i samfunnet og sikrer en mest mulig effektiv ressursbruk.

I tillegg medfører praktisering av anskaffelsesreglene ryddigere innkjøpsprosesser som motvirker korrupsjon, smøring og kameraderi.

1.3 KONKURRANSEGRUNNLAG

1.3.1 GENERELT

Et sentralt dokument i innkjøps- og anskaffelsesprosessen er konkurransegrunnlaget. Det følger av FOA § 17-1(1) at det skal utarbeides et konkurransegrunnlag. Dette gjelder ved innkjøp over terskelverdiene (NOK 1,6 millioner, FOA § 2-2).

Konkurransegrunnlaget eller anbudsgrunnlaget er det dokument som ligger til grunn for konkurransen, og utgjør til syvende og

sist selve beslutningsgrunnlaget for oppdragsgiver.

Det skal inneholde opplysninger om hvilken ytelse som skal anskaffes og hvordan konkurransen skal gjennomføres.

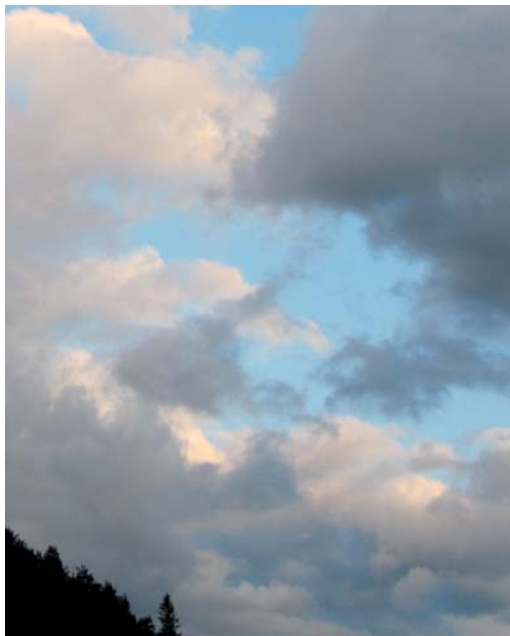
Her skal reglene for konkurransen gjøres kjent, og opplysninger som har betydning for tilbyderne angis. Konkurransegrunnlaget skal også beskrive hva som skal anskaffes. I tillegg skal det opplyses hvilken anskaffelsesprosedyre som er valgt, endelig frist for mottak av tilbud (dag og klokkeslett) påført adresse tilbudene skal sendes, vedståelsesfrist og den relative vekten av tildelingskriteriene i henhold til FOA § 22-2.

Det vises til detaljert beskrivelse og gjennomgang av konkurransegrunnlaget nedenfor under kapitlet "*Anskaffelsesprosessen*" (kapittel 5).

1.3.2 PENSJONSKONTORETS KONKURRANSEGRUNNLAG

Pensjonskontoret har utarbeidet forslag til konkurransegrunnlag til benyttelse ved innkjøp av kommunale tjenstepensjonsordninger. Pensjonskontorets konkurransegrunnlag ligger tilgjengelig på Pensjonskontorets nettsted: www.pensjonskontoret.no.

Her oppstilles aktuelle tildelingskriterier, dvs. de forhold som skal vektlegges. Under hvert tildelingskriterium bes tilbyder om å gi opplysninger om en rekke forhold, både av økonomisk og ikke-økonomisk art. Tilbyders avgitte opplysninger i utfylt konkurransegrunnlag med vedlegg utgjør samlet det komplette tilbud. For ordens skyld bes tilbyder å bekrefte dette, og også lage en komplett vedleggsversikt i tilbudet.

Det er lagt stor vekt på at opplysningene i konkurransegrunnlaget presenteres på en oversiktlig og ryddig måte. Tallene og opplysningene fremkommer i rubrikker og tabeller med tilhørende forklaringer og veiledninger. (Oppdragsgiver forklares blant annet hvilke tall som skal sammenlignes og på hvilken måte man skal sammenligne).

Første versjon av et felles konkurransegrunnlag ble utformet i 2006. Et slikt felles konkurransegrunnlag fantes ikke tidligere i markedet for kommunal tjenstepensjonsordning. Den enkelte oppdragsgiver utformet konkurransegrunnlag selv, gjerne ved hjelp av forsikringsrådgiver. Konkurransegrunnlagene var av varierende kvalitet, og man opplevde at tilbyder ikke besvarte alle spørsmål i ønsket form.

1.4 PENSJONSVEILEDER

Pensjonsveilederen er en veileder til konkurransegrunnlaget og en brukerhåndbok ved innkjøp av kommunal tjenstepensjonsordning.

Pensjonsveilederen forklarer blant annet den prosess som må følges i forhold til skifte av pensjonsleverandør. Den gir en veiledning i forhold til gangen i en flyttesak, dvs. de formelle bestemmelser som må følges i forhold til opphør og flytting av pensjonsavtale.

Pensjonsveilederen gir videre oversikt over de aktuelle tildelingskriterier, og en veiledning om hvordan det enkelte tildelingskriterium skal vurderes, og er i så henseende et hjelpemiddel til bruk ved *evalueringen* av de tilbud som mottas etter gjennomført prosess.

1.5 OPPSUMMERING

Ved å benytte Pensjonskontorets konkurransegrunnlag oppnår man å:

- Få sammenlignbare tallstørrelser – gjennom mest mulig ”spisset” spørsmålsstilling
- Objektivisere, strukturere, standardisere og profesjonalisere innkjøpsprosessen – gjennom å følge anskaffelsesbestemmelserne
- Avdekke eventuelle avvik av vesentlig betydning hos én eller flere tilbydere

Konkurransegrunnlaget med tilhørende pensjonsveileder vil totalt sett gi oppdragsgiver bedre mulighet til å foreta en selvstendig vurdering av de mottatte tilbud, og samlet sett i større grad enn tidligere å fatte avgjørelser som kan begrunnes i kvalitetsforskjeller i tilbyders pensjonsprodukt og tjenester.

1.6 HVORDAN DOKUMENTENE SKAL BRUKES

Pensjonsveilederen og konkurransegrunnlaget utgjør til sammen et enhetlig innkjøpsdokument. Formålet er at *begge* dokumenter skal fungere som en brukerhåndbok og et praktisk arbeidsverktøy for de pensjonsansvarlige i den enkelte kommune, fylkeskommune eller virksomhet.

For at konkurransegrunnlaget skal kunne benyttes direkte mot tilbyderne, er dette utarbeidet som et selvstendig dokument.

1.7 DEFINISJONER OG FORKORTELSER

Kommune/fylkeskommune/virksomhet omtales i det videre som *”kommunen/virksomheten”* eller *”oppdragsgiver”*.

Pensjonsleverandør omtales i det følgende som *”leverandør”* eller *”tilbyder”*. *”Pensjons-*

innretning” brukes som fellesbetegnelse på alle leverandører av tjenstepensjon innen KS’ tariffområde (livselskap og pensjonskasser).

Hovedtariffavtalen innen KS-området omtales “HTA”, Vedtekter for avtalefestet pensjon som “AFP-vedtektene” og Vedtekter for Tjenstepensjonsordning som “TPO-vedtektene”.

1.8 PLAN FOR DEN VIDERE FREMSTILLING

Oppbygning og innhold av pensjonsveilederen er som følger:

Først gis en beskrivelse av de bestemmelser i Hovedtariffavtalen innen KS-området (HTA) som må følges i forhold til opphør og flytting av pensjonsavtale (kapittel 2).

Videre beskrives hovedtrekkene i ny offentlig tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor, med bakgrunn i tariffpartenes enighetsprotokoll av 4. juni 2009 samt Arbeidsdepartementets lovforslag av 26. mars 2010 – Proposisjon 107 L (2009-2010) (kapittel 3).

Deretter redegjøres for den prosess som må følges når en kommune skal vurdere sin pensjonsleveranse med tanke på mulig skifte av pensjonsleverandør (kapittel 5), samt den

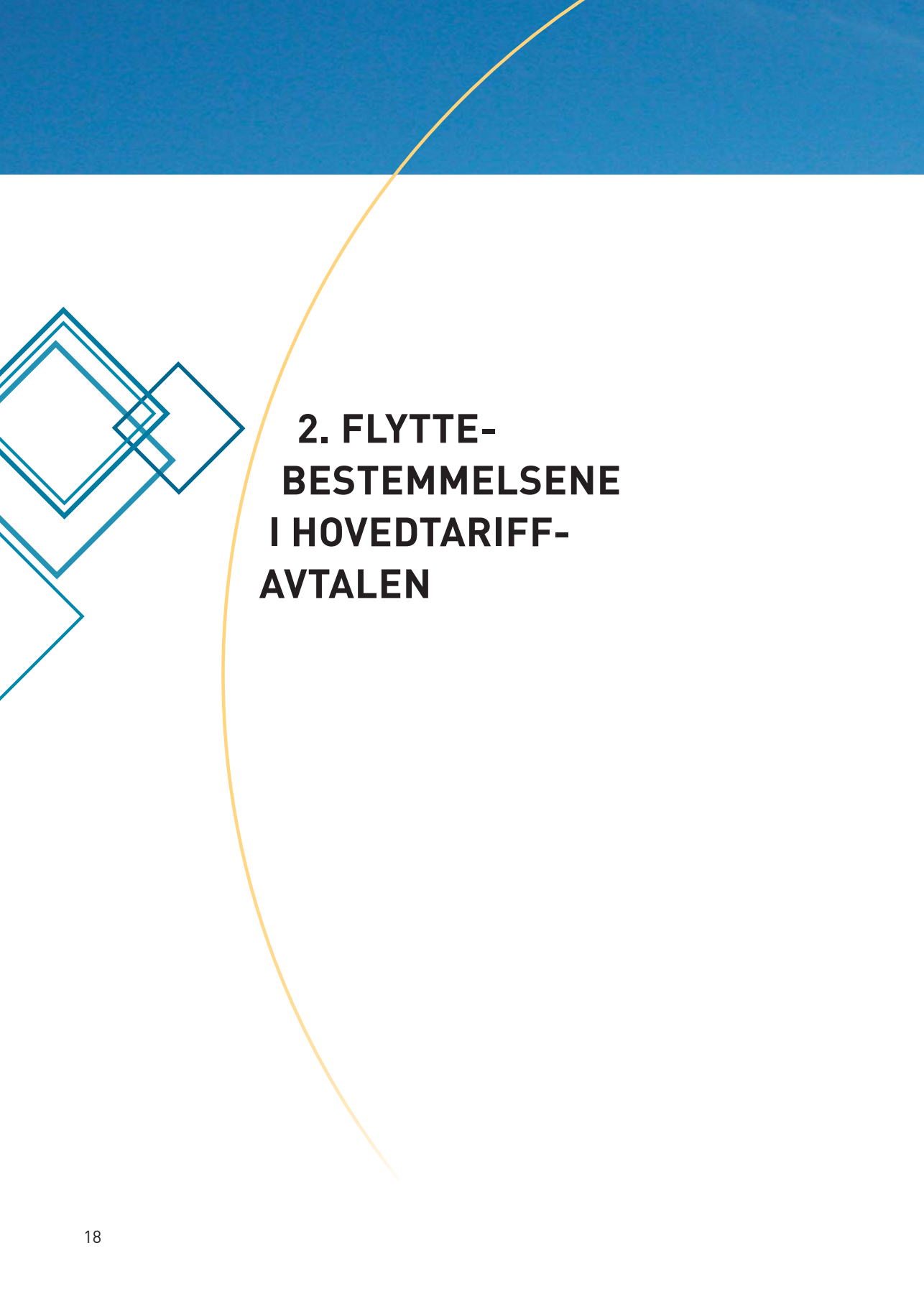
planlegging og det forarbeid man bør foreta i forkant av eventuell anbudsprosess (kapittel 4).

Derneft gis en nærmere beskrivelse av Pensjonskontoret – bakgrunnen for opprettelsen av kontoret, kontorets sammensetning og en redegjørelse av kontorets rolle og oppgaver, med særlig vekt på anbudsprosessen (kapittel 6).

Videre gis en beskrivelse av pensjonsinnretningene (kapittel 7), og en fremstilling av forsikringsmeglers-/rådgivers rolle og oppgaver, samt hvilke lover og regler de er underlagt (kapittel 8).

Videre følger informasjon om endringer i forsikringsvirksomhetsloven sammenholdt med Hovedtariffavtalen (kapittel 9).

Til slutt følger en rettledning til de enkelte tildelingskriterier i Pensjonskontorets konkurransegrunnlag (kapittel 10). Rettledningen gir utfyllende informasjon om hvert enkelt tildelingskriterium (de enkelte delene av tilbudet) og en veiledning om hvordan de enkelte tildelingskriterier skal vurderes. Avslutningsvis følger et kapittel om pensjonskasseløsning med momenter til tildelingskriterier (kapittel 11).

2. FLYTTE- BESTEMMELSENE I HOVEDTARIFF- AVTALEN

FLYTTEBESTEMMELSENE I HOVEDTARIFFAVTALEN

- Hovedtariffavtalen inneholder bestemmelser om opphør og flytting av pensjonsavtaler.
- Kommunen har tre måneders frist for å si opp avtalen med sin pensjonsleverandør. Siste frist for oppsigelse er 30. september det enkelte kalenderår.
- Endelig vedtak om flytting må skje innen 1. desember det enkelte år.
- Det er kommunestyret som selv må foreta den endelige beslutning om flytting eller ikke.
- En kommune som skal ut på anbud med sin pensjonsavtale plikter å holde et drøftingsmøte med de tillitsvalgte etter HTA pkt. 2.1.8.

2.1 INNLEDNING

De tariffmessige bestemmelsene vedrørende kommunal tjenstepensjon følger av Hovedtariffavtalen innen KS-området (HTA) kapittel 2 og dennes vedlegg 4 - "Vedtekter for avtalefestet pensjon" (AFP) og vedlegg 5 - "Vedtekter for Tjenstepensjonsordning (TPO).

Bestemmelsene vedrørende opphør og flytting av pensjonsavtale følger av HTA pkt. 2.1.8 og TPO-vedtektene § 14-1.

2.2 OPPSIGELSE AV PENSJONSAVTALE

Kommunen er gitt en frist for oppsigelse av avtalen med sin nåværende leverandør av kommunal tjenstepensjonsordning i TPO-vedtektene § 14-1.

Den enkelte forsikringstaker kan si opp avtalen om tilslutning til fellesordningen med *tre måneders frist* til opphør ved kalenderårets slutt, jf. TPO-vedtektene § 14-1, bokstav a, første pkt.

Siste frist for oppsigelse av avtalen iht. HTA blir altså *30. september* det enkelte kalenderår.

I forsikringsvirksomhetsloven¹ kapittel 11 er det tatt inn bestemmelser som gjelder flytting mellom pensjonsinnretninger. Disse

¹ Forsikringsvirksomhetsloven (lov av 10. juni 2005 nr 44) erstattet tidligere lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet. I medhold av overgangsregler gitt i forskrift av 30.06.2006 nr. 868, ble lovens kap. 7 og 9 med tilhørende forskrifter gitt ikrafttredelse 1. januar 2008.

bestemmelsene vil også omfatte kommunale pensjonsordninger i medhold av forsikringsvirksomhetsloven kapittel 10. (Dette følger av forsikringsvirksomhetsloven § 11-1, bokstav c). Det gjøres en henvisning til disse bestemmelsene i TPO-vedtektene § 14-1, bokstav b.

Som hovedregel gjelder et skriftlighetskrav for oppsigelsen. Etter forsikringsvirksomhetsloven § 11-5(1) er kravet om skriftlighet likevel ikke til hinder for at oppsigelsen kan oversendes elektronisk. Forutsetningen er at det benyttes en metode som autentiserer avsender og sikre meldingens innhold, jf. § 11-5(1), tredje pkt.

2.3 VEDTAK OM FLYTTING

Det er også gitt en bestemmelse om frist for når endelig vedtak om flytting skal skje.

Endelig vedtak om flytting skal skje senest innen *1. desember* det enkelte år, jf. TPO-vedtektene § 14-1, bokstav a, annet pkt.

Det følger av HTA pkt. 2.1.8 at det er kommunestyret/fylkestinget /styret som skal avgjøre spørsmålet om skifte av pensjonsleverandør. Det er etter gjeldende hovedtariffavtale ikke noe krav om at det skal gis skriftlig begrunnelse for vedtaket. Imidlertid er det en klar begrunnelsesplikt etter anskaffelsesreglene, jf. FOA § 22-3.

Det er kommunestyret selv som må foreta den endelige beslutning om flytting eller ikke, en myndighet som ikke kan delegeres til formannskapet ei heller til kommunens administrasjon. De alminnelige bestemmelsene i kommuneloven om delegasjon av vedtaksmyndighet til formannskapet, kan

ikke gjøres gjeldende innenfor dette spesielle område av tariffavtalen.

Pensjonskontorets konkurransegrunnlag er som tidligere nevnt utarbeidet for benyttelse ved innkjøp av kommunale tjenstepensjonsordninger. Valg av pensjonsleverandør skal skje på grunnlag av de valgte tildelingskriterier. I forhold til vektlegging av disse har de et visst handlingsrom.

For å unngå eventuell uoverensstemmelse mellom politikere og administrasjon, og for å unngå at det foretas rene politiske leverandørvalg, vil det være klokt at kommunestyret/ fylkestinget/styret deltar i utvelgelsen/vekten av tildelingskriteriene. Med andre ord involveres på et mye tidligere tidspunkt i prosessen enn det som har vært vanlig praksis.

Det vises i den forbindelse til KS' B-rundskriv 9/2005 som påpeker at kommunestyret/fylkestinget/styret bør delta i utformingen av tildelingskriteriene for at deres vedtak skal ha reelt innhold.

2.4 TILLITSVALGTES DRØFTINGSRETT

Etter HTA pkt. 2.1.8, første avsnitt skal det ved skifte av pensjonsleverandør finne sted en drøfting med de tillitsvalgte.

Drøftingsplikten inntreffer tidligst mulig, og senest før oppsigelse er vedtatt, og levert dagens leverandør av kommunal tjenstepensjonsordning, jf. HTA pkt. 2.1.8, annet avsnitt.

Disse bestemmelsene betyr at det skal være drøftingsmøte med tillitsvalgte med underskrevet protokoll før oppsigelse. Forutset-

ningen om at drøftingsplikten inntrer *"tidligst mulig"* innebærer at de tillitsvalgte bør tas med på et svært tidlig stadium (planleggingsstadiet) i anskaffelsesprosessen.

Den nærmere avgrensning og presisering av ordene *"drøfting"* og *"drøftingsplikt"* følger av Hovedavtalen (HA). En eventuell innføring av nye bestemmelser om drøftingsplikt eller en endring av disse bestemmelsene i HA, vil kunne få betydning for tolkningen og fastsettelsen av de nærmere innhold av drøftingsretten etter HTA pkt. 2.1.8.

Det bemerkes at reglene om drøftingsplikt også gjelder der det besluttes *ikke* å skifte pensjonsleverandør. Det skyldes at anskaffelsesreglene i stor grad medfører en bundet prosess, der fastsettelse av tildelingskriterier og vekting av disse langt på vei bestemmer valget av pensjonsleverandør.

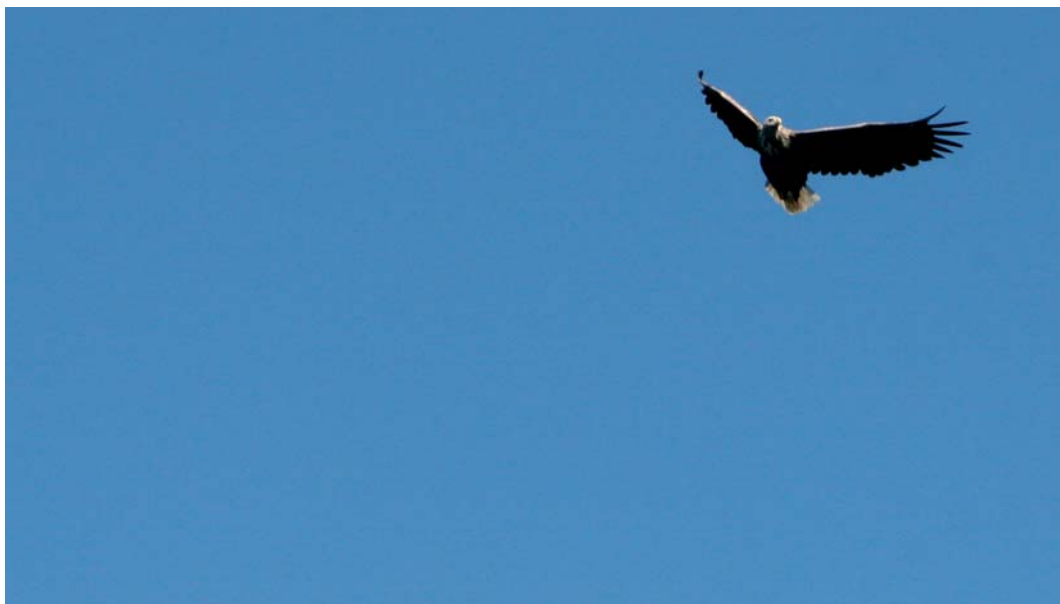
2.5 ENERGIAVTALEN

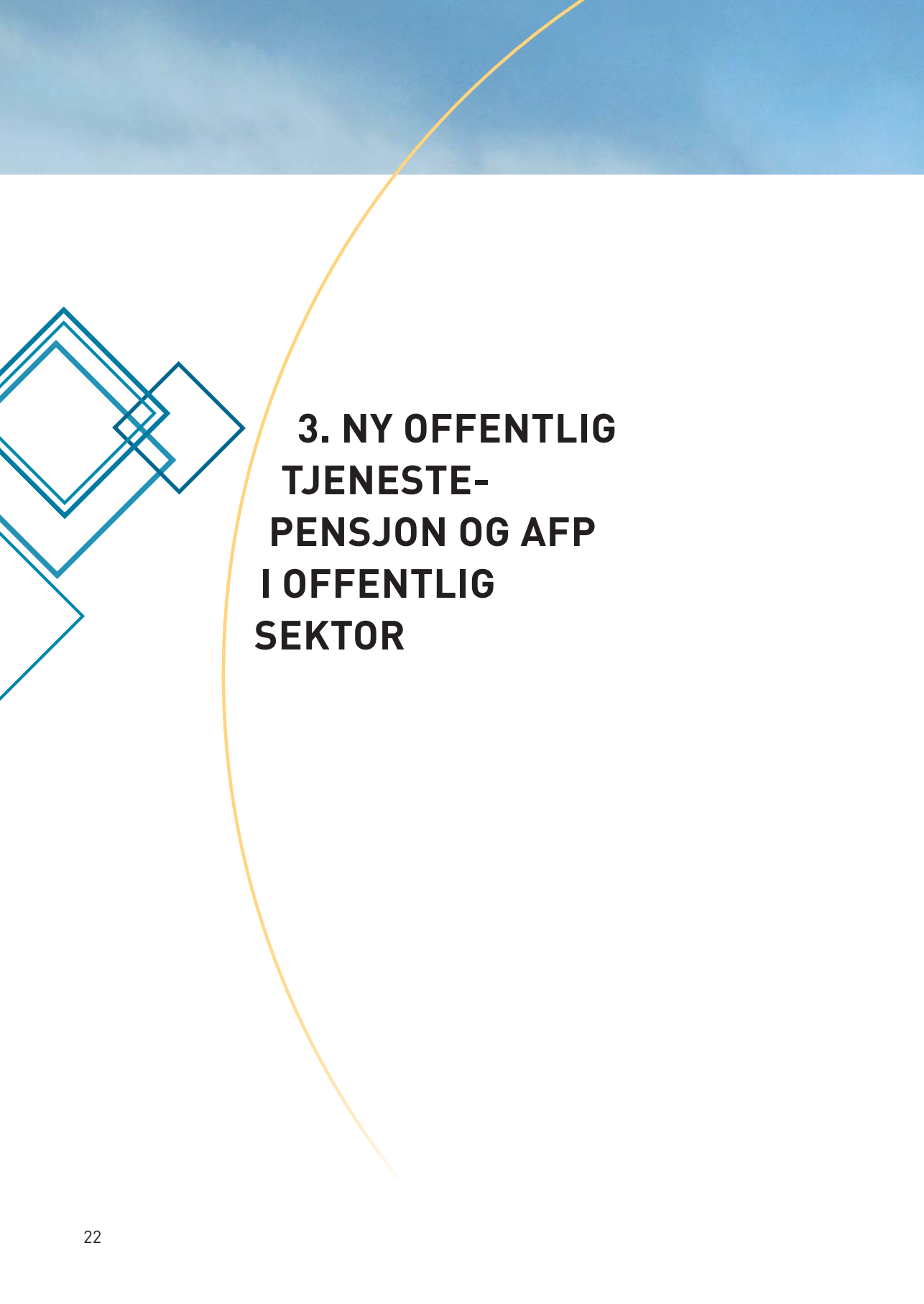
Det bemerkes at ovenfor nevnte bestemmelser om oppsigelsesfrist og vedtak om flytting *ikke* er nedfelt i Hovedtariffavtalen for energiverk og datterselskap med selvstendig medlemskap i KS Bedrift (Energiavtalen).

Her må to-måneders fristen i forsikringsvirksomhetsloven § 11-5(1) legges til grunn.

Lovbestemmelsen lyder som følger:
"Kontrakt om pensjonsordning kan sies opp med en frist på to måneder".

I tillegg gjøres oppmerksom på den vesensforskjell mellom Energiavtalen og Hovedtariffavtalen innen KS' tariffområde (HTA), ved at Energiavtalen ikke inneholder bestemmelser om kjønns- og aldersnøytrale premier, jf. avtalens pkt. 12.1.8.

3. NY OFFENTLIG TJENESTE- PENSJON OG AFP I OFFENTLIG SEKTOR

NY OFFENTLIG TJENESTEPENSJON OG AFP I OFFENTLIG SEKTOR

- Tariffpartene i offentlig sektor inngikk 4. juni 2009 avtale om offentlig tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor.
 - Arbeidsdepartementet fremmet 26.03.2010 et lovforslag – Prp. 107 L (2009-2010) – om oppfølging av avtale om offentlig tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor i tariffoppgjøret 2009.
 - Departementets lovforslag omfatter kun de årskull som vil få alderspensjon fra folketrygden etter dagens regler, dvs. tom. 1953-kullet.
- Hovedtrekk i lovforslaget:
- AFP videreføres som egen tidligpensjonsordning 62-66 år som i dag. AFP skal ikke levealderjusteres, men reguleres med lønnsveksten fratrasket 0,75 prosent. Grensen for hvor mye du kan tjene ved siden av AFP-pensjonen videreføres (15 000 kroner).
 - Ansatte kan alternativt velge fleksibel folketrygd fra 62 år, det vil gi livsvarig lavere folketrygd fra 67 år, men du vil kunne jobbe så mye du vil ved siden av.
 - Bruttoordningen videreføres fra 65/67 år, tjenstepensjonen skal fra 67 år samordnes med folketrygden og levealderjusteres. De som har tatt ut AFP vil få sitt tjenstepensjonsgrunnlag i alderspensjonen regulert med lønnsveksten frem til 67 år.
 - Det er ikke avtalt endringer i gjeldende særaldersgrenser. Løpende alderspensjon etter særaldersgrense skal reguleres med lønnsveksten fratrasket 0,75 pst. Pensjonsgrunnlaget for alderspensjonen fra 67 år for de som går av på særaldersgrense skal reguleres med lønnsveksten fram til 67 år.

3.1 INNLEDNING

3.1.1 AVTALE OM NY OFFENTLIG TJENESTEPENSJON (OFTP) OG AFP I OFFENTLIG SEKTOR

I forbindelse med lønnsoppgjøret 2009 i offentlig sektor ble det avtalt at dagens regler for offentlig tjenstepensjon (bruttoordningen) og AFP i offentlig sektor skulle videreføres med nødvendige tilpasninger til innføring av

fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 2011, og med de tilpasninger som følger av pensjonsforliket i Stortinget fra mai 2005.

I pensjonsforliket i 2005 ble det bestemt at også offentlig tjenstepensjon skal levealderjusteres og omfattes av nye regler for regulering av pensjon.

Avtalen fremgår av tariffpartenes enighetsprotokoll av 4. juni 2009 – "Avtale om offentlig

tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor” – i Riksmeklingsmannens forslag av samme dato. Avtalen er gjengitt i sin helhet nedenfor.

3.2 TARIFFPARTENES AVTALE AV 4. JUNI 2009

Partene i offentlig sektor inngikk 4. juni 2009 følgende avtale om offentlig tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor:

”Dagens regler for offentlig tjenestepensjon (bruttoordningen) og AFP i offentlig sektor videreføres med nødvendige tilpasninger til innføring av fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 2011 og med de tilpasninger som følger av Stortingets vedtak fra mai 2005.

I tråd med Stortingets vedtak skal alderspensjon fra offentlige tjenestepensjonsordninger levealdersjusteres og reguleres etter nye regler på samme måte og fra samme tidspunkt som alderspensjon fra folketrygden.

Levealdersjustering i dagens offentlige tjenestepensjon gjennomføres slik at grunnlovsvernet ivaretas. Det gis en individuell garanti for opptjente rettigheter i tjenestepensjonsordningene pr. 1. januar 2011 som sikrer at medlemmer av offentlige tjenestepensjonsordninger med 15 år eller mindre igjen til 67 år er sikret 66 prosent av pensjonsgrunnlaget ved 67 år etter 30 års opptjening.

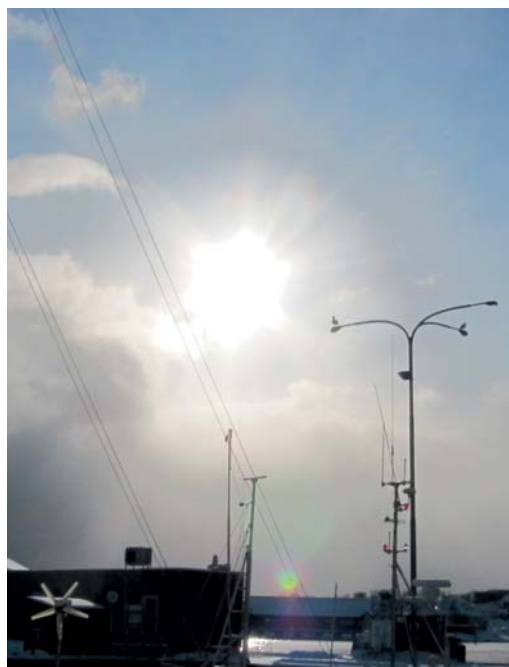
Personer som velger å ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år kan ikke i tillegg ta ut folketrygd- eller tjenestepensjonsberegnet AFP.

Beregning av tjenestepensjon – herunder samordning med alderspensjon i folke-

trygden – skal skje slik at tjenestepensjonen ikke påvirkes av når den nye fleksible alderspensjonen fra folketrygden tas ut. Det gis anledning til å kompensere for levealdersjusteringen av tjenestepensjonen ved å stå i stilling ut over 67 år.

Det vises til at Fornyings- og administrasjonsdepartementet har en pågående prosess i samarbeid med partene i arbeidslivet for vurdering av særaldersgrensene og fratreden ved disse. Det avtales ikke endringer i gjeldende særaldersgrenser i forbindelse med lønnsoppgjøret 2009.

Partene er enige om ovenstående og anmoder om at dette dokumentet vedlegges Riksmeklingsmannens møtebok. Partene har også arbeidet med et kombinasjonsalternativ.

Dokumentet vedrørende dette alternativet vedlegges også Riksmeklingsmannens møtebok. Ingen av partene offentliggjør resultatet før meklingen heves”.

3.3 HØRINGSNOTAT

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID) sendte 20. november 2009 på høring forslag til nødvendige endringer i regelverket for tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor. Forslaget fremgår av høringsnotat 20.11.2009 – *”Oppfølging av avtale om offentlig tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor”*.

Høringsfristen ble satt til 15. januar 2010.

3.3.1 HØRINGSSVARENE

Av høringssvarene er svarene fra tariffpartene av særlig interesse.

Høringssvarene i sin helhet er tilgjengelig på Arbeidsdepartementets nettsted – www.regjeringen.no – under Høringer/Saker under behandling/20.11.2009.

LO, UNIO, YS OG AKADEMIKERNE

Arbeidstakerorganisasjonene – LO Kommune, LO Stat, Unio, YS og Akademikerne – avga felles høringssvar den 15.01.2010. De viktigste innvendingene til departementets forslag er knyttet til følgende punkter:

- Grunnlovsvernet
- Regulering
- Særaldersgrenser
- Samordning av offentlig tjenestepensjon med AFP i privat sektor

I hovedpunktene i arbeidstakerorganisasjonenes felles høringssvar heter det:

”1 Hovedpunkter

Organisasjonenes merknader til høringsnotatet bygger i hovedsak på at endringene:

- *er et minimum i forhold til hva som er nødvendig på kort sikt slik at dagens ordninger videreføres med nødvendige tilpasninger til endret folketrygd, og*
- *er i samsvar med avtaleteksten i oppgjøret, samt forarbeidet til fjorårets forhandlinger og mekling, og*
- *må ligge innenfor grunnlovsvernet.*

Organisasjonene viser til at avtalen innebærer at dagens ordning skal videreføres med nødvendige tilpasninger. Der avtalen ikke sier noe konkret, legger vi til grunn at en legger seg så tett opp til dagens ordning som mulig. Organisasjonene mener at flere av departementets forslag til oppfølging av avtalen går langt ut over det partene ble enige om i tariffoppgjøret i 2009.

Samlet innebærer departementets forslag betydelige innsparinger og kutt. For en arbeidstaker som er født i 1953, som har 350.000 kroner i sluttlønn, som tar ut AFP som 62-åring i 2015 og som har 33 år i en offentlig tjenestepensjonsordning før 2011 og 10 års opptjening etter 2011, vil alderspensjonen fra 67 år kunne reduseres med godt over 20.000 kroner per år sammenlignet med det organisasjonene mener er en riktig tolkning av tariffavtalen fra 2009.

Organisasjonene viser til den punktvis gjennomgangen senere i høringssvaret. De viktigste innvendingene til departementets forslag er disse:

1. Grunnlovsvernet

Organisasjonene mener at grunnlovsvernet ikke er tilstrekkelig ivaretatt ved den individuelle garantien. En slik beregningsmetode tar bl.a. ikke hensyn til det prinsipielle utgangspunktet at opptjente rettigheter per 1.1.2011 ikke skal kunne reduseres ved levealderjustering. Hvor langt grunnlovsvernet strekker seg for fremtidige rettigheter til offentlig tjenestepensjon er ikke rettslig avklart. Organisasjonene vil understreke at spørsmålet om grunnlovsvern for framtidig opptjening ikke er tilstrekkelig ivaretatt i forslaget.

En beregningsmetode som ivaretar grunnlovsvernet av allerede opptjente brutto pensjonsrettigheter må innebære at opptjening før 1.1.2011 beregnes uten levealderjustering. Dette vil også redusere tvil og usikkerhet om hvordan avtalen skal følges opp mht opptjente rettigheter før 2011 for yngre årskull enn 1953-kullet. Forskjellen mellom departementets forslag og en beregningsmåte som unntar opptjente brutto rettigheter før 2011 fra levealderjustering, vil for mange kunne utgjøre 10.000 kroner per år.

Dersom forslaget vedtas, vil det åpenbart bli prøvd for domstolene.

2. Regulering

Organisasjonene mener at alle pensjonsgrunnlag og tilknyttede ytelser skal lønnsreguleres, mens løpende pensjoner og tilknyttede ytelser tidligst fra fylte 67 år lønnsreguleres med fratrekk for 0,75 prosent, heretter kalt underregulering.

Regulering av løpende pensjoner

Alle løpende pensjoner i offentlig tjenestepensjon som alderspensjon, uførepensjon, etterlatte-

pensjon mv. og tilhørende ytelser må reguleres med lønnsveksten fram til 67 år, eventuelt fram til et senere alderspensjonsuttak enn ved 67 år. Underregulering må tidligst inntre fra fylte 67 år, eller fra et tidspunkt for pensjonering ved uttak av alderspensjonsrett senere enn 67 år.

Underregulering innebærer en betydelig svekkelse over tid av ytelsene den enkelte skal leve av, sammenlignet med dagens lønnsregulering via grunnbeløpet. Organisasjonene kan ikke se noen gode grunner for at reguleringen skal svekkes mer enn strengt nødvendig av hensyn til tilpasningene nevnt i protokollen fra oppgjøret i 2009.

Regulering av pensjonsgrunnlag

Organisasjonene mener at oppsatte rettigheter, pensjonsgrunnlaget i tjenestepensjonsordningen under uttak av AFP og pensjonsgrunnlaget for alderspensjonen i tjenestepensjonsordningen for de som mottar uførepensjon skal reguleres med lønnsveksten.

I dag får de som går av på AFP sin tjenestepensjon ved 67 år beregnet som om de hadde stått i arbeid til 67 år, såkalt opptjening i AFP-tiden.

Vi kan ikke se at det er noe grunnlag i avtalen for å foreslå underregulering av pensjonsgrunnlaget for tjenestepensjonen i den tiden det tas ut AFP. For en arbeidstaker med gjennomsnittslønn som tar ut AFP ved 62 år, vil underreguleringen av pensjonsgrunnlaget for alderspensjonen i tjenestepensjonsordningen reelt redusere alderspensjonen fra 67 år med omlag 10.000 kroner sammenlignet med dagens regelverk.

3. Særaldersgrenser

Organisasjonene er av den oppfatning at avtalen av 4. juni 2009 ikke medfører endringer av ytelser eller regulering av disse for pensjonister med særaldersgrense som fratrer før fylte 67 år.

4. Samordning av offentlig tjenestepensjon med AFP i offentlig sektor

Organisasjonene mener forslaget om samordning av offentlig tjenestepensjon med AFP i privat sektor går langt ut over det som er en rimelig tolkning av hva partene ble enige om. Forslaget vil redusere den livsvarige alderspensjonen fra oppsatte rettigheter fra offentlig sektor kraftig for personer som senere arbeider i privat sektor og får rett til privat AFP. Når departementet foreslår å trekke fra fullt ut all opptjent AFP og i tillegg samordningsfradrag for folketrygd, blir det en dobbel effekt som får langt større konsekvenser enn dagens samordningsregel som har marginal betydning”.

KS

KS avga høringssvar den 15.01.2010. KS' kommentarer er i hovedsak knyttet til følgende forhold:

- Tilpasning av ordinær alderspensjon fra tjenestepensjonsordning
- Individuell garanti
- Tilpasning av alderspensjon etter særaldersgrense
- Avtalefestet pensjon i offentlig sektor
- Regulering av pensjon

1. Tilpasning av ordinær alderspensjon fra tjenestepensjonsordning

KS slutter seg til prinsippet om at levealdersjustering skal gjennomføres på samme måte som i folketrygden. KS viser til avtalen som ble inngått 4. juni 2009.

Angående konstellasjonen der tjenestepensjon og folketrygdens alderspensjon tas ut samtidig, ved fylte 67 år, slutter KS seg til forslaget om at dette gjennomføres ved at tjenestepensjon først beregnes etter de ordinære reglene, og deretter divideres med det forholdstallet som gjelder for den enkelte på uttakstidspunktet.

KS støtter forslaget om at samordningsreglene fremdeles skal beregnes fullt ut etter dagens regelverk, og at resultatet deretter divideres med det aktuelle forholdstallet.

KS støtter videre departementets forslag hva angår konstellasjonene

- Folketrygdens alderspensjon er tatt ut før 67 år
- Uttak av tjenestepensjon etter 67 år

2. Individuell garanti

KS er enig i at prøvingen av garantien foretas etter de samme prinsippene som foreslått for beregningen av samordningsfradragene dersom alderspensjon fra folketrygden er tatt ut før tjenestepensjon. Det vil si at en benytter basispensjonen fra folketrygden dividert med forholdstallet ved 67 år både ved beregningen av samordningsfradragene og ved fastsettelsen av den folketrygden som inngår i garantiberegningen.

KS støtter videre departementets øvrig forslag hva angår den individuelle garantien.

3. Tilpasning av alderspensjon etter særaldersgrense

KS støtter forslaget om at alderspensjon etter særaldersgrense levealdersjusteres ved 67 år, på samme måte som ordinær alderspensjon fra tjenestepensjonsordning. Det legges til grunn at disse reglene også skal gjelde for personer som har tatt ut alderspensjon etter særaldersgrense før 1. januar 2011 og fyller 67 år etter 1. januar 2011.

4. Avtalefestet pensjon i offentlig sektor

KS er enig i forslaget om at AFP i offentlig sektor ikke skal levealderjusteres.

KS viser til at det framgår av avtalen av 4. juni 2009 at personer som velger å ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år ikke i tillegg kan ta ut folketrygd- eller tjenestepensjonsberegnet AFP.

KS er enig med departementet i at det skal legges til grunn at personer som har tatt ut alderspensjon fra folketrygden helt eller delvis, og som senere ønsker å ta ut AFP (og fremdeles fyller vilkårene for AFP), må ha anledning til dette dersom utbetalingen av folketrygdens alderspensjon stoppes.

5. Regulering av pensjon

KS er enig i forslaget om at de samme prinsippene som innføres i folketrygden fra 2011 for pensjoner under opptjening også skal gjelde for oppsatte rettigheter i de offentlige tjenestepensjonsordningene. Det vil si at oppsatt pensjonsrett før utbetaling skal reguleres i samsvar med lønnsveksten.

KS mener også det er naturlig at AFP reguleres på samme måte som alderspensjon fra folketrygden og tjenstepensjon under utbetaling, dvs reguleres med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 prosent”.

3.3.2 LOVPROPOSISJON

Arbeidsdepartementet fremmet 26.03.2010 et lovforslag om oppfølging av avtale om offentlig tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor i tariffoppgjøret 2009.

Lovforslaget fremgår av **Proposisjon 107 L (2009-2010)** – “A) Lov om avtalefestet pensjon for medlemmer av Statens Pensjonskasse B) Endringer i lov om Statens Pensjonskasse, lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser og i enkelte andre lover (oppfølging av avtale om tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor i tariffoppgjøret 2009)”.

Regjeringen imøtekom innvendinger fra arbeidstakerorganisasjonene når det gjaldt reguleringen av pensjonsgrunnlaget for alderspensjon fra 67 år for de som går av på AFP eller særaldersgrense. Pensjons-

grunnlaget for disse reguleres med lønnsveksten fram til 67 år og ikke med lønnsveksten fratrasket 0,75 prosent.

3.4 ARBEIDSDEPARTEMENTETS LOVFORSLAG – PROPOSISJON 107 L (2009-2010)

3.4.1 AVGRENSNING – ÅRSKULLENE TIL OG MED 1953-KULLET

En viktig avgrensning i departementets lovforslag er at kun de årskull som vil få alderspensjon fra folketrygden etter dagens regler omfattes, dvs. tom. 1953-kullet.

Arbeidsdepartementet uttaler på s. 11 i proposisjonen at disse årskullene får folketrygdens alderspensjon i sin helhet opptjent og beregnet etter dagens regler, men med fleksibelt uttak, levealderjustering og ny regulering fra 2011.

Om de nye opptjenings- og beregningsreglene for 1954-kullet og yngre årskull uttaler departementet følgende:

”Årskullene fra og med 1954-kullet til og med

1958-kullet omfattes av nye opptjeningsregler i folketrygden og av den individuelle garantien fra tariffoppgjøret 2009. Årskullene fra og med 1959-kullet omfattes av nye opptjeningsregler i folketrygden, men ikke av den individuelle garantien.

Departementet vil komme tilbake med forslag om tilpasning i reglene for tjenestepensjon og samordning for årskullene fra og med 1954-kullet”.

3.5 NY OFFENTLIG TJENESTEPENSJON (OFTP)

3.5.1 INNLEDNING

Fra 2011 innføres levealdersjustering i folketrygdens alderspensjon. I tillegg skal alderspensjonen fra folketrygden kunne tas ut fleksibelt etter nøytrale uttaksregler fra 62 til 75 år. Levealdersjustering og nøytralt uttak av alderspensjon fra folketrygden skal for de første årskullene gjennomføres ved å benytte såkalte forholdstall.

Levealdersjustering vil si at den enkeltes pensjon ved gitt uttaksalder skal justeres for endringer i befolkningens levealder.

Nøytralt uttak innebærer bl.a. at beregningen av alderspensjonen i tjenestepensjon fra 67 år ikke skal påvirkes av når fleksibel alderspensjon i folketrygden tas ut (for de som måtte velge denne løsningen i stedet for å ta ut offentlig sektor AFP).

Offentlig tjenestepensjon skal tilpasses disse to prinsippene. Nedenfor følger tre eksempler der departementet kommer med forslag til løsninger, som fremgår av høringsnotat av 20.11.2009. Arbeidstakerorganisasjonene bestrider som det går fram av deres felles høringsuttalelse regjeringens beregningsmåte. Denne tar etter deres syn bl.a. ikke hensyn til grunnlovsvernet av opptjente rettigheter før 2011.

3.5.2 TJENESTEPENSJON OG FOLKETRYGDENS ALDERSPENSJON TAS UT SAMTIDIG

Som departementet uttaler beregnes alderspensjonen fra folketrygden først etter dagens regler (basispensjon), og deretter divideres resultatet med det aktuelle forholdstallet på uttakstidspunktet. Forholdstallene er normert til 1 for 1943-årskullet som fyller 67 år i 2010. Det fastsettes månedlige forholdstall for hvert enkelt årskull.

Ved samtidig uttak av alderspensjon fra offentlige tjenestepensjonsordninger fra 67 år, foreslår departementet at levealdersjusteringen skal gjennomføres på samme måte som i folketrygden.

Det vil si at tjenestepensjonen først beregnes etter de ordinære reglene, og deretter divideres med det forholdstallet som gjelder for den enkelte på uttakstidspunktet. For personer med ordinær aldersgrense som tar ut både tjenestepensjon og alderspensjon fra folketrygden ved 67 år, vil begge pensjonene dermed levealdersjusteres ved bruk av samme forholdstall.

Departementet foreslår videre at samordningsfradragene fremdeles skal beregnes fullt ut etter dagens regelverk, og at resultatet deretter divideres med det aktuelle forholdstallet.

Eksempel 1 nedenfor illustrerer samtidig uttak av alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen og folketrygden ved 67 år.

Eksempel 1: Samtidig uttak av alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen og folketrygden ved 67 år

Forutsetninger:

Medlemmet er født i 1953. Forholdstallet ved 67 år for 1953-kullet er anslått til 1,053.

Basispensjonen fra folketrygden er 195 000 kroner.

Pensjonsgrunnlaget i tjenstepensjonsordningen er 350 000 kroner, slik at brutto tjenstepensjon, det vil si tjenstepensjon før samordning, og før levealdersjustering utgjør 231 000 kroner ($350\,000 \cdot 0,66$).

Samordningsfradragene utgjør totalt 171 000 kroner.

Både alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen og alderspensjon fra folketrygden tas ut ved 67 år, slik at brutto tjenstepensjon, samordningsfradrag og basispensjon fra folketrygden skal divideres med forholdstallet som gjelder ved 67 år, det vil si 1,053.

Pensjonsberegning

	Levealdersjustering	Pensjon etter levealdersjustering
Brutto tjenstepensjon	231 000/1,053	219 000 kroner
Samordningsfradrag	171 000/1,053	162 400 kroner
= Netto tjenstepensjon		56 600 kroner
+ Alderspensjon fra folketrygden	195 000/1,053	185 000 kroner
= Samlet pensjon		241 600 kroner

3.5.3 FOLKETRYGDENS ALDERSPENSJON ER TATT UT FØR 67 ÅR

Som departementet uttaler innebærer innføring av fleksibel alderspensjon i folketrygden at man kan velge å ta ut pensjonen fra 62 til 75 år. Dette gjelder uavhengig av om man har arbeidsinntekt. Det gjelder visse krav til pensjonens størrelse for uttak før 67 år. Personer med ordinær aldersgrense i det offentlige kan som omtalt tidligst fratre med tjenstepensjon ved 67 år.

Det fremgår av avtalen av 4. juni 2009 at beregning av tjenstepensjon – herunder sam-

ordning med alderspensjon i folketrygden – skal skje slik at tjenstepensjonen ikke påvirkes av når den ny fleksible alderspensjonen fra folketrygden tas ut.

Departementet foreslår at avtalen gjennomføres slik at samordningsfradragene fastsettes på grunnlag av en beregnet folketrygd dersom folketrygden er tatt ut før tjenstepensjonen. Tas tjenstepensjonen ut ved 67 år, skal den beregnede folketrygden være basispensjonen dividert med forholdstallet ved 67 år for det aktuelle årskullet. Det samordnes dermed med en høyere pensjon fra folketrygden enn den som utbetales fra 67 år.

Eksempel 2 nedenfor illustrerer pensjonsberegningen dersom alderspensjon fra folketrygden tas ut ved 62 år og alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen tas ut ved 67 år.

Eksempel 2: Uttak av alderspensjon fra folketrygden ved 62 år og alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen ved 67 år

Forutsetninger:

Medlemmet er født i 1953. Forholdstallet ved 62 og 67 år for 1953-kullet er anslått til henholdsvis 1,341 og 1,053.

Basispensjonen fra folketrygden er 195 000 kroner.

Pensjonsgrunnlaget i tjenstepensjonsordningen er 350 000 kroner, slik at brutto tjenstepensjon, det vil si før samordning, og før levealdersjustering utgjør 231 000 kroner ($350\,000 \cdot 0,66$).

Samordningsfradragene utgjør totalt 171 000 kroner.

Til forskjell fra i eksempel 1, tas alderspensjon fra folketrygden nå ut fra 62 år, mens tjenstepensjonen fremdeles tas ut ved 67 år. Dermed skal brutto tjenstepensjon og samordningsfradrag divideres med forholdstallet som gjelder ved 67 år, det vil si 1,053, mens basispensjonen divideres med forholdstallet som gjelder ved 62 år, det vil si 1,341.

Pensjonsberegning

	Levealderjustering	Pensjon etter levealderjustering
Brutto tjenstepensjon	231 000/1,053	219 000 kroner
Samordningsfradrag	171 000/1,053	162 400 kroner
= Netto tjenstepensjon		56 600 kroner
+ Alderspensjon fra folketrygden	195 000/1,341	145 000 kroner
= Samlet pensjon		201 600 kroner

3.5.4 UTTAK AV TJENESTEPENSJON ETTER 67 ÅR – KOMPENSASJON FOR LEVEALDERJUSTERING

Som det fremgår av avtalen av 4. juni 2009 innebærer at dagens regler for offentlig tjenestepensjon (bruttoordningen) skal videreføres med nødvendige tilpasninger. Avtalen innebærer dermed at det ikke skal innføres fleksibilitet i de offentlige bruttoordningene selv om det innføres fleksibilitet i folketrygden. Bruttopenasjonen skal dermed ikke øke ved uttak etter 67 år med mindre opptjeningen øker.

Som omtalt over foreslår departementet at levealdersjustering av alderspensjon fra offentlig tjenestepensjonsordning ved 67 år gjennomføres på samme måte som i folke-

trygden. Levealdersjusteringen innebærer at brutto tjenestepensjon blir lavere enn 66 prosent. Ifølge avtalen skal det gis anledning til å kompensere for levealdersjusteringen av tjenestepensjonen ved å stå i stilling ut over 67 år. Det vil si at pensjonen kan økes til 66 prosent av pensjonsgrunnlaget ved å stå i stilling ut over 67 år.

Departementet foreslår at muligheten for å kompensere for levealdersjusteringen gjennomføres ved at en benytter forholdstallene i folketrygden også ved uttak etter 67 år, men likevel slik at tjenestepensjonen før samordning ikke kan bli høyere enn 66 prosent av pensjonsgrunnlaget. Det vil si at forholdstall 1,000 skal benyttes selv om forholdstallet ved uttaksalderen skulle være lavere enn 1,000.

I eksempel 3 illustreres kompensasjon for levealdersjusteringen i et tilfelle der alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen og alderspensjon fra folketrygden tas ut samtidig ved 68 år.

Eksempel 3: Samtidig uttak av alderspensjon fra tjenstepensjonsordningen og folketrygden ved 68 år – kompensasjon for levealderjustering

Forutsetninger:

Medlemmet er født i 1953. Forholdstallet ved 68 år for 1953-kullet er anslått til 0,997.

Opptjeningen er som i eksempel 1 og eksempel 2:

Basispensjonen fra folketrygden er 195 000 kroner.

Pensjonsgrunnlaget i tjenstepensjonsordningen er 350 000 kroner, slik at brutto tjenstepensjon, det vil si før samordning, og før levealdersjustering utgjør 231 000 kroner ($350\,000 \cdot 0,66$).

Samordningsfradragene utgjør totalt 171 000 kroner.

Alderspensjonen fra både tjenstepensjonsordningen og folketrygden tas i dette eksempelet ut ved 68 år. Siden forholdstallet ved 68 år er lavere enn 1, vil brutto tjenstepensjon overstige 66 prosent dersom dette forholdstallet benyttes. Bruttopensjonen divideres derfor i stedet med forholdstall 1,000. Samordningsfradragene og basispensjonen fra folketrygden divideres med forholdstall 0,997.

Pensjonsberegning

	Levealderjustering	Pensjon etter levealderjustering
Brutto tjenstepensjon	231 000/1,000	231 000 kroner
Samordningsfradrag	171 000/0,997	171 500 kroner
= Netto tjenstepensjon		59 500 kroner
+ Alderspensjon fra folketrygden	195 000/0,997	195 600 kroner
= Samlet pensjon		255 100 kroner

3.6 AFP – OFFENTLIG SEKTOR

3.6.1 VIDEREFØRING AV DAGENS REGLER

Etter avtalen av 4. juni 2009 skal dagens regler for avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig sektor videreføres.

Som departementet uttaler vil det si at AFP fortsatt skal være en tidsbegrenset ytelse fra 62 til 67 år. Det er et vilkår for å få AFP at en står i stilling på uttakstidspunktet og for øvrig fyller visse individuelle vilkår om forutgående opptjening mv. Stillingen må fratres helt eller delvis.

Fra 62 til 65 år beregnes AFP i offentlig sektor som dagens AFP i privat sektor, dvs. som en alderspensjon fra folketrygden med grunnpensjon, tilleggspensjon og/eller særtillegg (folketrygdberegnet AFP). Dessuten ytes et særskilt AFP-tillegg på kr 20 400.

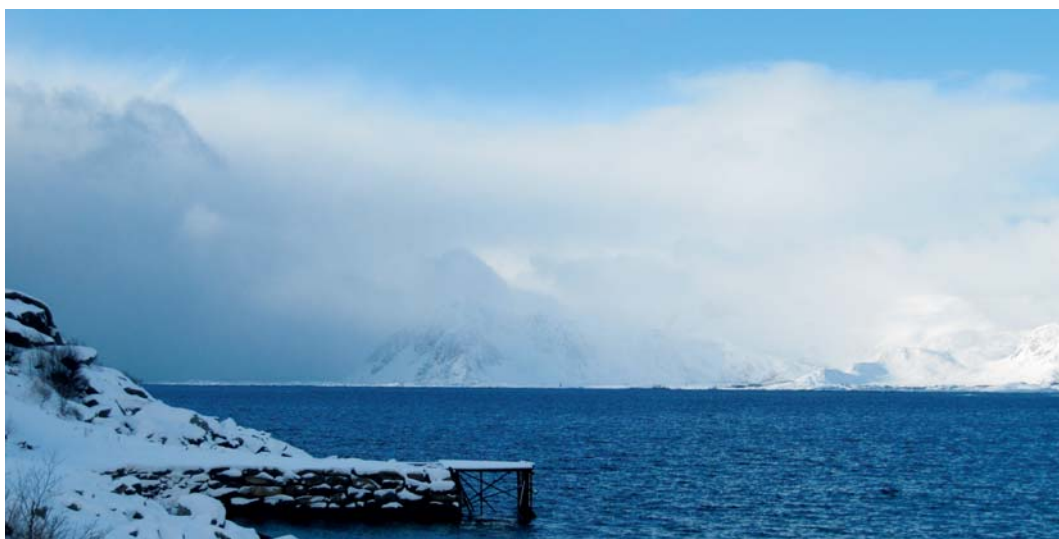
Fra 65 år beregnes AFP som en tjenestepensjon. Dersom en folketrygdberegnet AFP gir en høyere ytelse, har pensjonisten krav på dette beløpet i AFP også etter 65 år. AFP er i dag en samordningspliktig ytelse (med unntak av AFP-tillegget).

3.6.2 AFP SKAL IKKE LEVEALDERJUSTERES

Det går ikke eksplisitt frem av avtalen av 4. juni 2009 om AFP i offentlig sektor skal levealderjusteres.

Departementet uttaler at en eventuell levealdersjustering av en tidsbegrenset ytelse som AFP må bety at pensjonen justeres i forhold til endringen i levealder (reduert dødelighet) i den perioden AFP utbetales, det vil si fra 62 til 67 år.

Departementet foreslår at AFP i offentlig sektor ikke skal levealderjusteres.

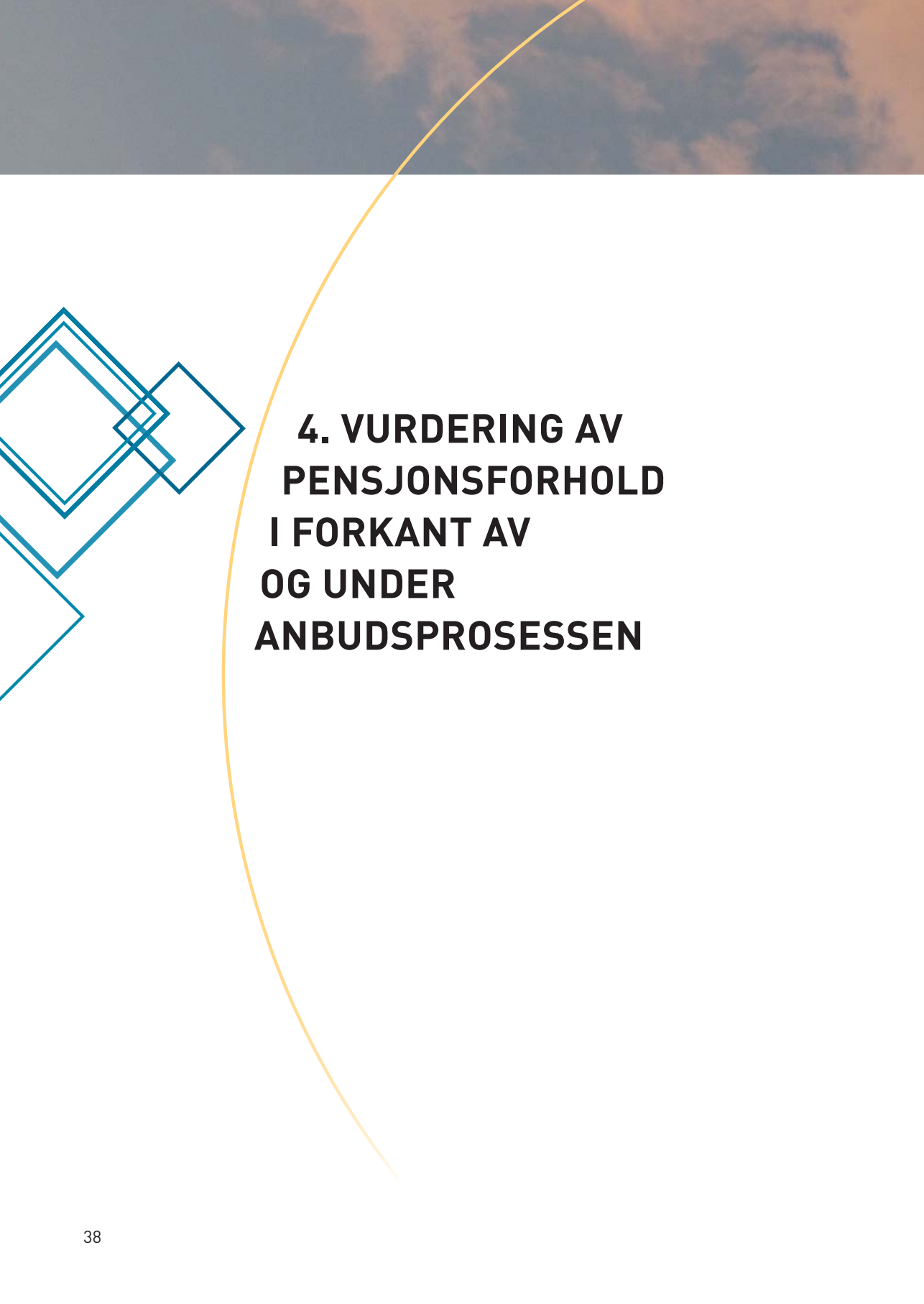
3.6.3 FORHOLDET MELLOM AFP I OFFENTLIG SEKTOR OG ALDERSPENSJON I FOLKETRYGDEN

Det fremgår av avtalen av 4. juni 2009 at personer som velger å ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år ikke i tillegg skal kunne ta ut folketrygd- eller tjenestepensjonsberegnet AFP.

Departementet uttaler at siden alderspensjon fra folketrygden i dag ikke kan tas ut før 67 år, har det ikke vært mulig å kombinere AFP med denne ytelsen. Det har derfor ikke vært behov for å regulere det omtalte forholdet i avtalen tidligere.

Departementet legger til grunn at en person som har tatt ut alderspensjon fra folketrygden helt eller delvis, og som senere ønsker å ta ut AFP (og fremdeles fyller vilkårene for AFP), må ha anledning til dette dersom utbetalingen av folketrygdens alderspensjon stoppes.

Tilsvarende må en person som har tatt ut AFP helt eller delvis, senere kunne velge å ta ut folketrygdens alderspensjon. Departementet legger til grunn at retten til AFP da vil falle bort.

4. VURDERING AV PENSJONSFORHOLD I FORKANT AV OG UNDER ANBUDSPROSESSEN

VURDERING AV PENSJONSFORHOLD I FORKANT AV OG UNDER ANBUDSPROSESSEN

- En kommune som vurderer å gå ut på anbud med sitt pensjonsforhold bør være tidlig ute, da det er en rekke forhold som skal vurderes og besluttes i en anbudsprosess.
- Det er kommunestyret som skal fatte endelig vedtak om valg av tjenestepensjonsleverandør.
- Områder kommunen bør gjøre seg kjent med er: oversikt over alle prosesser og flyttekostnader, informasjon som skal gis ansatte og pensjonister og håndtering av oppspart kapital.
- Pensjonskontoret kan ikke opptre som en rådgiver for kommunen, men bidra med generell informasjon og veiledning om regelverk og praktiske forhold omkring en anbudsprosess.
- Flertallet av kommunene har de siste årene benyttet seg av ekstern rådgiver. Hvorvidt kommunen skal benytte seg av rådgiver er en avgjørelse kommunens pensjonsutvalg må ta stilling til.

4.1 INNLEDNING

KS' B-rundskriv 9/2005 av 09.06.2005 omhandler innkjøp av tjenestepensjoner i forhold til reglene om offentlige anskaffelser. Her anbefales å følge innkjøpsreglene også i forhold til pensjon.

Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA) har senere i flere saker kommet til at anskaffelsesregelverket kommer til anvendelse for innkjøp av kommunal tjenestepensjon. For nærmere omtale av KOFAs avgjørelser, se kapittel 5.4.

Pensjonskontoret legger i denne pensjonsveileder til grunn at anbudsreglene i lov om offentlige anskaffelser med tilhørende forskrift skal benyttes ved innkjøp av kommunal tjenestepensjon innen KS' tariffområde.

Ved å følge anskaffelsesregelverket objektiviseres innkjøpsprosessen. Anbudsreglene kan føre til at man blir "tvunget" til å flytte sin pensjonsavtale uten at man subjektivt sett ønsker det, ut i fra kravet om å velge "*det økonomisk mest fordelaktige tilbud*" i forskrift om offentlige anskaffelser (FOA) § 22-2(2).

En kommune/virksomhet som ønsker å bli nærmere kjent med forhold tilknyttet sin pensjonsordning, kan imidlertid gjøre dette uten å måtte gå ut i en anbudsprosess. Vurderingsarbeid og kompetanseheving rundt pensjonsordningen må derfor ses på som en separat prosess løsrevet fra selve anbudsprosessen.

Flere av tildelingskriteriene listet opp i kapittel 10 er hovedtemaer som bør kunne danne grunnlag for områder kommunen/virksom-

heten bør gjøre seg kjent med og holde seg løpende orientert om. Her bør nåværende pensjonsleverandør fremskaffe underlag og informasjon.

4.2 ANBEFALINGER NÅR KOMMUNENS/ VIRKSOMHETENS PENSJONSFORHOLD SKAL VURDERES

En tendens i de senere års anbudprosesser har vært at man går ut på anbud på et sent tidspunkt på høsten – enkelte ganger slutten av september.

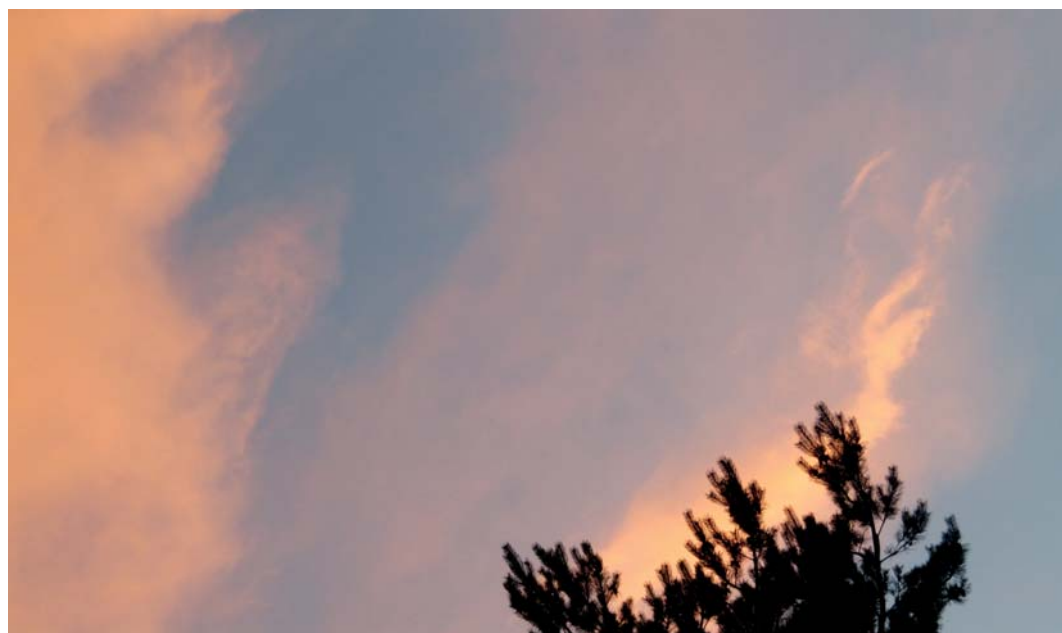
En konsekvens er at det blir knapp tid til vurdering av innkomne tilbud før innstilling til formannskap og kommunestyre skal utarbeides. Dessuten reduseres muligheten til å forhandle om betingelsene og rette opp evt. feil før endelig vedtak om flytting skal fattes

i kommunestyret – 01.12. Det er i denne sammenheng viktig å være oppmerksom på fristen for fristillelse fra nåværende pensjonsleverandør – 30.09.

Det anbefales derfor at man er tidlig ute og bruker god tid når det gjelder vurdering av pensjonsforhold som senere evt. vil kunne ut i en anbudsutlysning.

Nedenfor følger beskrivelse av en del momenter som er særlig viktig å være seg bevisst når man skal vurdere pensjonsforholdene i sin kommune/virksomhet.

Det understrekes at beskrivelsen i det følgende er anbefalinger fra Pensjonskontorets side, som ikke må oppfattes som rettslig forpliktende.

- Nedsettelse av pensjonsutvalg
- Kommunestyrets behandling
- Bistand fra Pensjonskontoret
- Bruk av rådgivere
- Flytting – viktige momenter

4.3 NEDSETTELSE AV PENSJONSUTVALG

Det er hensiktsmessig at man på et tidlig tidspunkt nedsetter et pensjonsutvalg til å jobbe med pensjonsforholdene i kommunen/ virksomheten. Et slikt utvalg kan gjerne settes ned et år forut for man evt. har planer om legge pensjonsleveransen ut på anbud.

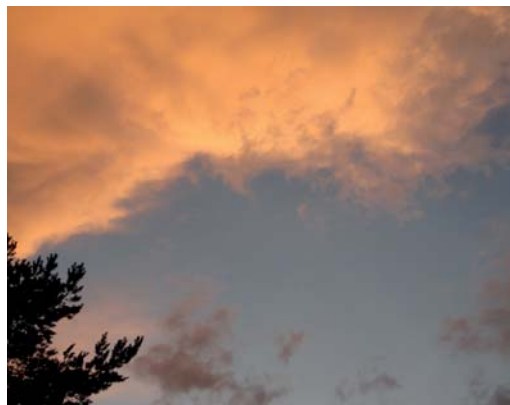
Pensjonsutvalget bør være bredt sammensatt, med representanter både fra kommunestyret, kommunens administrasjon samt tillitsvalgte. Et pensjonsutvalg kan da eksempelvis bestå av ordfører, rådmann, kommunalsjef, økonomi-, personal- og innkjøpsansvarlig og tillitsvalgte.

4.4 KOMMUNESTYRETS BEHANDLING

Hovedtariffavtalen (HTA) pkt. 2.1.8, sjette ledd sier at det er kommunestyret/fylkestinget/styret som skal fatte *”endelig avgjørelse”* i forhold til flytting av en pensjonsavtale.

Selv om det ikke er påkrevet etter Hovedtariffavtalen, er det en fordel om kommunestyret også fatter beslutning om følgende i forbindelse med en anbudsprosess:

- Vedtak om å gå på anbud
- Fastsettelse av tildelingskriterier
- Vekting av tildelingskriteriene

Det understrekes at kommunestyrets behandling av anbudskonkurranse *før* utlysning må skje i lukket møte. Opplysninger gitt i kommunestyremøte er underlagt taushetsplikt. Det bakenforliggende hensyn er å sikre likebehandling av leverandørene, se 5.9.3.

Viktig i denne sammenheng er det at kommunestyret ikke fraviker sin beslutning i forhold til tildelingskriterier og vekting når det skal fattes endelig vedtak om flytting, men fastholder og bygger sitt vedtak på dette utgangspunkt.

Dermed reduseres muligheten for at kommunestyret kommer til en konklusjon som ikke samsvarer med administrasjonens innstilling og at konklusjonen samtidig mangler tilstrekkelig saklig begrunnelse, jf. FOA §§ 22-2, 22-3 og 20-16. For nærmere omtale av disse bestemmelsene vises til kapittel 5.11.3.

Dette var en av problemstillingene og hovedankepunktet i de to sakene som ble klaget inn for Klagenemnda for Offentlige Anskaffelser (KOFA) høsten 2006 – **Sak 2006/161** og **Sak 2006/159**.

Også i **sak 2009/20** fant KOFA at det ikke forelå tilstrekkelig begrunnelse. Klagenemnda fant her at det var i strid med kravene til etterprøvbarhet og gjennomsiktighet i lovens § 5 når innklagede tildelte kontrakt til den som etter det dokumenterte hadde innlevert det nest beste tilbudet, uten at det var nærmere redegjort for valget.

KOFAs avgjørelser omtales nærmere i kapittel 5.4.3 og 5.11.3

4.4.1 KOMMUNESTYRET MÅ FATTE BESLUTNING OM VALG AV LEVERANDØR

Det bemerkes at HTA pkt. 2.1.8, sjette ledd sammenholdt med TPO-vedtektene § 14-1, bokstav a, krever at det er kommunestyret selv som må foreta den endelige beslutning om flytting eller ikke, en myndighet som ikke kan delegeres til formannskapet ei heller til kommunens administrasjon.

De alminnelige bestemmelsene i kommuneloven om delegasjon av vedtaksmyndighet til formannskapet, kan *ikke* gjøres gjeldende innenfor dette spesielle område av tariffavtalen.

4.5 BISTAND FRA PENSJONSKONTORET

En av oppgavene til Pensjonskontoret er å føre tilsyn med leverandørenes praktisering av gjeldende pensjonsbestemmelser nedfelt i Hovedtariffavtalen innen KS-området. Dermed understrekes samtidig Pensjonskontorets nøytrale rolle overfor leverandørene.

Pensjonskontoret vil kunne bidra med generell informasjon og veiledning om regelverk og praktiske forhold i forkant av og under

anbudsprosessen. Utarbeidelse av årlige utgaver av innkjøpsveileder m/tilhørende konkurransegrunnlag og referanseplan vil være et bidrag i så måte.

Som følge av Pensjonskontorets tilsynsrolle, vil det ikke være anledning til å opptre som rådgiver for den enkelte kommune, fylkeskommune eller virksomhet i en anbudsprosess, jf. nærmere omtale i kapittel 6.4 og 6.5.

4.6 BRUK AV FORSIKRINGSRÅDGIVERE/ MEGLERE

De siste års anbudsprosesser har vist at de fleste kommuner/virksomheter benytter seg av rådgiver når pensjonsleveransen skal legges ut på anbud. Beslutning om utvelgelse og bruk av ekstern rådgiver vil naturlig være et tema som kommunens pensjonsutvalg vil kunne ta stilling til.

Viktig å minne om i denne sammenheng er at anskaffelse av forsikringsrådgiver må skje i henhold til anskaffelsesreglene. Det vises til 8.3.1 for nærmere omtale.

I og med utarbeidelse av Pensjonskontorets innkjøpsveileder og konkurransegrunnlag m/tilhørende referanseplan, vil behovet for rådgiver være noe mindre på det forberedende stadium av anbudsprosessen sammenlignet med tidligere. Det vil nå i første rekke være i evalueringsfasen, dvs. ved sammenligning og vurdering av de innkomne tilbud, behovet for rådgivning vil kunne være til stede.

Tidligere års anbudsprosesser har viste at de aller fleste kommuner/virksomheter benyttet Pensjonskontorets konkurransegrunnlag i sin anbudsutlysning og tilbudsinnhenting. Enkelte

kommuner/virksomheter benyttet en nærmere bestemt del av Pensjonskontorets konkurransegrunnlag. Enkelte rådgivere utarbeidet en egen del som et tillegg til Pensjonskontorets konkurransegrunnlag.

Det vises til nærmere beskrivelse i kapittel 8 om forsikringsrådgivere-/meglere.

4.7 FLYTTING – VIKTIGE MOMENTER

Kommunen bør gjøre seg kjent med rammer rundt en eventuell flytting av pensjonsordningen. Av viktige områder nevnes:

- Oversikt over alle
 - Prosesser
 - Flyttekostnader
- Informasjon til ansatte og pensjonister
- Håndtering av oppspart kapital

4.7.1 OVERSIKT OVER ALLE PROSESSER OG FLYTTEKOSTNADER

Fra eksisterende og/eller potensielle pensjonsleverandører bør det innhentes oversikt

over alle aktiviteter i en flytteprosess. Det bør klart fremgå hvilke oppgaver og hvilket ansvar henholdsvis det fraflyttede og tilflyttede livsselskap har, i tillegg til kommunen selv.

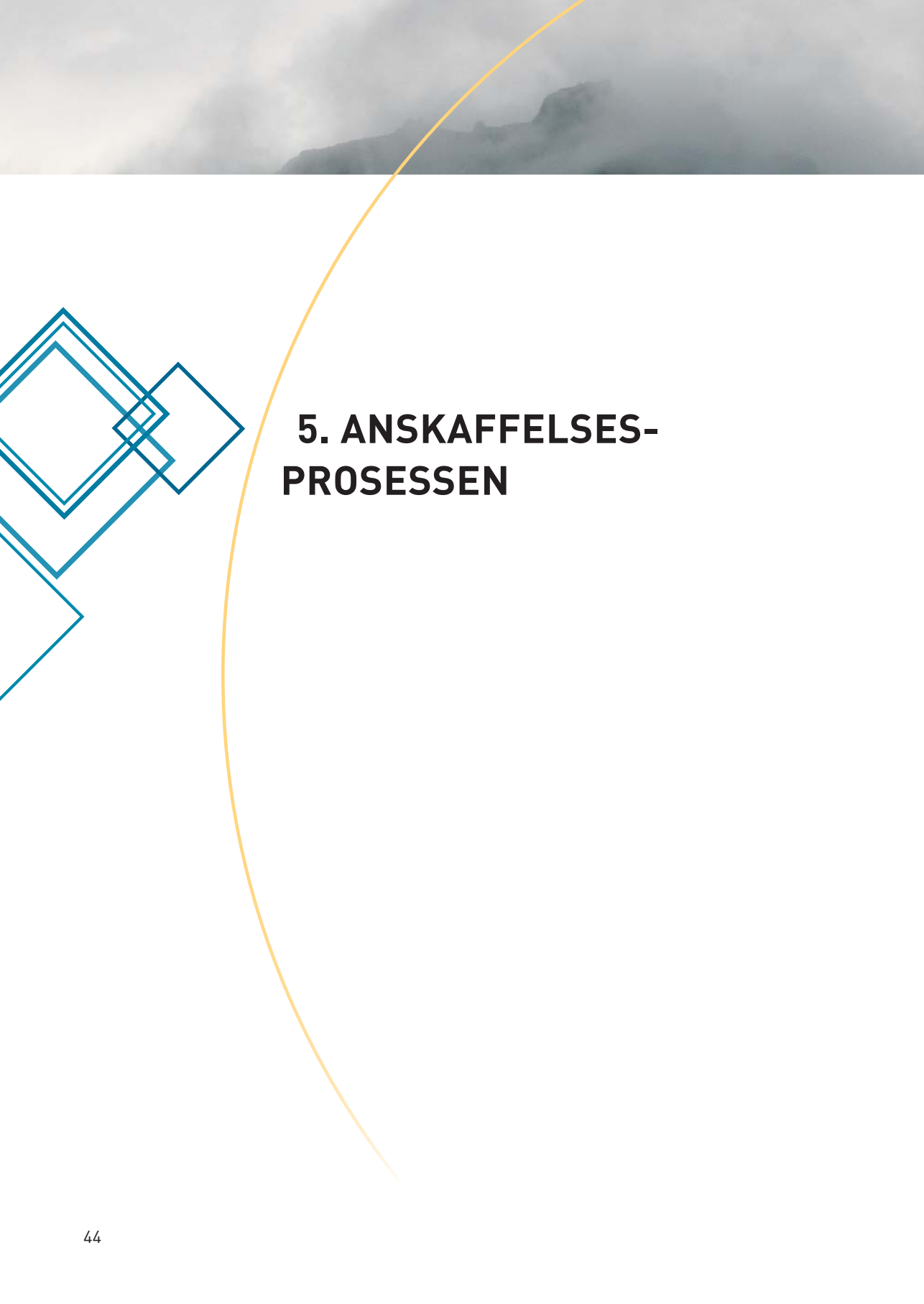
Eksisterende og/eller potensielle pensjonsleverandører bør kunne redegjøre for de ulike kostnadsarter (direkte og indirekte) som oppstår ved en eventuell flytting, og hvordan belastning finner sted.

4.7.2 INFORMASJON TIL ANSATTE OG PENSJONISTER

Informasjonsomfanget overfor ansatte og pensjonister bør kartlegges. Her bør inngå tidsfrister, krav til innhold og form, samt hvem som er ansvarlig for hver aktivitet.

4.7.3 HÅNDTERING AV OPPSPART KAPITAL

Eksisterende og/eller potensielle pensjonsleverandører bør kunne redegjøre for henholdsvis lovpålagt og valgfri behandling av oppspart kapital ved en eventuell flytting.

5. ANSKAFFESES- PROSESSEN

ANSKAFFELSESPROSESSEN

- Anskaffelsesloven trådte i kraft 1. juli 2001. Hovedprinsipper i loven er: kravene til likebehandling, forutberegnelighet, gjennomsiktighet og etterprøvbarhet
- Ny forskrift om offentlige anskaffelser trådte i kraft 1. januar 2007.
- Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA) har fattet flere avgjørelser på området for kommunal tjenestepensjon.
- Ulike faser av anskaffelsesprosessen: Planlegging, beslutning om anbudsprosess, utarbeidelse av konkurransegrunnlag, kunngjøring, vurdering av kvalifikasjonskrav, evaluering av tilbud og valg av leverandør og kontraktsinngåelse.
- Fristen ved åpen anbudskonkurranse ble endret fra 52 til 45 dager, og ved konkurranse med forhandling fra 37 til 30 dager, i ny anskaffelsesforskrift fra 1. januar 2007.

5.1 INNLEDNING

Lov om offentlige anskaffelser (LOA) ble vedtatt 16.07.1999. I medhold av § 11 er det bl.a. gitt en forskrift om offentlige anskaffelser (FOA) av 15.06.2001. Anskaffelsesloven og anskaffelsesforskriften trådte i kraft 01.07.2001. Ny FOA ble vedtatt 7. april 2006 og trådte i kraft 1. januar 2007.

Både anskaffelsesloven og anskaffelsesforskriften bygger på EUs direktiver om offentlige anskaffelser. Norge er forpliktet til å innføre dette regelverket gjennom EØS-avtalen.

5.2 AVGRENSNING OG OPPBYGGING AV KAPITLET

Kapitlet beskriver hovedelementene i anskaffelsesprosessen. Søkelyset rettes på innkjøp av pensjon og vektlegger de forhold som gjelder på dette spesielle område.

Anskaffelsesprosessen er valgt beskrevet gjennom følgende faser:

1) Planlegging, 2) Beslutning om anbudsprosess, 3) Utarbeidelse av konkurransegrunnlag, 4) Kunngjøring, 5) Vurdering av kvalifikasjonskrav, 6) Evaluering av tilbud og valg av leverandør, 7) Kontraktsinngåelse.

Kapitlet har således en trinnvis oppbygging og beskriver de ulike fasene i anskaffelsesprosessen nærmere.

5.3 AVGJØRELSE I KOFA

Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA) har fattet følgende avgjørelser på

området for kommunal tjenestepensjon: 2006/159, 2006/161, 2009/10, 2009/19, 2009/20 og 2009/44.

I de to førstnevnte sakene slo klagenemnda eksplisitt fast at lov om offentlige anskaffelser og forskrift om offentlige anskaffelser kom til anvendelse, også i forhold til innkjøp av tjenestepensjon.

Avgjørelsene omtales i det følgende og på de steder i boken der de hører hjemme. Det gjøres henvisninger til de aktuelle kapitler der avgjørelsene omtales.

Klagenemndas avgjørelser er tilgjengelig på www.kofa.no.

5.4 GRUNNLEGGENDE PRINSIPPER

Regelverket om offentlige anskaffelser bygger i hovedsak på noen få grunnleggende prinsipper. Disse prinsippene følger av LOA § 5. Sentralt er her kravene til likebehandling, forutberegnelighet, gjennomsiktighet og etterprøvbarhet. Dessuten skal en anskaffelse så langt det er mulig være basert på konkurranse, jf. LOA § 5(2).

5.4.1 KRAVET TIL LIKEBEHANDLING

Kravet til likebehandling er sentralt både i det norske regelverket og i EUs regelverk. Kravet til likebehandling er det viktigste grunnprinsippet regelverket hviler på.

Som det videre fremgår av Dragsten/Lindalen, *"Offentlige anskaffelser – Kommentartutgave"*, s.153 er selve formålet med regelverket å sikre like vilkår og derigjennom rettssikkerheten for leverandørene. Dette skal igjen gi

oppdragsgiver mes mulig effektive anskaffelser, jf. anskaffelsesloven § 1.

Oppdragsgiver er forpliktet til å sikre at leverandørene likebehandles gjennom hele anskaffelsesprosessen, herunder ved utforming av spesifikasjoner, valg av tilbudsform, kvalifisering av leverandører og tildeling av oppdraget.

I **KOFA-sak 2006/161** fant klagenemnda at kravene til likebehandling var brutt ved at kun av en av tilbyderne var gitt anledning til å ha møter med innklagede. Her var også kravet til etterprøvbarhet var brutt ved at det ikke var ført referat fra møtene.

5.4.2 KRAVET TIL FORUTBEREGNELIGHET

Som det fremgår av Dragsten/Lindalen, *"Offentlige anskaffelser – Kommentartutgave"*, s.158 innebærer kravet til forutberegnelighet etter anskaffelsesloven § 5(3) at leverandørene skal ha tilstrekkelig informasjon om konkurransen og gjennomføringen av den til at de kan foreta forsvarlige vurderinger og valg med hensyn til tilbudets innhold.

Forutberegnelighet er særlig viktig for at leverandørene skal vite hvilke krav som stilles for å kvalifisere seg for konkurransen, hvilke kriterier oppdraget vil bli tildelt etter og hvilke krav som stilles til den ytelsen som skal leveres. Ved at leverandørene vet hvilke regler som skal følges, kan de også kontrollere hvorvidt reglene blir fulgt.

I **KOFA-sak 2009/44** het et av tildelingskriteriene *"Tilleggsytelser, ... og lignende"*. Klagenemnda fant at tildelingskriteriet ikke tilstrekkelig presist anga hva som skulle vektlegges.

Klagenemnda fant dermed at FOA § 22-2(2) var brutt. I tillegg fant klagenemnda at klarhetskravet og kravet til forutberegnelighet i lovens § 5 var brutt ved å benytte tildelingskriteriet *"Tilleggsytelser, ... og lignende"* ved anskaffelse av offentlig tjenestepensjon. (Se også 5.11.2).

I **KOFA-sakene 2009/10 og 2009/19** var blant annet HMS oppført som tildelingskriterium. Klagenemnda fant i begge sakene at HMS som tildelingskriterium ved kjøp av offentlig tjenestepensjon ikke hadde tilstrekkelig tilknytning til kontraktens gjenstand slik det var fremsatt i konkurransegrunnlaget.

FOA § 22-2(2) var således brutt ved å benytte HMS som tildelingskriterium på en slik måte at det ikke identifiserte det økonomisk mest fordelaktige tilbud. (Se også 5.11.2).

5.4.3 KRAVET TIL ETTERPRØVBARHET

Som det fremgår av Dragsten/Lindalen, *"Offentlige anskaffelser – Kommentartutgave"*, s. 160-161 medfører kravet til etterprøvbarehet

i anskaffelsesloven § 5(3) at oppdragsgiver skal sikre at det som foretas i anskaffelsesprosessen kan dokumenteres. Oppdragsgivers vurderinger, beslutninger, referater fra møter mv. bør nedtegnes skriftlig. Dette kan virke tvisteforebyggende og sikre en effektiv håndhevelse av reglene og dermed bidra til leverandørenes rettssikkerhet.

Kravet til etterprøvbarehet setter også krav til oppdragsgivers utforming av konkurransegrunnlaget med supplerende dokumenter samt dokumentasjon av anskaffelsesprosedyren. Dokumentasjonen må være klar, entydig og utfyllende.

Kravet må ses i sammenheng med kravet til gjennomsiktighet.

I **KOFA-sak 2009/20** fant klagenemnda at kravene til etterprøvbarehet og gjennomsiktighet i lovens § 5 var brutt ved at det ikke var gitt tilstrekkelig begrunnelse for hvorfor kontrakt tildeles en leverandør som etter det dokumenterte ikke hadde det økonomisk mest fordelaktige tilbudet.

Kommunestyret valgte i denne saken å fravike formannskapetets innstilling. Kommunestyret endret verken poenggivningen på tildelingskriteriene eller viste til at det hadde foretatt en annen vurdering enn den rådgiver la til grunn i sin korrigerte vurdering. Kommunestyret begrunnet valget av tjenestepensjonsleverandør særlig med at valgte leverandør hadde den laveste premien.

Klagenemnda kunne ikke se at innklagedes tildelingsbeslutning og begrunnelse for denne, med henvisning til en samlet vurdering om at KLP samlet sett hadde den laveste

premien, var i overensstemmelse med regelverkets krav til etterprøvnbarhet så lenge det ikke kunne utledes hvordan en slik vurdering slo ut i forhold til øvrige tildelingskriterier. (Se også 5.11.3).

I **KOFA-sak 2006/159** fant klagenemnda at innklagede hadde brutt lovens krav til etterprøvnbarhet og gjennomskiktighet ved at kommunen ikke kunne dokumentere kommunestyrets evaluering av tildelingskriteriene, hvorfor det fravek administrasjonens innstilling, samt hvilke forhold valgte leverandør hadde uttalt seg om i et formannskapsmøte.

At det ikke var fremlagt dokumentasjon som viste at tilbyderne var gitt en tilfredsstillende begrunnelse for valget av tilbud og fravikelsen av administrasjonens innstilling, fant klagenemnda i strid med forskriftens § 3-8.

I **KOFA-sak 2006/161** fant klagenemnda at kravene til etterprøvnbarhet var brutt ved at det ikke var ført referat fra møtene.

Videre fant klagenemnda at innklagede hadde brutt regelverkets krav til tildelingsevalue-

ringen idet kontrakten ikke var tildelt på basis av en uttømmende evaluering av samtlige tildelingskriterier samt at forhold administrasjonen hadde funnet grunn til å rangere tilbudene på grunnlag av, ikke var vurdert.

Regelverkets krav til begrunnelse var heller ikke overholdt.

5.5 SKJEMATISK OVERSIKT OVER ANSKAFFELSESPROSESSEN

Det forutsettes at kontraktens verdi overstiger terskelverdiene (NOK 1,6 millioner, jf. FOA § 2-2).

5.6 PLANLEGGING

Som beskrevet i foregående kapittel, er det viktig at oppdragsgiver planlegger og gjør et grundig forarbeid før man bestemmer seg for å legge pensjonsleveransen ut på anbud, ikke minst med tanke på de kostnader som oppstår som følge av en slik prosess.

Kartlegging av kommunens egen pensjonskompetanse, samt behovsvurdering av ekstern bistand bør inngå i denne fasen.

5.7 BESLUTNING OM ANBUDSPROSESS

Av hensyn til tidsfristene i forhold til oppsigelse av pensjonsavtalen – 30.9. (TPO-vedtektenes § 14-1, bokstav a i Hovedtariffavtalen), og fristbestemmelsene i anskaffelsesforskriften (jfr. punkt 5.9.4), bør beslutning om anbudsprosess skje i løpet juni måned og utlysning i TED-databasen senest slutten av juli måned.

5.8 UTARBEIDELSE AV KONKURRANSEGRUNNLAG

5.8.1 INNLEDNING

Konkurransegrunnlaget er det dokumentet som ligger til grunn for konkurransen. Kravene til konkurransegrunnlaget fremgår av FOA § 17-1.

I en *åpen anbudskonkurranse* skal konkurransegrunnlaget utleveres til samtlige tilbydere som ønsker å delta i konkurransen.

Tilbyderne skal få oversendt konkurransegrunnlaget i samme form og med samme innhold. Dette følger bl.a. av kravet til likebehandling i LOA § 5. Etter FOA § 19-1(5) skal konkurransegrunnlaget sendes leverandøren senest *seks* dager etter at forespørsel om å delta er mottatt.

Som beskrevet innledningsvis, har Pensjonskontoret utarbeidet et konkurransegrunnlag til bruk ved innkjøp av kommunale tjenestepensjonsordninger. Dette konkurransegrunnlaget tilfredsstiller anskaffelsesforskriftens krav til hva et konkurransegrunnlag skal inneholde, se 5.8.2.

5.8.2 HVA KONKURRANSEGRUNNLAGET SKAL INNEHOLDE

Anskaffelsesforskriften regulerer i § 17-1 hvilke opplysninger som skal være med i konkurransegrunnlaget. Konkurransegrunnlaget skal inneholde opplysninger om hvordan konkurransen skal gjennomføres og hvilken ytelse som etterspørres.

Her skal reglene for konkurransen gjøres kjent, og opplysninger som har betydning for tilbyderne, angis. Konkurransegrunnlaget skal også beskrive hva som skal anskaffes. I tillegg skal det opplyses hvilke kriterier som vil bli brukt for kvalifisering av tilbyderne og tildeling av kontrakt.

Ved anbudskonkurranse skal konkurransegrunnlaget være så utfyllende at det ikke er behov for muntlig dialog mellom partene. Konkurransegrunnlaget må være så klart og uttømmende at det sammen med et tilbud og aksept av dette, vil utgjøre en fullstendig avtale.

Det er viktig å huske på at forhandlinger er forbudt når man benytter *åpen anbudskonkurranse*, jf. FOA § 21-1. *Det gjøres oppmerksom på adgangen til å la alle tilbydere presentere sine tilbud, dog uten at det tilkommer ny informasjon eller at avgitt tilbud endres i noen form, se 5.8.3².*

5.8.3 FORHANDLINGSFORBUDET VED ÅPEN ANBUDSKONKURRANSE

Det er ved åpen og begrenset anbudskonkurranse ikke tillatt å endre tilbudene eller forsøke å endre tilbudene gjennom forhandlinger, jf. FOA § 21-1(1).

Det er i FOA § 21-1(2) angitt hvilke avklaringer av tilbudene som er tillatt. Oppdragsgiver har adgang til å innhente nærmere opplysninger om leverandørene for å få klarlagt uklarerheter og ufullstendigheter i tilbudene.

For øvrig skal oppdragsgiver selv rette opp åpenbare feil dersom det er utvilsomt hvordan feilen skal rettes. Dette følger av FOA § 21-1(3).

5.8.4 ÅPEN ANBUDSKONKURRANSE

Åpen anbudskonkurranse er en anskaffelsesprosedyre som tillater alle interesserte leverandører å gi tilbud, men som ikke

tillater forhandling, jf. FOA § 4-2, bokstav a.

Ved åpen anbudskonkurranse er fristen for å levere tilbud som hovedregel minst 45 dager³ fra den dag kunngjøringen ble sendt TED-databasen, jf. FOA § 19-1(1).

Utgangspunktet er at konkurransen skal arrangeres som åpen anbudskonkurranse med mindre det kan påvises en hjemmel for forhandlet konkurranse, se 5.8.5.

5.8.5 KONKURRANSE MED FORHANDLING

Konkurranse med forhandling er en anskaffelsesprosedyre hvor oppdragsgiver har adgang til å forhandle med en eller flere leverandører, jf. FOA § 4-2, bokstav d.

Fristen for mottak av forespørsler om å delta i forhandlinger etter § 14-3 skal være minst 30 dager⁴ fra den dag kunngjøringen ble sendt TED-databasen, jf. FOA § 19-4(1).

FOA § 14-3(1) lyder som følger:

”Oppdragsgiver kan benytte konkurranse med forhandling ved tildeling av kontrakter etter å ha offentliggjort en kunngjøring i henhold til § 18-3 (kunngjøring av konkurranse), jf. § 18-1 (fremgangsmåten ved kunngjøringer) i følgende tilfeller:

² Forsikringsvirksomhetsloven gir adgang til å velge egen investeringsstrategi. Tilbyder må da avgi særskilt tilbud i forhold til dette, mens oppdragsgiver ikke trenger å utforme mer enn ett konkurransegrunnlag.

³ Fristen ved åpen anbudskonkurranse ble endret fra 52 dager til 45 dager i ny anskaffelsesforskrift fra 1. januar 2007

⁴ Fristen ved konkurranse med forhandling ble endret fra 37 til 30 dager i ny anskaffelsesforskrift fra 1. januar 2007.

c. ved tjenestekontrakter hvor tjenestene som skal leveres er av en slik art at det ikke i tilstrekkelig grad kan fastsettes så nøyaktige spesifikasjoner, at valg av det beste tilbudet kan skje etter reglene for åpen eller begrenset anbudskonkurranse. Dette gjelder særlig tjenesteytelser i vedlegg 5 (prioriterte tjenester) kategori 6 (finansielle tjenester) og intellektuelle tjenesteytelser, som for eksempel tjenesteytelser vedrørende prosjektering av arbeid, ..."

Når det gjelder muligheten for å benytte forhandlet konkurranse, er vilkåret altså at det *"ikke i tilstrekkelig grad kan fastsettes så nøyaktige spesifikasjoner, at valg av det beste tilbudet kan skje etter reglene for åpen eller begrenset anbudskonkurranse"*.

På oppdrag fra Pensjonskontoret leverte KS Advokatene et notat den 03.03.2010. Om muligheten for å benytte forhandlet konkurranse uttaler KS Advokatene blant annet følgende:

"I tiden før og like etter at endringene i forsikringsvirksomhetslovens kapittel 7 og 9 var trådt i kraft, var det usikkerhet knyttet til hvilke produkter selskapene hadde. Dette kombinert med andre usikkerhetsmomenter knyttet til lovens ikrafttredelse, gjorde at KS Advokatene mente at § 14-3 ga grunnlag for å gjennomføre konkurransen etter forhandlet prosedyre.

Spørsmålet er nå om begrunnelsen for å benytte unntaket for forhandlet prosedyre fortsatt holder. Slik vi forstår situasjonen er selskapenes produkter nå avklart. Lovendringene kan dermed neppe benyttes som begrunnelse for forhandlinger. Den eventuelle uklarheten knyttet til årets

situasjon må derfor, så vidt vi kan forstå, være pensjonsreformen.

Vi har ikke kjennskap til at det i denne reformen ligger uklarheter som har betydning for utformingen av konkurransegrunnlaget. Det understreker at dersom en eventuell uklarhet knyttet til pensjonsreformen skal kunne benyttes som begrunnelse for å gjennomføre forhandlet konkurranse, må uklarheten være av en slik art at den vanskelig gjør nøyaktig spesifikasjon i konkurransegrunnlaget. Dersom det kun er usikkerhet knyttet til om det vil kunne oppstå uklarheter, vil dette neppe gi grunnlag for å gjennomføre forhandlet prosedyre.

Med vår kjennskap til de aktuelle anskaffelsene, har vi ikke kjennskap til at det er andre forhold som skulle tilsi at det ikke er mulig å spesifisere anskaffelsen på en tilstrekkelig klar måte. Dersom det er tilfelle og pensjonsreformen ikke kan benyttes som begrunnelse for forhandlet konkurranse, vil det, etter vår vurdering, ikke være hjemmel for å gjennomføre en forhandlet konkurranse".

Det understrekes at oppdragsgiver har et selvstendig ansvar for å vurdere om vilkårene for denne konkurranseformen (§§ 14-3, 14-4) er til stede i det enkelte tilfelle.

5.8.6 HVILKEN YTELSE SOM SKAL ANSKAFFES

FOA § 17-1(1), bokstav a fastsetter at det i konkurransegrunnlaget skal angis hvilken ytelse som skal anskaffes. Anskaffelsen beskrives enten ved en behovsspesifikasjon, ved funksjonskrav eller ved detaljerte kravspesifikasjoner.

5.8.7 EKSEMPEL PÅ OPPBYGGING AV ET KONKURRANSEGRUNNLAG

Et konkurransegrunnlag kan f.eks. ha følgende innhold:

1. Innledning

2. Generelt om anbudet

- Avtalens varighet
- Antall leverandører
- Anbudsinnehold
- Avklaringsmøter
- Anbudsåpning
- Konfidensielt
- Supplerende opplysninger
- Anbudet
- Språk
- Tidsfrister
- Avvisningsgrunner og forkastning
- Statistikk

3. Kravspesifikasjon

- Omfang
- Kravspesifikasjon, produkt
- Kravspesifikasjon, leverandør

4. Kvalifikasjonskrav til leverandør

5. Tildelingskriterier

6. Leverandør opplysninger

- Firmaregistrering
- Skatteattest/kemnerattest
- Beskrivelse av bedriften
- HMS-erklæring
- Lovlig etablert foretak (herunder virksomhetskonsesjoner)

7. Svar på anbud, anbudsfrist o.a.

8. Vedlegg

- Innkjøpsvilkår
- Prisskjemaer
- HMS-skjema

5.9 KUNNGJØRING

5.9.1 INNLEDNING

Kunngjøringsplikten er en av de viktigste forpliktelsene til oppdragsgiver. Hensikten med kunngjøringsplikten er å skape en effektiv konkurranse mellom leverandørene.

5.9.2 FREMGANGSMÅTEN VED KUNNGJØRINGER

Den nærmere fremgangsmåte ved kunngjøringer beskrives i FOA § 18-1.

Kunngjøringen skal skje på standardiserte skjemaer utarbeidet av Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD). Skjemaene tilfredsstiller de krav som stilles i EU-direktivenes kunngjøringsmodeller.

Doffin (Databasen for Offentlige Innkjøp) er den offisielle databasen for kunngjøringer, jf. FOA § 4-1, bokstav n.

TED-databasen er den europeiske offisielle databasen for kunngjøringer, jf. FOA § 4-1, bokstav m.

Det er bare kunngjøringen i TED-databasen som er rettsgyldig, jf. FOA § 18-1(2). Dersom det ikke er samsvar mellom kunngjøringen i TED-databasen og kunngjøringen i Doffin-

databasen, går kunngjøringen i TED-databasen foran.

Kunngjøringen skal sendes operatøren til Doffin for kunngjøring i Doffin, som videre sender kunngjøringen til TED-databasen, jf. FOA § 18-1(3). Det avgjørende tidspunkt for beregning av tilbudsfristene i kapittel 19 er *avsendelsesdatoen* til TED-databasen.

5.9.3 FORBUD MOT ANNEN OFFENTLIGGJØRING FØR KUNNGJØRINGEN SENDES TED-DATABASEN

Det er forbud mot annen offentliggjøring før kunngjøringen sendes TED-databasen, jf. FOA § 18-1(4).

Forbudet mot offentliggjøring er et utslag av likebehandlingsprinsippet. Interne diskusjoner knyttet til innholdet i konkurransegrunnlaget, må derfor holdes internt i kommunen før kunngjøring skjer.

5.9.4 TILBUDSFRISTER

Generelt om tilbudsfrister

Oppdragsgiver plikter å fastsette frister som ikke er kortere enn de minimumsfristene som gjelder for den konkrete anskaffelsen. Oppdragsgiver kan derimot sette lengre frister enn minimumsfristene.

Når fristen fastsettes skal det spesielt tas hensyn til kontraktens kompleksitet og tiden det tar å utarbeide tilbud, jf. FOA § 19-1(1).

I FOA § 19-1 annet og tredje ledd angis hvilke vilkår som skal være oppfylt for at tilbudsfristen enten kan forlenges eller forkortes.

Åpen anbudskonkurranse

Tilbudsfrist 45 dager

Konkurranse med forhandling

Tilbudsfrist 30 dager

Åpen anbudskonkurranse

Ved åpen anbudskonkurranse er fristen for å levere tilbud som hovedregel minst 45 dager fra den dag kunngjøringen ble sendt TED-databasen, jf. FOA § 19-1(1).

Fristen ved åpen anbudskonkurranse ble endret fra 52 dager til 45 dager i ny anskaffelsesforskrift fra 1. januar 2007.

Konkurranse med forhandling

Fristen for mottak av forespørsler om å delta i forhandlinger etter § 14-3 skal være minst 30 dager fra den dag kunngjøringen ble sendt TED-databasen, jf. FOA § 19-4(1).

Fristen ved konkurranse med forhandling ble endret fra 37 til 30 dager i ny anskaffelsesforskrift fra 1. januar 2007.

5.10 VURDERING AV KVALIFIKASJONSKRAV

5.10.1 INNLEDNING

I FOA § 17-4(1) defineres kvalifikasjonskrav som følger:

"Oppdragsgiver kan stille minimumskrav til leverandørene til leverandørene, herunder til deres tekniske kvalifikasjoner og fiansielle og økonomiske stilling ..."

Kravene skal sikre at leverandørene er egnet til å kunne oppfylle kontraktsforpliktelsene og

skal stå i forhold til den ytelse som skal leveres, jf. FOA § 17-4[2].

5.10.2 FORHOLDET MELLOM KVALIFIKASJONSKRAV OG TILDELINGSKRITERIER

FOA § 20-1 regulerer forholdet mellom kvalifikasjonskrav og tildelingskriterier:

“Etter at kvalifikasjonskravene til de leverandører som ikke er avvist er vurdert i samsvar med reglene i § 17-4 (kvalifikasjonskrav) til § 17-5 (HMS-egenerklæring), skal kontrakt tildeles på grunnlag av kriterier fastlagt etter § 22-2 (kriterier for valg av tilbud)”.

Konsekvensen av at en tilbyder ikke oppfyller kvalifikasjonskravene er at tilbudet skal avvises, jf. FOA § 20-12.

I EF-domstolens sak C-532/06 – Lianakis-dommen – vurderte domstolen lovligheten av nærmere angitte tildelingskriterier. Bakgrunnen for dette var direktivets krav om sonndring mellom kvalifikasjonskrav og tildelingskriterier, under henvisning til praksis fra EF-domstolen, særlig i sak C-31/87 – Beentjes-saken.

Det avgjørende i denne saken er som følger:

- Det skal foretas en separat vurdering av om kvalifikasjonskravene er oppfylt. Deretter skal oppdragsgiver vurdere tilbudene med henblikk på de oppsatte tildelingskriteriene.

- Det er ikke anledning til å vektlegge de samme forholdene som allerede har vært vurdert som kvalifikasjonskrav, når tildelingskriteriene skal stilles opp.
- De forhold som vektet i tildelingskriteriene må være egnet til å identifisere de økonomisk mest fordelaktige tilbudet.

Sagt på en annen måte: Kvalifikasjonskravene skal avgjøre om en leverandør er egnet til å gjennomføre kontrakten. Dette er minstekrav som stilles til leverandørene og som må være oppfylt for at en leverandør skal få være med i konkurransen. Når leverandøren først har oppfylt minstekravet, er det kun forhold som viser godheten av selve tilbudet som kan vektlegges. Tildelingskriteriene må dermed ha tilknytning til selve kontraktsgjenstanden og ikke knytte seg til leverandøren som sådan.

I **KOFA-sak 2008/120** foretok klagenemnda en grundig gjennomgang av Lianakis-dommen og vurderte forholdet mellom kvalifikasjonskrav og tildelingskriterier.

Klagenemnda mente dommen måtte forstås slik at oppfyllelsesevne i forhold til en definert tjeneste alltid må regnes som et kvalifikasjonskrav som ikke kunne videreføres eller gjentas som et tildelingskriterium.

Klagenemnda uttalte videre at kriterier som *“kompetanse”* og *“erfaring”* etter omstendighetene likevel kunne inngå i en kvalitativ sammenligning mellom leverandørenes tilbudte tjenestekvalitet, der konkurransegrunnlaget ikke låste oppfyllelsen til kontraktsvilkår om tjenestens innhold eller leveringstid.

Klagenemnda fant imidlertid at konkurransegrunnlaget ikke klargjorde tilstrekkelig at kriteriene skulle gjelde mer og annet enn de grunnleggende kvalifikasjonskrav som allerede var omtalt og vurdert. Innklagedes håndtering av evalueringen skjedde dermed ikke slik leverandørene kunne forvente ut fra det kunngjorte. Ved dette brøt innklagede kravet til forutberegnelighet i lovens § 5.

5.11 EVALUERING AV TILBUD OG VALG AV LEVERANDØR

5.11.1 INNLEDNING

I tildelingsfasen skal tilbudene evalueres og sammenlignes med utgangspunkt i de forhåndsfastsatte tildelingskriterier. FOA § 22-2 fastsetter hvilke tildelingskriterier oppdragsgiver kan benytte.

5.11.2 HOVEDTILDELINGSKRITERIER

Tildelingen skal enten skje på basis av hvilket tilbud som er *det økonomisk mest fordelaktige*, eller utelukkende ut fra hvilket tilbud som har den laveste prisen, jf. FOA § 22-2(1).

Ved tildeling til lavest pris kan det bare legges vekt på den tilbudte prisen. Ved tildeling etter det økonomisk mest fordelaktige tilbudet, skal oppdragsgiver legge vekt på andre forhold i tillegg til pris. Man skal legge vekt på et bredt sett av tildelingskriterier, og i § 22-2 er det listet opp eksempler på slike kriterier.

I forhold til leveransen kommunal tjenstepensjonsordning skal tildelingen skje på bakgrunn av hvilket tilbud som er det *“økonomisk mest fordelaktige”*⁵. I bokens kapittel 10 listes opp og omtales aktuelle tildelingskriterier.

I **KOFA-sakene 2009/10** og **2009/19** fant klagenemnda at FOA § 22-2(2) var brutt ved å benytte HMS som tildelingskriterium på en slik måte at det ikke identifiserte det økonomisk mest fordelaktige tilbud.

⁵ Betegnelsen *“økonomisk mest fordelaktig”* omfatter også ikke-økonomiske elementer som service.

Klagenemnda fant i begge sakene at HMS som tildelingskriterium ved kjøp av offentlig tjenestepensjon ikke hadde tilstrekkelig tilknytning til kontraktens gjenstand slik det var fremsatt i konkurransegrunnlaget.

I **KOFA-sak 2009/44** fant klagenemnda at FOA § 22-2(2) var brutt ved at tildelingskriteriet *"Tilleggsytelser, ...og lignende"* ikke tilstrekkelig presist anga hva som skulle vektlegges.

5.11.3 BEGRUNNELSE FOR VALG AV LEVERANDØR

I FOA § 22-3 slås fast prinsippet om at det skal gis begrunnelse.

Oppdragsgivers beslutning om hvem som skal tildeles kontrakt skal meddeles alle deltakerne i rimelig tid før kontrakt inngås.

Meddelelsen skal være skriftlig og gis samtidig til alle deltakerne, jf. FOA § 22-3(1)(3).

Meddelelsen skal inneholde en *"begrunnelse for valget i samsvar med § 20-16 [oppdragsgivers begrunnelsesplikt] første ledd, og skal angi frist for leverandører til å klage over beslutningen"*, jf. FOA § 22-3(1)(4).

I § 20-16 der det står at begrunnelsen skal være saklig og forsvarlig og i samsvar med angitte tildelingskriterier.

Som det fremgår av Dragsten/Lindalen, *"Offentlige anskaffelser – Kommentartutgave"*, s. 662 vil begrunnelsen for at et tilbud ikke er valgt, oppfylle to hovedmål for leverandøren. For det første vil leverandøren kunne kontrollere hvorvidt det er grunnlag for å

påklage tildelingen. For det annet vil en begrunnelse kunne gi leverandøren kunnskap om på hvilke områder han må forbedre seg for å nå opp i senere konkurranser.

Som vist i kapittel 5.4.3 kom KOFA i sine avgjørelser i **sak 2006/161** og **sak 2006/159** frem til at det forelå brudd både på bestemmelsene om at tildelingen skal skje på basis av hvilket tilbud som er det økonomisk mest fordelaktige (§ 22-2) og bestemmelsene om begrunnelse (§ 22-3, jf. § 20-16).

Også i **sak 2009/20** fant KOFA at det ikke forelå tilstrekkelig begrunnelse. Klagenemnda fant her at det var i strid med kravene til etterprøvbarhet og gjennomsiktighet i lovens § 5 når innklagede tildelte kontrakt til den som etter det dokumenterte hadde innlevert det nest beste tilbudet, uten at det var nærmere redegjort for valget.

5.11.4 VEKTING AV TILDELINGSKRITERIENE

Bestemmelsen om vekting av tildelingskriteriene ble endret fra 1. januar 2007. Bestemmelsen – FOA § 22-2(2) – lyder som følger:

”Dersom tildelingen av kontrakten skjer på grunnlag av det økonomisk mest fordelaktige tilbud, skal det benyttes kriterier som har tilknytning til kontraktsgjenstanden. Dette kan for eksempel være kvalitet, pris, teknisk verdi, estetiske og funksjonsmessige egenskaper, miljøegenskaper, driftsomkostninger, rentabilitet, kundeservice og teknisk bistand, og tid for levering eller ferdigstillelse. Alle kriterier som vil bli lagt til grunn skal oppgis i kunngjøringen eller konkurransegrunnlaget. Oppdragsgiver skal angi den relative vekten som gis hvert av kriteriene. Vektingen kan angis innenfor et område med et passende maksimalt utslag”.

Det stilles altså krav om at oppdragsgiver i større grad enn tidligere må vise hvordan man har vektet de ulike kriteriene i forhold til hverandre i valg av tilbud.

Denne endringen anses å være en vesentlig bedring av gjennomsiktigheten og forutsigbarheten for tilbyderne. Det vil i langt større grad enn tidligere være mulig å etterprøve om de forutsetninger for valg av tilbyder som blir lagt i starten av prosessen blir fulgt opp i tildelingsomgangen.

Både tildelingskriteriene og vektingen av dem skal være fastsatt på utlysningstidspunktet. Det er tilstrekkelig at man på dette tidspunkt har angitt en prosentvis vektning av hovedtildelingskriteriene, og ikke i forhold til alle undertildelingskriteriene.

Det vises til Pensjonskontorets forslag til vektingsmodell, som foreligger som selvstendig dokument.

5.12 KONTRAKTSINNGÅELSE

Ved kontraktsinngåelse vil de vanlige avtale- og kontraktsrettslige regler gjelde.

Den kontrakten som skal inngås består av konkurransegrunnlaget, tilbudet og selve kontraktsdokumentet. Oppdragsgiver skal velge leverandør på bakgrunn av de premisser som fremgår av konkurransegrunnlaget og på grunnlag av de tilbud som er innkommet. Etter valg av tilbyder er det ikke anledning til å endre disse premissene. Det betyr at det kontraktsdokument som skal undertegnes

enten bør være lagt ved konkurransegrunnlaget ved utlysning av kontrakten, eller kun inneholde opplysninger som allerede følger av konkurransedokumentene.

Rettighetene for kommunal tjenstepensjonsordning fremgår av Hovedtariffavtalen innen KS' tariffområde, herunder Vedtekter for avtalefestet pensjon (AFP) og Vedtekter for Tjenstepensjonsordning (TPO).

Det viktigste lovverket på området er forsikringsavtaleloven (FAL) og forsikringsvirksomhetsloven med tilhørende forskrifter.

Mellom kommune og pensjonsleverandør eksisterer et avtalesett bestående av tre deler: Forsikringsavtale, forsikringsvilkår og -vedtekter. Vedtektene er sammenfallende med TPO-vedtektene i HTA, slik at det ikke er mulighet for å fravike TPO-vedtektene gjennom forsikringsavtale i det enkelte tilfelle (leverandørnøytrale).

Pensjonskontoret fører tilsyn med den enkelte pensjonsleverandørs avtalesett, og påser at disse er i henhold til de til enhver tid gjeldende HTA-bestemmelser.

5.13 ANSKAFFELSESPROTOKOLL

5.13.1 INNLEDNING

Oppdragsgiver skal føre protokoll fra konkurransen, som skal beskrive alle vesentlige forhold og viktige beslutninger gjennom hele anskaffelsesprosessen, jf. FOA § 3-2. Protokollen er bygget opp slik at den følger anskaffelsesprosessen, og skal føres fortløpende.

Bak kravet til protokollføring ligger hensynet til gjennomskiktighet og etterprøvbarehet i LOA § 5 og hensynet til leverandørenes rettsikkerhet. Ved å få innsyn i anskaffelsesprotokollen, vil leverandørene kunne etterprøve oppdragsgivers beslutninger.

Anskaffelsesprotokollen gjør det også mulig for nasjonale og internasjonale myndigheter å føre kontroll med at regelverket følges. Det følger av FOA § 3-2 at protokollen minst skal omfatte opplysningene som fremgår av forskriftens vedlegg 3 eller 4. Vedlegg 4 gjelder for anskaffelser som overstiger 500 000 kroner, og denne vil derfor bli omtalt i det følgende.

Av fotnote 5 til vedlegg 4 fremgår at oppdragsgiver også kan benytte andre typer protokoller eller ha vedlegg til protokollen, så lenge samtlige punkter besvares i den protokollen som benyttes. Man kan få tilgang til elektronisk utgave av protokollen på Fornyings- og administrasjonsdepartementets (FAD) nettsider.

5.13.2 ANSKAFFELSESPROTOKOLLENS INNHOLD

FOA's vedlegg 4 beskriver hva anskaffelsesprotokollen som minimum skal inneholde, så som oppdragsgivers navn, adresse og en beskrivelse av hva som skal anskaffes.

Dersom man benytter seg av anskaffelsesprosedyren konkurranse med forhandling eller hasteprosedyre i medhold av FOA § 19-5, skal begrunnelsen for dette fremgå av protokollen.

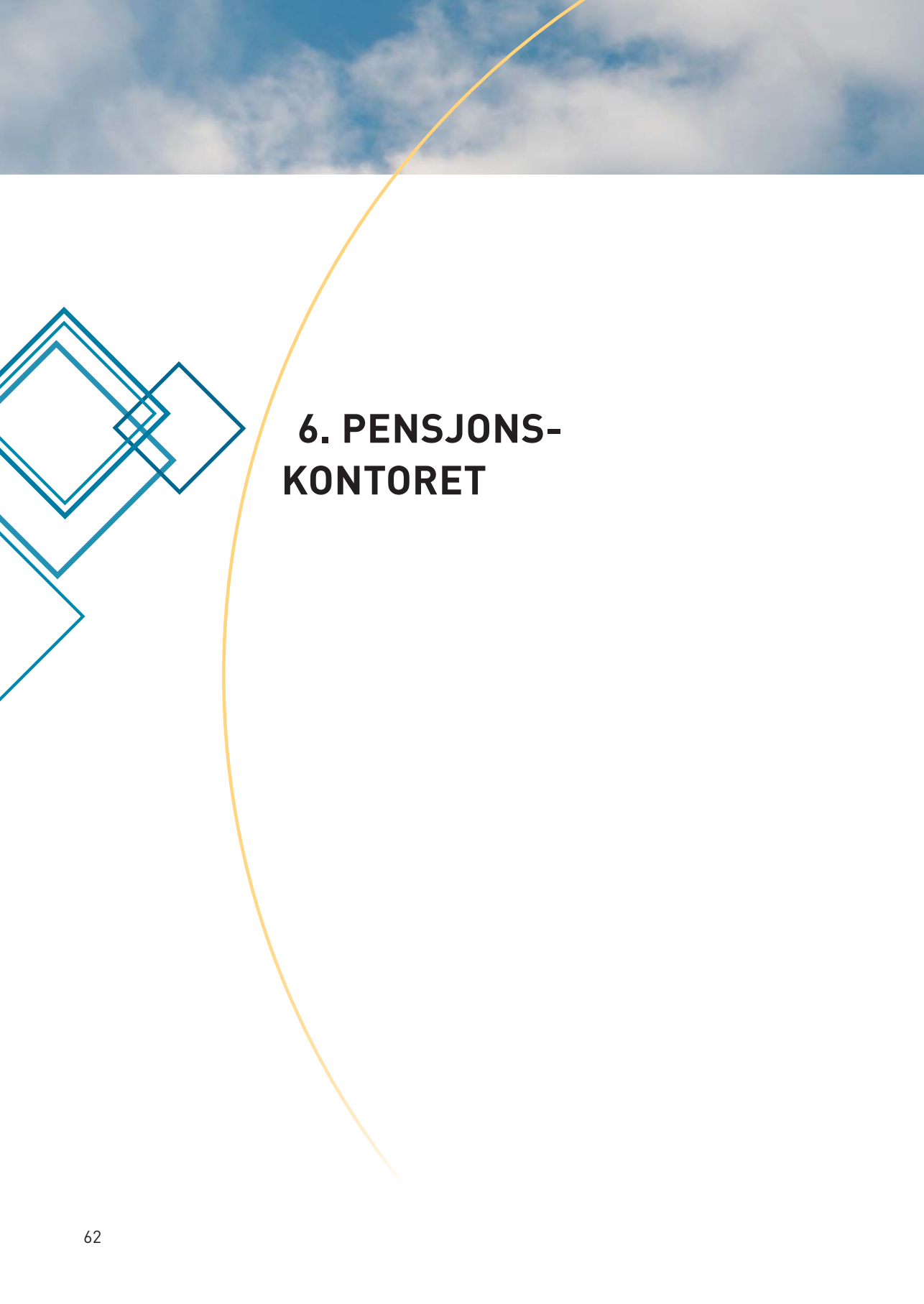
Protokollen skal også inneholde en begrunnelse for valg av tilbud med angivelse av tilbudets verdi og relative fordeler og egen-skaper i forhold til de øvrige tilbudene.

Det vises til malene for anskaffelsesprotokoller som er utarbeidet av DIFI. Disse er tilgjengelig på www.anskaffelser.no.

5.13.3 VESENTLIGE FORHOLD OG VIKTIGE BESLUTNINGER

Øvrige forhold av "vesentlig art" kan være referat fra gjennomføringen av tilbudsåpningen. Videre bør samtlige tilbydere, med angivelse av dato og klokkeslett for når tilbudet ble innlevert, oppgis i protokollen. Mangelfull protokollføring vil kunne rettes opp ved annen dokumentasjon.

6. PENSJONS- KONTORET

PENSJONSKONTORET

- Pensjonskontoret ble opprettet av tariffpartene ved hovedtariffoppgjøret 2004. Kontoret ble formelt stiftet 29.09.2004.
- Pensjonskontorets styre er sammensatt av de organisasjoner på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden som er parter i Hovedtariffavtalen innen KS-området: KS, LO Kommune, Unio, YS-K og Akademikerne-K.
- Pensjonskontoret fører tilsyn med leverandørenes praktisering av gjeldende pensjonsbestemmelser nedfelt i Hovedtariffavtalen.
- Pensjonskontoret fører også tilsyn med flyttesaker, dvs. når en kommune/virksomhet vurderer å skifte pensjonsleverandør.
- Pensjonskontorets nettsted: www.pensjonskontoret.no.

6.1 INNLEDNING

Pensjonskontoret ble stiftet 29.09.2004 med hjemmel i Vedtekter for Tjenestepensjonsordning (TPO) kap. 16, vedlegg 5 til HTA. Pensjonskontoret er organisert som forening og er registrert i Enhetsregisteret i Brønnøysund.

Pensjonskontorets formål er nedfelt i Pensjonskontorets foreningsvedtekter § 1. Det fremgår her at:

"Foreningen Pensjonskontoret skal fylle de oppgaver og tjene de formål som er nedfelt i Hovedtariffavtalene innen KS' tariffområde, herunder Vedtekter for avtalefestet pensjon (AFP) og Vedtekter for Tjenestepensjonsordning".

Man kan få tilgang til Pensjonskontorets vedtekter på www.pensjonskontoret.no, under menypunktet "Om Pensjonskontoret".

Pensjonskontoret består av et styre og et sekretariat. Styrets og sekretariatets oppgaver er nærmere beskrevet nedenfor.

6.2 BAKGRUNN

Fra 01.01.2004 ble det innført nye regler for kommunale pensjonsordninger i forsikringsvirksomhetsloven kap. 8 b. Samtidig ble det i forsikringsvirksomhetsloven kap. 8 c tatt inn bestemmelser om flytting av pensjonsordninger, som erstattet bestemmelsene i en tidligere flytteforskrift.

Ved hovedtariffoppgjøret i 2004 ble Vedtekter for Tjenestepensjonsordning (TPO) tatt inn som vedlegg i HTA, samtidig som vilkårene ble gjort leverandørnøytrale (jf. kapittel 5.12).

I november 2004 ble så Overføringsavtalen endret til å omfatte alle pensjonsleverandører som forvalter offentlige tjenstepensjonsordninger, noe som medførte at livselskapene og de kommunale pensjonskassene ble likestilt. Disse endringene innebar samlet sett helt nye rammebetingelser i markedet for kommunal tjenstepensjonsordning.

For det første så man en utfordring i forhold til utvikling i retning av økende fragmentering av pensjonskollektivene med økende bruk av individuelle tilleggspremier til enkeltkommuner som resultat. I de private selskapene var det tidligere en tendens til opprettelse av små risikofellesskap innenfor offentlig tjenstepensjon. (Dette var årsaken til at man ved hovedtariffoppgjøret 2004 tariffestet krav om ett risikofellesskap for samtlige kommuner, jf. HTA pkt. 2.1.8, tredje ledd).

For det andre gjaldt det å sikre at pensjonsbestemmelsene i HTA ble likt fortolket av pensjonsleverandørene. I den forbindelse ble det uttrykt behov for presiseringer av pensjonsrettighetene i avtaleverket for å sikre at pensjonsleverandørene tolket bestemmelsene og vedtektene slik de var ment.

For det tredje var man opptatt av den enkeltes rettssikkerhet i og med den nye markeds-situasjonen. Det ble lagt stor vekt på at det måtte gis korrekt og forståelig informasjon

om pensjonsrettighetene til medlemmer og pensjonsmottakere.

Det ble påvist forskjell i antall anker til Trygderetten fra KLP sammenlignet med de private livselskapene, noe som kunne være en indikasjon på manglende informasjon om ankemuligheter til medlemmene og pensjonsmottakerne.

På denne bakgrunn gis en oppsummering i rapport fra ECON Analyse, 2004-073, "Kommunenes pensjonskostnader – virkning av endringer i markedsstruktur", kapittel 7:

KS "ser sin hovedoppgave nå først og fremst som å bygge opp et kompetanse- og rådgivningsapparat til erstatning for den rolle KLP har spilt, slik at kommunene blir i stand til å velge rett pensjonsleverandør. Det er, som de selv uttrykker det, en forutsetning for reell konkurranse i markedet. I denne sammenheng vurderer KS å utarbeide en mal for kommune til bruk ved valg av pensjonsleverandør. På bakgrunn av ovenstående ble partene ved årets tariffoppgjør (2004) enige om å opprette et partssammensatt pensjonskontor".

6.3 PENSJONSKONTORETS STYRE OG SEKRETARIAT

6.3.1 STYRETS SAMMENSETNING

Pensjonskontorets styre består av de organisasjoner på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden som er parter i Hovedtariffavtalen innen KS-området, representert ved KS og forhandlingssammenslutningene: LO Kommune, Unio, YS-K og Akademikerne-K.

Det er gitt bestemmelser om stemmetall og hvor mange som møter fra hver organisasjon i TPO-vedtektene § 16-1, første ledd. Styret er vedtaksfør når minst én representant fra KS, LO Kommune, Unio, YS-K og Akademikerne-K er til stede, jf. TPO-vedtektene § 16-1, annet ledd.

Pensjonskontorets egne vedtekter inneholder, foruten formålsbestemmelsen, organisatoriske bestemmelser om styre og sekretariat, om årsmøte og årsmøtets oppgaver samt om vedtektsendring og oppløsning – se for øvrig Pensjonskontorets nettsted, www.pensjonskontoret.no.

6.3.2 STYRETS OPPGAVER

Styrets oppgaver følger av TPO-vedtektene § 16-1 og er å:

- a. Avgjøre tvist om forståelsen av vedtektene etter § 15-1.
- b. Foreta justeringer av vedtektene som følge av endringer i lovverk og/eller tilsvarende ordninger i privat og statlig sektor.
- c. Utarbeide forslag for tariffpartene til endringer i bestemmelsene som styret finner hensiktsmessig.
- d. Følge utviklingen og forvaltningen av reglene, samt de økonomiske konsekvensene av ordningene i KS-området.
- e. Vedta opplærings- og andre utviklingstiltak som styret finner hensiktsmessig innen pensjonsområdet.
- f. Vedta tilsettinger og virksomhetsplan.
- g. Legge fram forslag til regnskap og budsjett.

- h. Ha adgang til å avgi uttalelse i flyttesaker, herunder også ved opprettelse av egen eller interkommunal pensjonskasse.

6.3.3 SEKRETARIATETS OPPGAVER

Sekretariatets oppgaver følger av TPO-vedtektene § 16-2, og er å

- a. Forvalte, informere og overvåke praktiseringen av reglene for AFP og TPO innen KS' tariffområde.
- b. Forberede saker til styret for AFP og TPO.
- c. Innhente nødvendig informasjon og utredninger, følge utviklingen, herunder vurdere konsekvensene av forslag til regelendringer og regelendringer, samt ha kontakt med ulike aktuelle aktører innen pensjonsområdet.
- d. Utarbeide forslag til budsjett og virksomhetsplan.
- e. Utarbeide forslag til regnskap i henhold til regnskapslovens bestemmelser.
- f. Forberede behandling av flyttesaker, herunder kontrollere at produktene oppfyller tariffavtalens krav, inkludert kravene i forsikringsvirksomhetsloven og forsikringsavtaleloven.

6.4 TILSYN MED HOVEDTARIFFAVTALENS PENSJONSBESTEMMELSER

Som det fremgår av TPO-vedtektene § 16-2, bokstav a, vist til ovenfor, er Pensjonskontoret gitt i oppgave å føre tilsyn med pensjonsinnretningenes⁶ praktisering av gjeldende pen-

⁶ Med pensjonsinnretning menes alle leverandører av tjenestepensjon innen KS' tariffområde (livsselskap og pensjonskasser).

sjonsbestemmelser nedfelt i Hovedtariffavtalen innen KS-området. I dette ligger to forhold:

For det første er det både en oppgave og en adgang for Pensjonskontorets styre sammen med tariffpartene å *tolke, presisere og utfylle* gjeldende HTA-bestemmelser om pensjon.

For det andre er det en oppgave for Pensjonskontoret å sørge for at pensjonsbestemmelsene i HTA *praktiseres likt* av pensjonsinnretningene.

Pensjonskontoret har en egen rundskrivserie vedrørende regelfortolkning- og praktisering av AFP- og TPO-vedtektene som er tilgjengelig på www.pensjonskontoret.no.

6.4.1 BESTEMMELSE OM TVISTELØSNING

Det er gitt en bestemmelse om tvisteløsning i TPO-vedtektene § 15-1:

”Tvist om forståelsen av disse vedtekter knyttet til saker kan avgjøres av styret. Slike saker skal sendes via den søknadsbehandlende pensjonsinnretning, som sørger for videresendelse til Pensjonskontoret”.

Etter denne bestemmelsen kan altså enkelt saker bringes inn for Pensjonskontorets styre der det er tvist om forståelsen av pensjonsvedtektene i HTA. Det vil først og fremst være sakens prinsipielle sider, dvs. den nærmere tolkning og forståelse av enkeltbestemmelser, Pensjonskontorets styre skal ta stilling til.

En full prøvelse av alle sakens faktiske og rettslige sider vil i utgangspunktet ligge utenfor Pensjonskontorets kompetanseområde pr. i dag. Dersom man ønsker en full realitetsbehandling av saken, må den bringes inn for Trygderetten etter nærmere regler i lov om anke til Trygderetten av 16. desember 1966 nr. 9, jf. TPO-vedtektene § 15-2.

6.5 TILSYN MED ANBUDSPROSESSENE

6.5.1 GENERELT⁷

Pensjonskontoret er i utgangspunktet en koordinerende instans og en tilrettelegger for å sørge for at anbudsprosessene (HTA – ”flytteprosessene”) er i samsvar med og følger HTA-bestemmelsene om pensjon.

⁷ Ved tariffrevisjonen pr. 01.05.2002 ble det besluttet å opprette en partssammensatt faggruppe med rådgivende funksjon (HTA 01.05.2002 – 30.04.2004, pkt. 2.1.8). Faggruppen skulle avgi begrunnet uttalelse til tariffpartene om de innhentede tilbud var i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven, forsikringsavtaleloven, at alle risiki og ytelser hadde forsikringsmessig dekning i livsforsikringsselskapet, samt om deres produkt oppfylte tariffavtalens øvrige krav.

Faggruppen hadde gjennom denne bestemmelsen en *godkjennelsesadgang og -myndighet* overfor de kommuner som ønsket å skifte pensjonsleverandør.

Denne bestemmelsen ble imidlertid fjernet ved tariffrevisjonen pr. 01.05.2004 (HTA 01.05.2004 – 30.04.2006). Pensjonskontoret har altså ikke den samme formelle godkjennelsesmyndighet i de enkelte flyttesaker som den partssammensatte faggruppen hadde.

Pensjonskontorets styre har adgang til å avgi uttalelse i flyttesaker med hjemmel i TPO-vedtektene § 16-1. Videre er sekretariatet gitt i oppgave å forberede behandling av flyttesaker, herunder kontrollere at produktene oppfyller tariffavtalens krav, jf. TPO-vedtektene § 16-2(2), bokstav f.

Det er anledning for Pensjonskontoret til å gå inn i enkeltsaker der viktige tariffrettslige spørsmål berøres og der det er tvil om forståelsen av vedtekter/tariffbestemmelsene.

Det vises for øvrig til behandling av flyttebestemmelsene i Hovedtariffavtalen (pkt. 2.1.8 og TPO-vedtektene kapittel 14) i kapittel 2 i dette dokument.

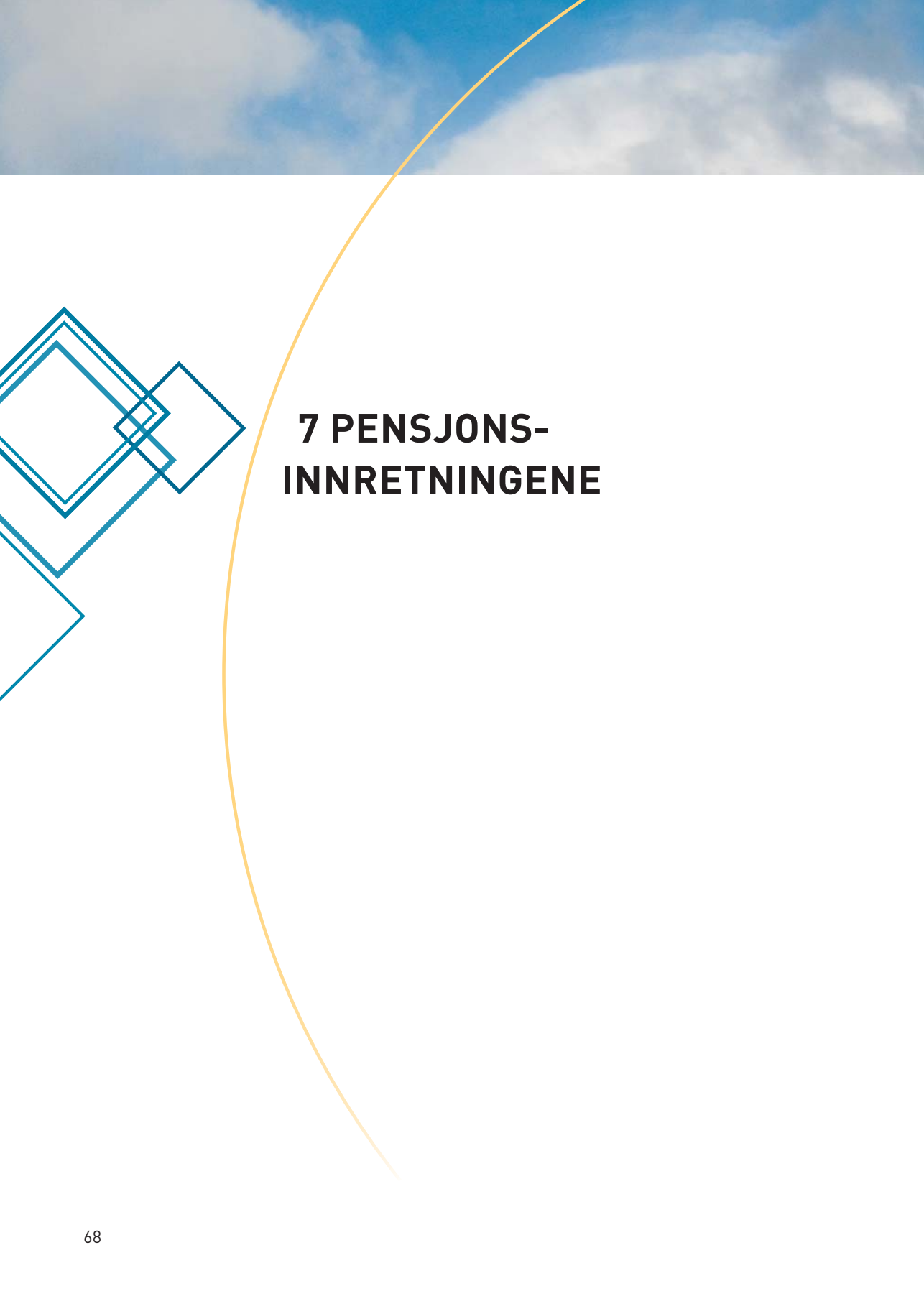
6.5.2 PENSJONSKONTORETS ROLLE I ANBUDSPROSESSENE

Som det fremgår av TPO-vedtektene § 16-2, bokstav f skal altså sekretariatet forberede behandling av flyttesaker, herunder kontrollere at produktene oppfyller tariffavtalens

krav, inkludert kravene i forsikringsvirksomhetsloven og forsikringsavtaleloven.

Som beskrevet i foregående kapittel, skal Pensjonskontoret overvåke praktiseringen av reglene for AFP og TPO. Pensjonskontoret er altså gitt i oppgave å føre tilsyn med leverandørenes praktisering av gjeldende pensjonsbestemmelser nedfelt i Hovedtariffavtalen innen KS-området. Dermed understrekes samtidig Pensjonskontorets nøytrale rolle overfor leverandørene.

Som følge av dette vil ikke Pensjonskontoret ha anledning til å opptre som rådgiver for den enkelte kommune, fylkeskommune eller virksomhet i en anbudsprosess. Pensjonskontoret vil imidlertid kunne bidra med generell informasjon og veiledning om regelverk og praktiske forhold i forkant av og under anbudsprosessen. Utarbeidelse av årlige utgaver av innkjøpsveileder m/tilhørende konkurransegrunnlag og referanseplan er et bidrag i så måte.

7 PENSJONS- INNRETNINGENE

LIVSFORSIKRINGSSKAPENE

- I markedet for kommunal tjenestepensjonsordning er det i dag tre mulige leverandører: Kommunal Landspensjonskasse (KLP), Storebrand Livsforsikring AS og Vital Forsikring ASA.
- Pensjonskontorets styre godkjenner leverandørenes pensjonsprodukter og avgir blant annet uttalelser i flyttesaker.

PENSJONSKASSENE

- En pensjonskasse er en selveiende institusjon med virksomhet som er basert på én eller flere kollektive pensjonsordninger som er etablert av foretaket eller kommunen som har opprettet pensjonskassen
- Forsikringsvirksomhetsloven gir adgang til etablering av interkommunal pensjonskasse.
- Pensjonskontorets styre fattet 08.09.2006 vedtak om at daglig leder skal være ansatt enten i pensjonskassen eller hos arbeidsgiver.

7.1 LIVSFORSIKRINGSSKAPENE

7.1.1 INNLEDNING

Forsikringsvirksomhetsloven regulerer hvordan forsikringsvirksomheten skal drives, og påvirker ikke de ansattes (forsikredes) pensjonsrettigheter.

Kommunale pensjonsordninger, herunder forsikret løsning, er spesielt omtalt i forsikringsvirksomhetslovens kapittel 10.

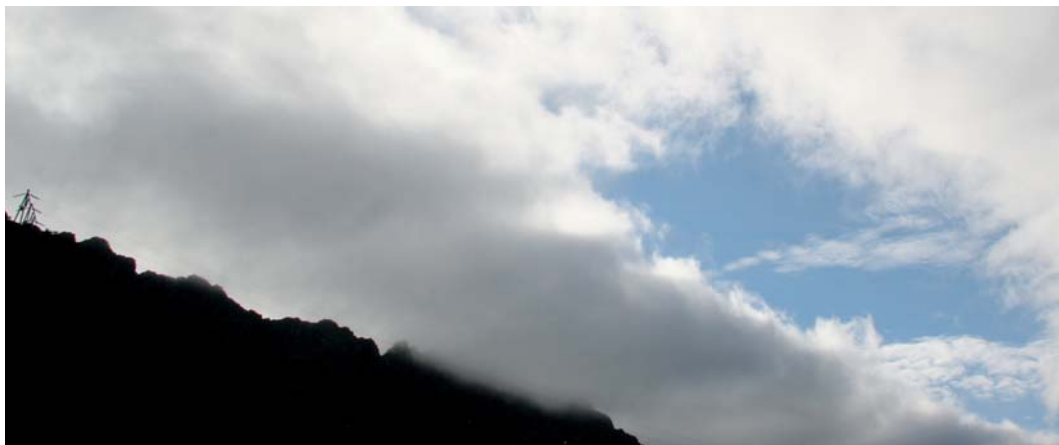
7.1.2 PREMIEUTJEVNINGSFELLESSKAP

Prinsippet om premieutjevningsskaper nedfelt i Hovedtariffavtalen innen KS-området: HTA kap. 2, pkt. 2.1.8 samt Vedtekter for Tjenestepensjonsordning (TPO) § 13-2, nr. 1(2). Dette innebærer at avtale med livsforsikringsselskap utformes slik at alle kommunekunder organiseres i et eget kollektiv. Innenfor premieutjevningsskaper skal samlet premie fordeles mellom kommunekundene etter utjevningbaserte prinsipper.

Premieutjevningsskaper innenfor forsikret løsning⁸ er hovedsporet innenfor det kommunale tjenestepensjonsmarkedet. Alternativt kan en kommune/fylkeskommune velge å finansiere og sikre sine fremtidige pensjonsforpliktelser gjennom opprettelse av egen pensjonskasse⁹.

⁸ Forsikret løsning omtales nærmere i kapittel 10.

⁹ Av de eksisterende kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser er kun to av nyere dato – Fjell kommunale pensjonskasse og Molde kommunale pensjonskasse. Pensjonskasser og pensjonskasseløsning omtales nærmere i kapitlene 7.2 og 11.

7.1.3 GODKJENNELSE AV LEVERANDØRENE PENSJONSPRODUKTER

Etter at det ble innført nye regler i forsikringsvirksomhetsloven (kap. 8 b og 8 c)¹⁰ fra 01.01.2004, og Vedtekter for tjenestepensjonsordning (TPO) ble tatt inn i HTA og gjort leverandørnøytrale fra 01.05.2004, var det lovmessig og tariffmessig adgang for andre aktører å tilby kommunal tjenestepensjonsforsikring i konkurranse med KLP.

Etter TPO-vedtektene § 16-1 er en oppgavene til Pensjonskontorets styre å "avgj uttalelse i flyttesaker".

Pensjonskontorets sekretariat har i den forbindelse til oppgave å forberede behandling av flyttesaker, herunder kontrollere at produktene oppfyller tariffavtalens krav, inkludert kravene i forsikringsvirksomhetsloven og forsikringsavtaleloven, jf. § 16-2(2), nr. 5 i TPO-vedtektene.

Med hjemmel i ovennevnte bestemmelser avga Pensjonskontorets styre uttalelse høsten 2004. Pensjonsproduktene til Vital, Storebrand og KLP ble i denne uttalelsen godkjent av Pensjonskontorets styre.

Det vises i den forbindelse til Pensjonskontorets styres uttalelse i flyttesaker av 24.11.2004 på Pensjonskontorets nettsted: www.pensjonskontoret.no:

"Etter styrets foreløpige vurderinger synes både KLPs, Storebrands og Vitals pensjonsprodukter å oppfylle bestemmelsene i Hovedtariffavtalen slik styret tolker denne. Styret vil på bakgrunn av de vurderingene som er gjort, påpeke at det er nyanser i hvordan produktene blir praktisert. Disse nyansene vurderes imidlertid ikke å være i strid med tariffavtalen".

I markedet for kommunal tjenestepensjonsordning er det i dag tre mulige leverandører,

¹⁰Reglene står nå i forsikringsvirksomhetsloven kap. 10 og 11 som trådte i kraft 1. juli 2006.

ved siden av de kommunale og fylkeskommunale pensjonskassene, se kapittel 7.2.

- Kommunal Landspensjonskasse (KLP)
- Storebrand Livsforsikring AS
- Vital Forsikring ASA

I et lengre perspektiv kan det tenkes flere leverandører innenfor dette markedet.

7.1.4 BRANSJEAVTALE – FLYTTING AV PENSJONSMIDLER

Finansnæringens Fellesorganisasjon (FNO) utarbeidet 16.06.2006 revidert *“Bransjeavtale om overføring av kollektiv pensjonsforsikring mellom pensjonsinnretninger”*. Avtalen ble gjort gjeldende fra 01.10.2006 for offentlige tjenstepensjonsordninger og fra 01.11.2006 for private ytelsesbaserte pensjonsordninger.

Alle leverandører av kommunale tjenstepensjonsordninger har tilsluttet seg bransjeavtalen. Avtalen regulerer i detalj hvilke bestandsopplysninger som skal være med i den såkalte “flyttefilen”.

7.1.5 GJENSIDIG SELSKAP VS. AKSJESELSKAP

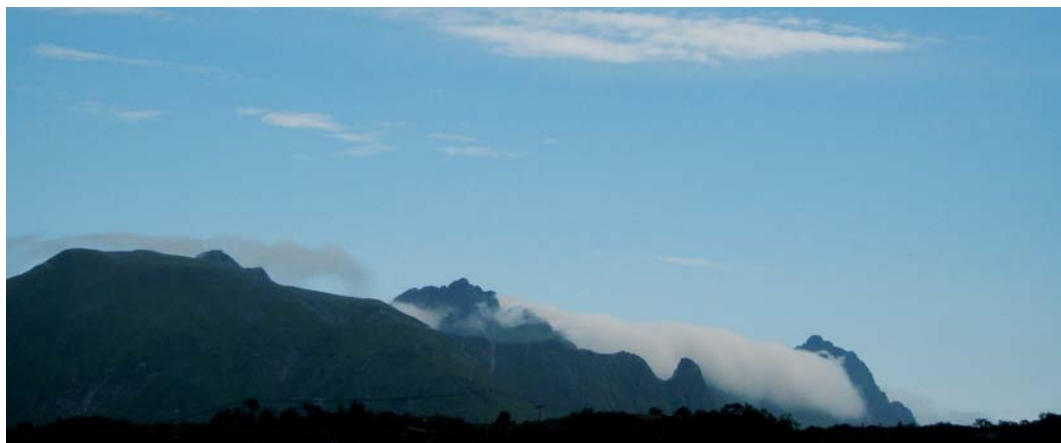
De tre leverandørene er organisert som henholdsvis gjensidig selskap (KLP) og aksjeselskap (Storebrand og Vital).

I kapittel 10 beskrives nærmere betydningen av selskapsform for leveransen av kommunal tjenstepensjonsordning. Det er ulike spørsmål som bør stilles og ulike forhold som bør vektlegges når det gjelder aksjeselskap vs. gjensidig selskap.

7.1.6 KONTROLL AV LEVERANDØRENES REGELPRAKTISERING

Pensjonskontoret skal forvalte, informere og overvåke praktiseringen av AFP-vedtektene og TPO-vedtektene, jf. § 16-2(2) nr. 1.

I tillegg skal Pensjonskontoret vurdere konsekvensene av forslag til regelendringer og utarbeide forslag til regelendringer, jf. § 16-2(2), nr. 3.

7.1.7 LEVERANDØRMØTER

I henhold til TPO-vedtektene § 16-4 avholdes jevnlig leverandørmøter mellom Pensjonskontoret og den enkelte leverandør. Det har fra høsten 2005 vært avholdt separate møter med hver leverandør.

Alle pensjonsinnretninger som tilbyr TPO skal på skriftlig oppfordring stille statistiske data og relevante opplysninger vederlagsfritt til sekretariatets disposisjon, jf. § 16-4, første pkt.

7.2 PENSJONSKASSENE

7.2.1 INNLEDNING

Pensjonskassene var tidligere underlagt forskrift av 19. februar 1993 om forsikrings-

virksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond (pensjonskasseforskriften).

Reglene i pensjonskasseforskriften ble i hovedsak tatt inn i forsikringsloven (nå: forsikringsvirksomhetsloven) kapittel 7. Forsikringsloven som sådan trådte i kraft 1. juli 2006. Det ble i den forbindelse bl.a. gjort unntak for lovens kapittel 7, som først trådte i kraft fra 1. januar 2008¹¹.

7.2.2 PENSJONSKASSER¹²

I forsikringsvirksomhetsloven § 7-1(1) er pensjonskasse definert slik:

"En pensjonskasse er en selveiende institusjon med virksomhet som er basert på én eller flere kollektive pensjonsordninger som er etablert av

¹¹ I medhold av overgangsregler til forsikringsloven gitt i forskrift 30.06.2006 nr. 868, ble lovens kap. 7 og 9 med tilhørende forskrifter gitt ikrafttredelse 1. januar 2008.

¹² Pensjonskasseløsning omtales nærmere i kapittel 11.

foretaket eller kommunen som har opprettet pensjonskassen, med mindre noe annet følger av § 7-2. Virksomheten kan også omfatte virksomhet som naturlig henger sammen med slik virksomhet (tilknyttet virksomhet)”.

Som kollektiv regnes *kommunale pensjonsordninger* og pensjonsordninger opprettet i samsvar med reglene i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, samt andre kollektive pensjonsordninger, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7-1(2).

Kommunale pensjonsordninger beskrives nærmere i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 10.

7.2.3 KOMMUNALE/FYLKESKOMMUNALE PENSJONSKASSER

Det er for tiden til sammen 21 kommunale/fylkeskommunale pensjonskasser innen KS' sektor¹³:

Kommunale/fylkeskommunale pensjonskasser innen KS' sektor

Akershus fylkeskommunale pensjonskasse	Haugesund kommunale pensjonskasse
Andebu kommunale pensjonskasse	Kristiansand kommunale pensjonskasse
Arendal kommunale pensjonskasse	Molde kommunale pensjonskasse ¹⁴
Bergen kommunale pensjonskasse	Moss kommunale pensjonskasse
Bodø kommunale pensjonskasse	Sandefjord kommunale pensjonskasse
Buskerud fylkeskommunale pensjonskasse	Sandnes kommunale pensjonskasse
Drammen kommunale pensjonskasse	Skien kommunale pensjonskasse
Elverum kommunale pensjonskasse	Stokke kommunale pensjonskasse
Flekkefjord kommunale pensjonskasse	Trondheim kommunale pensjonskasse
Fjell kommunale pensjonskasse ¹⁵	Vest-Telemark kraftlags pensjonskasse
Halden kommunale pensjonskasse	

¹³ I tillegg kommer Oslo kommunes egen Oslo Pensjonsforsikring AS samt Skagerak Energi Pensjonskasse.

¹⁴ Etablert med virkning fra 1. januar 2008

¹⁵ Etablert med virkning fra 1. januar 2006

7.2.4 INTERKOMMUNALE PENSJONS- KASSER

Det er åpnet adgang til etablering av interkommunal pensjonskasse i medhold av forsikringsvirksomhetsloven § 7-2(2). Med interkommunal pensjonskasse menes at to eller flere kommuner avtaler å ha sine pensjonsordninger i samme pensjonskasse.

I Vedtekter for Tjenestepensjonsordning (TPO) § 16-1(4), bokstav h, nedfelt i Hovedtariffavtalen innen KS-området, er det tatt høyde for de interkommunale pensjonskassene når det gjelder Pensjonskontorets tilsynsmyndighet, og likestilles dermed med de kommunale og fylkeskommunale pensjonskassene.

Det er i tillegg adgang til å opprette *felles* pensjonsordning i en pensjonskasse etter nærmere bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven § 7-2(1).

7.2.5 KONSESJON OG VEDTEKTER

En kommunal pensjonskasse etableres i henhold til forsikringslovgivningen ved beslutning i kommunestyret.

En pensjonskasse kan ikke drive virksomhet uten tillatelse fra Kongen, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7-3(1).

I forsikringsvirksomhetsloven § 7-4 er det videre gitt bestemmelser om vedtekter og deres innhold. En pensjonskasse skal ha vedtekter som minst angir

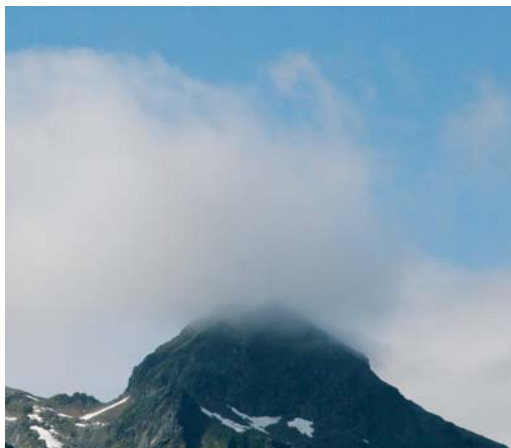
- a) pensjonskassens navn og forretningskontor,
- b) pensjonskassens virksomhet,
- c) minstekrav til grunnkapital,
- d) regler om styre, daglig leder og andre organer,
- e) regler om valg av styremedlemmer, styreleder, andre organer og revisor,
- f) regler om vedtak vedrørende endring av vedtekter og sammenslutning, deling og avvikling av pensjonskassen,
- g) regler om utbytte av grunnkapitalen og andre kapitalinnskudd.

Pensjonskassene skal altså ha vedtekter som tilfredsstiller de minstekrav som stilles i § 7-4. Vedtektene skal godkjennes av Kongen, som forutsettes delegert til Finanstilsynet¹⁶.

Etter at pensjonskassene med virkning fra 2008 ble underlagt forsikringsvirksomhetsloven, kan de tidligere standardvedtektene for pensjonskasser ikke lenger benyttes. Forsikringsvirksomhetsloven stiller bl.a. krav om at de forsikringsmessige bestemmelsene tas inn i en egen avtale mellom pensjonskassen og foretaket/kommunen, mens dette tidligere var en del av pensjonskassens vedtekter.

Pensjonskasseforeningen utarbeidet, blant enkelte andre aktører, forslag til vedtekter, forsikringsavtale og mal for konsesjonssøknad tilpasset de nye lovkravene.

¹⁶Dette fremgår av Kredittilsynets rundskriv 25/2007 av 30.08.2007.

7.2.6 STYRET OG DAGLIG LEDER

Etter forsikringsvirksomhetsloven § 7-6(1) skal pensjonskassen ha et styre med minst tre styremedlemmer. Dersom forvaltningskapitalen er på 100 millioner kroner eller mer, skal styret ha minst fem styremedlemmer.

Det følger videre av forsikringsvirksomhetsloven § 7-6(2) bestemmelse om daglig leder:

“Pensjonskassen skal ha daglig leder som ikke samtidig er medlem av styret. Daglig leder skal tilsettes av styret”.

Bestemmelsen om daglig leder er noe endret fra den tidligere forskrift av 19. februar 1993 om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond (pensjonskasseforskriften) § 6(3) hvor det sto:

“En privat pensjonskasse skal ha daglig leder som utpekes av styret med mindre annet er godkjent av Kredittilsynet”.

Når det gjelder daglig leder, har Pensjonskontorets styre 08.09.2006 (sak 43/06) fattet vedtak om at ved etablering av kommunale/fylkeskommunale pensjonskasser skal daglig leder være ansatt enten i pensjonskassen eller hos arbeidsgiver¹⁷.

7.2.7 REVISOR OG ANSVARSHAVENDE AKTUAR

Pensjonskassen skal knytte til seg revisor og aktuar til bistand med planlegging, styring og kontroll av pensjonskassens økonomi og finansielle stilling.

Ansvarshavende aktuar er ansvarlig for alle forsikringstekniske beregninger. Aktuar-tjenesten kan kjøpes av et aktuarkonsulent-selskap eller et livsforsikringsselskap.

Revisor skal være uavhengig og kan ikke være medlem av pensjonskassen. Der kommune-revisjonen er organisert internt i kommunen, kan denne følgelig ikke godkjennes som revisor for pensjonskassen.

Etter forsikringsvirksomhetsloven § 7-6(4) skal revisor og ansvarshavende aktuar i pensjonskassen møte samtidig i minst to styremøter pr. år.

¹⁷Det bemerkes i denne sammenheng at de sist etablerte kommunale pensjonskassene har vært av typen “nøkkelferdig pensjonskasse”, dvs. at man har eget styre og at alle øvrige tjenester kjøpes, inkludert daglig leder-funksjonen. Øvrige tjenester er bl.a. ansvarshavende aktuar, administrasjon, pensjonsutbetaling, ajourhold av medlemsregister, regnskapsførsel og kapitalforvaltning.

7.2.8 GJENFORSIKRING

Etter forsikringsvirksomhetsloven § 7-10(1), jf. § 6-8 er det obligatorisk for alle pensjonskasser å inngå avtale om reassuranse. Minstandard for reassuransens utforming og omfang er ikke presisert nærmere i bestemmelsene.

I praksis vil det være tale om at man som et minimum etablerer en katastrofedekning, som beskytter pensjonskassen mot økonomisk tap som den kan bli påført hvis et stort antall medlemmer dør eller blir uføre som følge av én og samme hendelse.

7.2.9 ETABLERING AV PENSJONSKASSER RELATERT TIL REGLENE OM OFFENTLIGE ANSKAFFELSER

På oppdrag fra Pensjonskontoret avga KS Advokatene 05.12.2007 betenkning vedrørende anskaffelsesrettslige forhold i forbindelse med opprettelse av kommunale/fylkeskommunale/interkommunale pensjonskasser.

To problemstillinger er særlig interessante i denne sammenheng. Nedenfor gjengis hovedinnholdet i oppsummeringen i betenkningen fra KS Advokatene tilknyttet disse to problemstillingene.

1) Anskaffelsesreglenes anvendelse ved opprettelse av kommunale/fylkeskommunale/interkommunale pensjonskasser

Med andre ord: "Skjer opprettelse av egen pensjonskasse i en kommune/fylkeskommune i såkalt "egenregi" og skal dermed unntas fra anskaffelsesreglene?"

Til denne problemstillingen uttales det følgende i oppsummeringen fra KS Advokatene:

"Ved produksjon av tjenester står det offentlige overfor et grunnleggende valg mellom å produsere tjenesten selv og å skaffe den annet steds fra. Det er som utgangspunkt ingenting i veien for at en kommune kan produsere en tjeneste selv, såkalt egenregi.

Som utgangspunkt vil produksjon av tjenester utenfor eget rettssubjekt anses som en anskaffelse som derfor må følge anskaffelsesreglene. Utvidet egenregi kan likevel tenkes. Vilåårene for dette følger av EF-domstolens praksis.

Rettssubjektet må være underlagt det tildelende organs kontroll og rettssubjektets omsetning må i det vesentlige skje til den offentlige eier.

Selv om det er knyttet noe tvil til vurderingen, tilsier formålet bak reglene at vilåårene må sies å foreligge når kommunene produserer sine pensjonsytelser i egen pensjonskasse. Dette gjelder også hvis kommunene velger å opprette interkommunale pensjonskasser".

2) Anskaffelsesreglenes anvendelse i forbindelse med pensjonskassens virke

I hvilken grad kan pensjonskassen skaffe varer eller tjenester i egenregi og således unntas anskaffelsesreglene?

Om denne problemstillingen uttaler KS Advokatene:

"Hvorvidt pensjonskassene selv må følge anskaffelsesreglene i forbindelse med pensjonskassens virke, må vurderes konkret og for seg. Spørsmålet er ikke avklart i dette notatet. Hvis dette

er tilfellet, må det vurderes om det kan sies å foreligge adgang til utvidet egenregi i forbindelse med opprettelse av pensjonskassene og daglig drift. Dette vil antakelig bare være aktuelt i unntakstilfelle.

Både anskaffelser i forbindelse med opprettelse av kassen og kassens egne anskaffelser vil i så fall være omfattet av anskaffelsesregelverket”.

7.2.10 PENSJONSKASSEFORENINGEN

Pensjonskasseforeningen er en interesseorganisasjon for pensjonskasser i privat og offentlig sektor. Foreningen har et sekretariat, lokalisert i Finansnæringens Hus i Oslo. Foreningen ble etablert av Norske Pensjonskassers Forening (NPF) og De Selvstendige Kommunale Pensjonskasser (DSKP) ved konstituerende møte 20. oktober 2009.

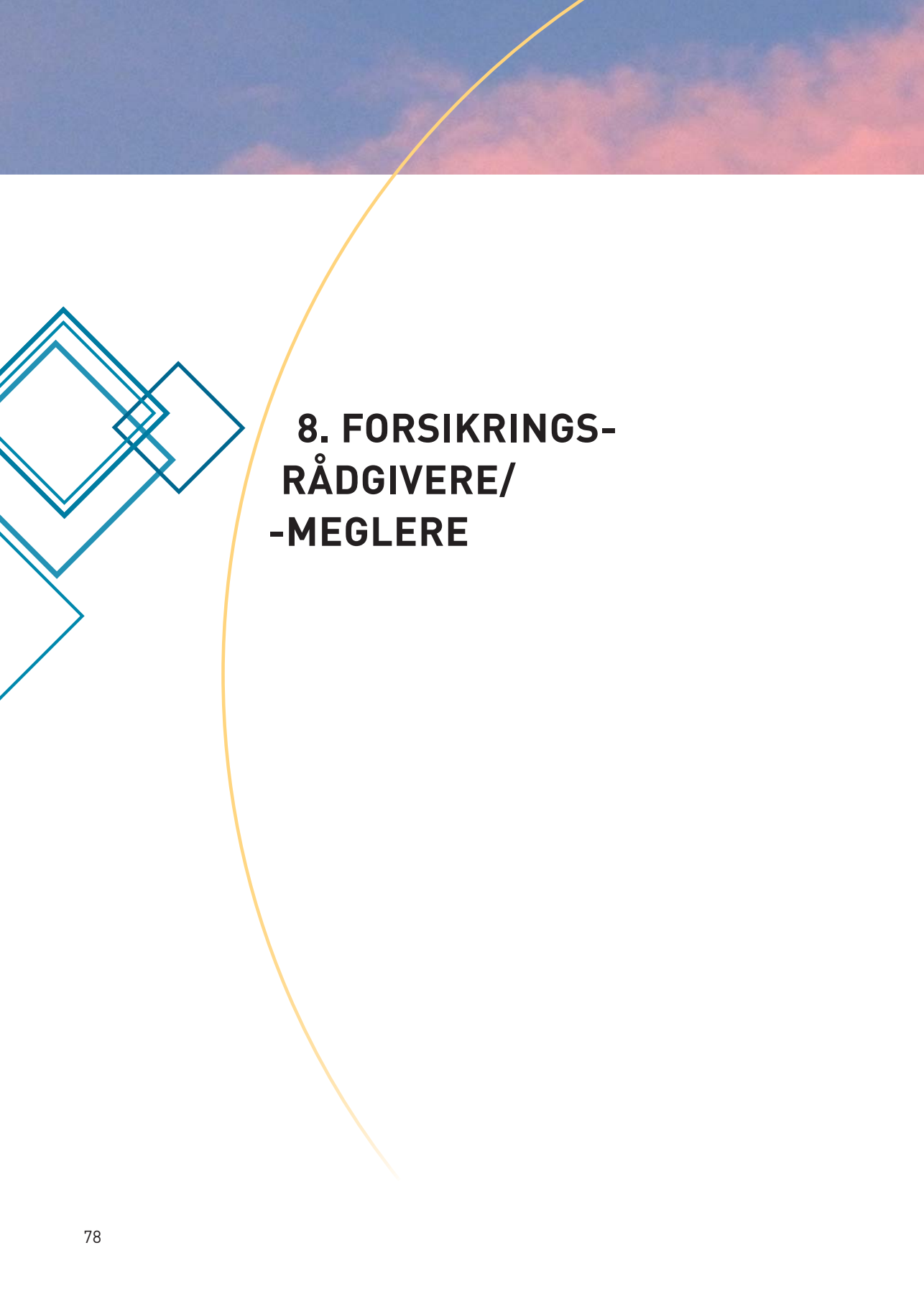
Pensjonskasseforeningen bedriver generelt informasjonsarbeid, men bistår også den enkelte pensjonskasse i faglig sammenheng. Videre arrangerer foreningen kurs, seminarer

og konferanser, avgir høringsuttalelser og har utstrakt samarbeid med ulike departementer, Finanstilsynet, NHO, LO, FNO og forsikringsbransjen.

7.2.11 PENSJONSKONTORETS TILSYNSMYNDIGHET

Hovedtariffavtalen innen KS-området omfatter alle kommuner og fylkeskommuner, samt alle virksomheter med selvstendig medlemskap i KS-Bedrift. Unntatt er Oslo kommune som utgjør et eget tariffområde og dermed faller utenfor KS' tariffområde.

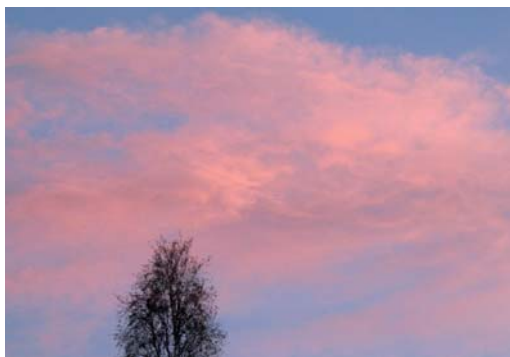
Etter den ovennevnte rettslige avgrensning vil altså de kommunale pensjonskassene omfattes av Hovedtariffavtalen innen KS-området, og skal dermed følge AFP-vedtektene og TPO-vedtektene i Hovedtariffavtalen. Pensjonskontoret vil følgelig ha samme tilsynsmyndighet overfor de kommunale pensjonskassene som overfor de øvrige pensjonsleverandørene.

8. FORSIKRINGS- RÅDGIVERE/ -MEGLERE

FORSIKRINGSRÅDGIVERE/ -MEGLERE

- Majoriteten av kommuner på anbud benytter seg av forsikringsmeglere/-rådgivere i sin anbudsprosess for innkjøp av kommunal tjenstepensjonsordning.
- Lov om forsikringsformidling trådte i kraft 01.01.2006. Loven gjennomfører i norsk rett EUs direktiv om forsikringsformidling fra 2002.
- Forsikringsrådgivere må opptre på en således måte at det ikke skapes tvil om dets rolle som uavhengig mellomledd.
- FNO har vedtatt en bransjenorm for godtgjørelse av forsikringsmeglere av livsforsikring og pensjonsordninger med virkning fra 1. januar 2008.
- Lovforbud mot meglerprovisjon trådte i kraft 1. juli 2008.

8.1 INNLEDNING

De senere års anbudsprosesser har vist at de aller fleste kommuner/virksomheter benytter seg av forsikringsmeglere/-rådgivere i sin anbudsprosess for innkjøp av kommunal tjenstepensjonsordning.

8.2 LOV OM FORSIKRINGSFORMIDLING

Lov om forsikringsformidling trådte i kraft 01.01.2006. Finansdepartementet har fastsatt en forskrift om forsikringsformidling, som gir utfyllende bestemmelser til loven.

Loven bygger på, og gjennomfører i norsk rett, EUs direktiv om forsikringsformidling fra 2002. Forskrift om forsikringsmegling (meglerforskriften) av 24.11.1995 oppheves.

Loven omfatter både forsikringsagenter, forsikringsmeglere og forsikringsrådgivere, og har altså et større virkeområde enn den tidligere meglerforskriften.

Forsikringsmegling og forsikringsagentvirksomhet defineres i lovens § 1-2, nr. 2 og 4:

“Forsikringsmeglingsvirksomhet består i å gi kunden råd ut i fra en analyse av et så stort antall av de på markedet disponible forsikringsløsninger som mulig, eller virksomhet som består i å presentere kunden for forsikringsløsninger fra et eller flere forsikringselskaper, uten at det er inngått uttrykkelig avtale med forsikringsselskapene om dette”.

Megleren er altså engasjert av oppdragsgiver og skal ivareta oppdragsgivers interesser uavhengig av hvilket forsikringsselskap som tilbyr forsikringen.

Forsikringsagentvirksomhet er forsikringsformidlingsvirksomhet som består i å tilby forsikringsprodukter for, og på vegne av, ett eller flere forsikringsselskap, jf. § 1-2, nr. 4.

8.2.1 GOD MEGLERSKIKK OG MEGLERS OPPLYSNINGSPLIKT

Forsikringsmeglerforetaket skal etter forsikringsformidlingsloven § 5-2 drive virksomheten iht. god meglerskikk.

Forsikringsmeglingsforetaket må ikke oppføre på en måte som er egnet til å skape tvil om dets stilling som uavhengig mellomledd. Forsikringsmeglingsforetaket kan ikke gjennom avtaler med forsikringsselskap eller på annen måte innrette seg slik at det kan påvirke forsikringsmeglerforetakets uavhengighet som megler, jf. §§ 5-2(2), 5-2(4).

Forsikringsmegler har opplysningsplikt overfor oppdragsgiver etter nærmere bestemmelser i forskrift fastsatt i departementet.

Det vises ellers til Pensjonskontorets skriv av 23.11.2005 "*Orientering om forsikringsrådgivere/-meglere*" på Pensjonskontorets nettsted: www.pensjonskontoret.no.

8.3 ANSKAFFELSESREGELVERKET

8.3.1 ANSKAFFELSE AV RÅDGIVER

Anskaffelse av forsikringsrådgiver må skje i henhold til anskaffelsesreglene.

Hvorvidt oppdraget må lyses ut eller om det er tilstrekkelig å gjennomføre forenklet konkurranse – ved for eksempel å sende en

forespørsel til ulike rådgivere – avhenger av om kontraktssummen er over eller under NOK 500.000.

For anskaffelser med en verdi på mellom NOK 100.000 og 500.000, gjelder ingen krav til anskaffelsesprosedyre. For disse anskaffelsene gjelder dog kravet til at anskaffelsen skal skje etter konkurranse og et krav om at det skal utarbeides protokoll for anskaffelsen, jf. FOA § 3-2.

8.3.2 RÅDGIVERHABILITET

Det er også viktig å være oppmerksom på regelen om rådgiverhabilitet i anskaffelsesforskriften (FOA) § 3-8.

Oppdragsgiver skal etter denne bestemmelsen ikke søke eller motta råd som kan bli benyttet under utarbeidelsen av spesifikasjoner for en bestemt anskaffelse fra noen

som kan ha økonomisk interesse i anskaffelsen når dette skjer på en måte som vil kunne utelukke konkurranse, jf. § 3-8.

Dette er den særlige anskaffelsesrettslige habilitetsregel, og må sees i sammenheng med den generelle habilitetsbestemmelsen i anskaffelsesforskriften § 3-7. Regelen er satt for å ivareta kravet til likebehandling samt for å sikre reell konkurranse, jf. anskaffelsesloven § 5 og anskaffelsesforskriftens § 3-1.

8.4 BRANSJENORM FRA FNO

Finansnæringens Fellesorganisasjon (FNO) har vedtatt en bransjenorm for godtgjørelse av forsikringsmeglere av livsforsikring og pensjonsordninger med virkningsdato 1. januar 2008.

Her anbefales at forsikringsselskapene ikke betaler provisjon til forsikringsmeglerne. Bransjenormen bidrar til å tydeliggjøre den rolle megleren har som rådgiver for kunden og understreker at megleren har en uavhengig stilling i forhold til forsikringsselskapet.

I skadeforsikring har man i flere år hatt en bransjenorm for godtgjørelse av forsikringsmeglere.

8.5 LOVFORBUD MOT MEGLER-PROVISJON

”Lov om endringer i innskuddspensjonsloven, forsikringsformidlingsloven, forsikringsloven

mv.” ble sanksjonert ved kongelig resolusjon 14. mars 2008.

Lovforbud mot meglerprovisjon trådte i kraft 1. juli 2008.

Overgangsregler sanksjonert ved kongelig resolusjon 27. juni 2008 innebar at forsikringsmeglere frem til 1. juli 2009 kunne motta provisjon på grunnlag av avtaler om provisjon inngått før 1. juli 2008.

Nedenfor gis først en kort beskrivelse av provisjonssystemet for forsikringsmeglere slik det var tidligere. Deretter gis en oppsummering av lovendringene basert på Finansdepartementets lovforslag i Ot.prp. nr. 24 (2007-2008).

8.5.1 PROVISJONSSYSTEMET FOR FORSIKRINGSMEGLERE

Tidligere mottok forsikringsmeglerne godtgjørelse i form av provisjoner fra forsikringsselskapene¹⁸.

Når forsikringsmeglere ble benyttet, ble belastningen på forsikringsselskapets egne ressurser og administrative tjenester redusert. At forsikringsmegler ble benyttet, innebar følgelig i varierende grad besparelser for forsikringsselskapet. Det kunne f.eks. være i form av at selskapet ikke brukte sitt eget salgsapparat ved salg av forsikringer til kunden.

Når det gjelder skadeforsikring, besto provisjonen av en nærmere avtalt presentsats

¹⁸ KLP inngår ikke slike megleravtaler på pensjon.

av premien. I livsforsikring besto provisjonen av en prosentsats av de beregningsmessige kostnader som lå til grunn for premieberegningen.

De fleste skadeforsikringsselskapene i det norske markedet gikk over til nettopremier, eller såkalte meglerassisterte premier (MAP) på et tidligere tidspunkt. I slike tilfeller betalte kunden megleren, f.eks. i form av fastpris, timepris eller en fast sats i forhold til premievolum.

8.5.2 OT.PR.P. NR. 24 (2007-2008)

Finansdepartementet la 21.12.2007 frem forslag til endringer i forsikringsvirksomhetsloven, forsikringsformidlingsloven, innskuddspensjonsloven, skatteloven, kreditttilsynsloven og enkelte andre lover. Lovforslaget fremgår av:

Ot.prp. nr. 24 (2007-2008) – *”Om lov om endringer i innskuddspensjonsloven, forsikringsformidlingsloven, forsikringsvirksomhetsloven mv.”*

Det ble blant annet foreslått å innføre et forbud mot provisjoner fra forsikringsselskap og andre forsikringstilbydere til forsikringsmegler. Formålet med et slikt forbud var å bidra til uavhengighet mellom forsikringsselskapene og forsikringsmeglerne for dermed å styrke tilliten til aktørene i forsikringsmarkedet.

8.5.3 FORSIKRINGSFORMIDLINGSLOVEN § 5-2A, ANNET LEDD

”Et forsikringsmeglingsforetak som driver virksomhet her i riket, har ikke adgang til å motta

provisjon eller annet vederlag for forsikringsmeglingen fra det forsikringsselskapet som har overtatt den forsikringsavtalen et formidlingsoppdrag gjelder”.

Med denne bestemmelsen innføres et lovforbud mot at forsikringsmeglere skal motta provisjon fra forsikringsselskapene.

Forbudet gjelder vederlag ”for forsikringsformidlingen”, dvs. dersom oppdraget er knyttet til et konkret kundeforhold. Det stenges ikke for at forsikringsmeglere kan utføre oppgaver for et forsikringsselskap, som f.eks. foredragsvirksomhet.

8.5.4 FORSIKRINGSFORMIDLINGSLOVEN § 5-2A, FØRSTE LEDD

”Et forsikringsmeglingsforetak som driver virksomhet her i riket, skal påse at provisjon og annet vederlag som skal betales for forsikringsformidlingen, blir avtalt med oppdragsgiveren før oppdrag blir utført. Avtalen skal bekreftes skriftlig dersom oppdragsgiveren krever det, eller forsikringsformidlingen omfatter tjenester knyttet til forsikringsforholdet etter at forsikringsavtalen er inngått”.

Bestemmelsen understreker at det er forsikringsmegler og oppdragsgiver, og ikke forsikringsmegler og forsikringsselskapet, som skal avtale hva megleren skal ha i betaling for de tjenestene som skal utføres.

Det fremgår videre at vederlaget skal avtales før oppdraget blir utført. Oppdragsgiver har da mulighet til å velge en annen forsikringsmegler dersom prisen anses å være for høy. På denne måten unngås uenighet med hensyn til hva som skal betales etter utført oppdrag.

Avtalen skal være skriftlig dersom oppdragsgiveren krever det eller formidlingen omfatter tjenester utover selve kontraktsslutningen. Det siste alternativet er aktuelt der forsikringsmegler skal utføre mange tjenester for kunden i løpet av året.

Unntak

Forbudet mot provisjon skal ikke gjelde for forsikringsformidling av gjenforsikring og for forsikringsformidling av en del typer av skadeforsikring i næringsvirksomhet.

Intensjonen bak det siste alternativet er å gjøre unntak for forbudet for enkelte forsikringsområder som er av utpreget internasjonal karakter.

8.5.5 FORSIKRINGSVIRKSOMHETSLOVEN § 6-9

"Et forsikringsselskap som driver virksomhet her i riket, har ikke adgang til å betale provisjon eller annet vederlag til forsikrings-

meglingsforetak i anledning av formidling av forsikringsavtale til selskapet dersom forsikringsmeglingsforetaket ved å motta slik provisjon eller vederlag ville handle i strid med reglene i forsikringsformidlingsloven § 5-2a med tilhørende forskrift.

Kongen kan fastsette nærmere regler til gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i første ledd, herunder regler om forsikringsselskapers adgang til å ha særlige pristariffer for administrative tjenester for forsikringer som kommer til et forsikringsselskap fra forsikringsmeglingsforetak".

Bestemmelsen gjentar og henviser til forbudet mot meglerprovisjon i forsikringsformidlingsloven § 5-2a.

Forbudet rettes både mot forsikringsmegler og forsikringsselskap. Det antas at forbudet blir mer effektivt når det også rettes mot forsikringsselskapene, og det vil være lettere for tilsynsmyndighetene å føre tilsyn.

9 FORSIKRINGSVIRK- SOMHETSLOVEN OG HOVEDTARIFFAVTALEN

FORSIKRINGSVIRKSOMHETS-LOVEN

- Lovens kapittel 7 og 9 trådte i kraft 1. januar 2008.
- Formålet var å sikre større forutsigbarhet og gjennomsiktighet i livsselskapets produkt- og tjenesteprising, samt få et klarere skille mellom forsikringsgivers og kundens midler.
- De nye reglene innebar:
 - 1) Ny prisstruktur
 - 2) Inndeling av kapitalforvaltningen i porteføljer
 - 3) Nye retningslinjer for tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond
- Pensjonsinnretningenes forvaltningskapital deles inn i selskapsportefølje, kollektivportefølje og egne investeringsvalgporteføljer

HOVEDTARIFFAVTALEN

- Premieutjevningssprinsippet, nedfelt i TPO-vedtektene § 13-2 nr. 1, annet ledd, innebærer at de felleselementer som hittil har vært gjenstand for premieutjevning fortsatt i størst mulig grad skal utjevnes.
- I Pensjonskontorets konkurransegrunnlag er det lagt til grunn at de nye bestemmelsene om rentegaranti og kapitalforvaltning ikke berøres av kravet til utjevning.

9.1 FORSIKRINGSVIRKSOMHETSLOVEN

9.1.1 INNLEDNING

Forsikringsloven med forskrifter ble vedtatt av Stortinget oktober 2004¹⁹. Den erstattet forsikringsvirksomhetsloven fra 1988.

Forsikringsloven som sådan trådte i kraft 1. juli 2006. I medhold av overgangsregler ble lovens kap. 7 og 9 med tilhørende forskrifter gitt ikrafttredelse 1. januar 2008²⁰.

Lovens tittel ble endret til *"Forsikringsvirksomhetsloven"* ved lov 27. juni 2008 nr. 65.

I dette kapitlet beskrives virkningene av regelendringene som fremgår av lovens kapittel 9 – *"Kollektiv og individuell livsforsikring"*.

9.1.2 VIRKNINGENE AV LOVENS ENDREDE REGLER

Et formål med lovendringene var å skape større forutsigbarhet og gjennomsiktighet i livsselskapets produkt- og tjenesteprising, og få et klarere skille mellom forsikringsgivers – pensjonsinnretningens²¹ – og kundens – den enkelte pensjonskontrakts – midler.

Forsikringsgiver kan være livsforsikrings-selskap eller pensjonskasse, og for det alt

¹⁹Kongelig resolusjon juni 2006.

²⁰Overgangsreglene til forsikringsloven ble gitt i forskrift av 30.06.2006 nr. 868.

²¹ Med pensjonsinnretning menes alle leverandører av tjenstepensjon innen KS' tariffområde (livsselskap og pensjonskasser).

vesentlige gjelder prinsippet om like virksomhetsbetingelser for de to alternativer²². Mange av valgmulighetene som det legges opp til vil ventelig være lite aktuelle for en kommunal pensjonskasse, som skal betjene én enkelt kommune og kommunens tilknyttede virksomheter som eneste kunde. Dette i motsetning til et livsforsikringsselskap som skal betjene et stort kollektiv av kunder, med ulike profiler, strategier og holdning til risiko for kapitalforvaltningen av sin tjenstepensjonsordning.

En interkommunal pensjonskasse skal betjene flere kommuner som har gått sam-

men om å opprette pensjonskassen og vil være i en mellomstilling når det gjelder behovet for å legge opp til valgfrihet og individuell betjening for hver enkelt kommune.

Lovens formål om større forutsigbarhet og gjennomsliktighet konkretiseres ved:

- 1) Ny prisstruktur
- 2) Inndeling av kapitalforvaltningen i porte følger
- 3) Nye retningslinjer for tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond

9.1.3 PRIS- OG OVERSKUDDSMODELL FOR TJENESTEPENSJONSORDNINGER

Hovedprinsippet i modellen er at alt overskudd tildeles kunden, og forsikringsgivers fortjenesteelement bakes inn i den årlige bindende fakturering for:

- Administrasjon
- Personrisiko
- Kapitalforvaltningsrisiko²³

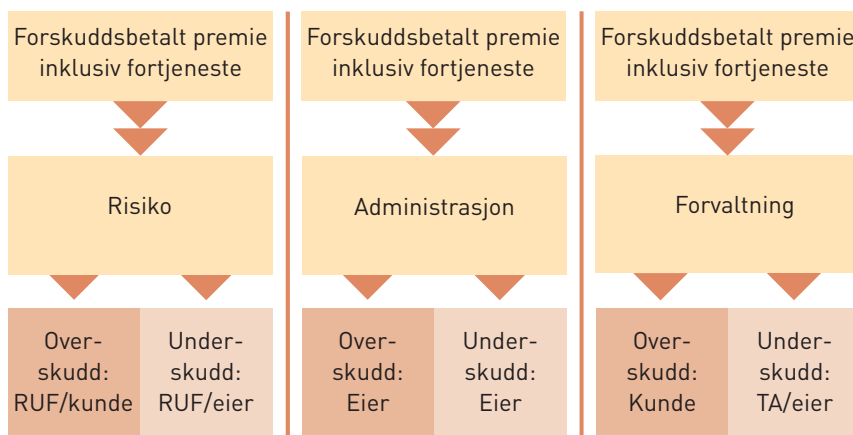
Det skjer altså en forhåndsprising av ovennevnte tre elementer, hvor loven²⁴ fastsetter hvem {kunde/eier} som skal bære "opp- og nedsidene". Det fremgår for øvrig av vedtektene til de kommunale pensjonskassene hvorvidt kommunen alene, eller også tilknyttede virksomheter, skal ha en eierfunksjon som innskyter av egenkapital.

²² Rent lovteknisk følger dette av forsikringsvirksomhetsloven § 7-10 som viser til bestemmelsene i lovens kapittel 9.

²³ Samlet pris for forvaltningstjenester + rentegarantipremie (dvs. forsikringsgivers risiko for avkastningsresultatet)

²⁴ Forsikringsvirksomhetsloven § 9-3.

Gjeldende overskuddsmodell – kollektivporteføljer

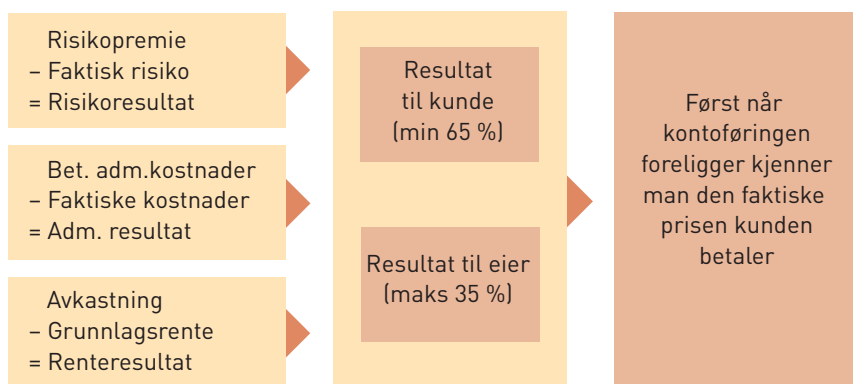

Modellen gjelder både livsselskaper og pensjonskasser

RUF = risikoutjevningsfond
TA = tilleggsavsetninger

Til sammenligning ble resultatet for administrasjon, personrisiko og kapitalforvaltning til og med 2007 konsolidert i ett enkelt totalresultat og fordelt mellom kunde og eier:

Tidligere pris- og overskuddsmodell

Kilde: Storebrand Livsforsikring AS

Personrisiko

I år med positivt risikoresultat har pensjonsinnretningene anledning til å sette av inntil 50 prosent til et risikoutjevningsfond, og trekke på dette fondet i år med negativt risikoresultat.

Kapitalforvaltningsrisiko

Pensjonsinnretningen bærer risikoen for at oppnådd avkastning på kundemidlene minst tilsvarende pensjonskontraktenes rentegaranti (grunnlagsrente). For pensjonskontrakter i KS' tariffområde er den gjennomsnittlige rentegaranti i livsforsikringsselskapene 3,4 prosent og 3,0 prosent i pensjonskassene. Positivt resultat i kapitalforvaltningen kan

avsettes som tilleggsavsetning tilordnet den enkelte kunde, så lenge avsetningen ikke overstiger 12 prosent av premiereserven. Negativt resultat i kapitalforvaltningen kan belastes avsatt tilleggsavsetning inntil et beløp som tilsvarende hele avkastningsgarantien.

Fra 2008 prises altså en pensjonskontrakts avkastningsgaranti individuelt på forhånd. Prisen (rentegarantipremien) vil altså variere for hver enkelt kunde, avhengig av:

- Pensjonskontrakten
 - Rentegarantinivå og løpetid
 - Buffersituasjon (tilleggsavsetning og kursreguleringsfond)
- Risikoprofil i kapitalforvaltningen (aktivaallokeringen i den portefølje pensjonskontrakten befinner seg)

9.1.4 INNDELING AV KAPITALFORVALTNINGEN I PORTEFØLJER

Pensjonsinnretningens forvaltningskapital skal deles inn i selskapsportefølje (forsikringsgivers midler), kollektivportefølje(r) og særskilte investeringsvalgsporteføljer (kundemidler), jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-7. Eiendelene i de ulike porteføljene skal holdes atskilt.

Selskapsporteføljen

Selskapsporteføljen består av eiendeler som motsvarer pensjonsinnretningens ansvarlige kapital. Denne porteføljen skal sikre selskapet en tilfredsstillende avkastning på egenkapitalen, i tillegg til eventuell fortjeneste ved de ulike pristariffer. Pensjonsinnretningen bestemmer selv hvordan midlene i selskaps-

porteføljen skal forvaltes, dog innenfor krav om forsvarlighet.

Kollektivporteføljer

Loven gir pensjonsinnretningene mulighet til å etablere flere kollektivporteføljer med ulik risikoprofil. Dersom kunden pr. 01.01.2008 ikke hadde valgt noe annet, ble de plassert i en kollektivportefølje basert på kundens bufferkapitalnivå i 2007. Pensjonskontrakter med et høyere bufferkapitalnivå enn gjennomsnittet kunne velge innplassering i kollektivporteføljer med høyere risikoprofil.

Særskilte investeringsvalgspoteføljer

Pensjonsinnretningen kan etter ny forsikringslovgivning tilby løsninger hvor kundene gis anledning til å velge særskilt investeringsstrategi (aktivaallokering), med valg mellom:

- Ettårig avkastningsgaranti
- Flerårig avkastningsgaranti (maksimert til 5 år)
- Selv bære risikoen for avkastningsgarantien

Livselskapene vil her inngå særskilt avtale med hver kunde, hvor det fastsettes: investeringsstrategi, retningslinjer for endringer av porteføljesammensetning, regler for bufferavsetninger (øvre/nedre grenser), kundens eventuelle risiko ved avkastningsgarantien osv. Prisen for avkastningsgarantien vil være avhengig av den konkrete kontraktsutforming for hver enkelt kunde.

Også kommunale pensjonskasser har i prinsippet adgang til å tilby eget investeringsvalg. I praksis vil dette medføre at beslutninger om investeringsstrategi for egen portefølje flyttes fra pensjonskassens styre til kommunen og øvrige virksomheter som er tilsluttet pensjonskassen, og at kommunen/virksomhetene blir mer direkte eksponert for risikoen ved innfrielse av avkastningsgarantien.

9.1.5 TILLEGGSAVSETNINGER OG KURS REGULERINGSFOND

For å sikre sine forpliktelser kan pensjonsinnretningen ved utgangen av det enkelte år foreta tilleggsavsetninger ut over minstekravet til premiereserve, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-17.

Tilleggsavsetningene (TA) er individualisert, dvs. er tilordnet den enkelte pensjonskontrakt, og utgjør inntil 12 prosent av premiereserven – maksimalt 2 ganger grunnlagsrenten – tilsvarende omtrent 7,5 prosent. Individualiseringen betyr at pensjonsinnretningen ikke kan benytte TA solidarisk mellom alle pensjonskontrakter, hvor kunder med høy TA kan subsidiere kunder med lav TA.

Kursreguleringsfondet utgjør summen av urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler som inngår i kollektivporteføljen, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 9-20.

Ved flytting gjøres et fradrag i fondet tilsvarende 2 prosent av premiereserven. Alt utover disse 2 prosent følger med kontrakten ved flytting.

9.2 HOVEDTARIFFAVTALEN OG FORSIKRINGSLOVGIVNINGEN

Som tidligere beskrevet kan livsselskapene:

- Etablere flere kollektivporteføljer (aktivaallokering)
- Tilby kundene, gjennom såkalt "*særskilt investeringsvalg*", å velge mellom ulike investeringsstrategier og utforming av rentegaranti.

9.2.1. ENIGHETSPROTOKOLL – NY FORSIKRINGSLOVGIVNING

KS og Fagforbundet undertegnet enighetsprotokoll 23. juni 2008 der det blant annet heter:

"[...] Etter HTA kapittel 2, pkt 2.1.6 (1) skal pensjonsrettighetene for alle ytelsers vedkommende være forsikringsmessig dekket i et forsikringselskap eller en pensjonskasse. Forsikringsloven åpner for at arbeidsgiver selv kan bære risikoen for avkastningsgarantien. Forsikringsavtaler som innebærer at arbeidsgiver selv bærer risiko for avkastningsgarantien vil være i strid med forsikringsprinsippet i 2.1.6 (1).

Partene forutsetter at aktuelle forsikringsleverandører ikke gir tilbud om fritt investeringsvalg etter loven i strid med forutsetningene i gjeldende HTA".

9.2.2 LIVSELSKAPENES NYE PRODUKT LØSNINGER

På bakgrunn av de endrede reglene i forsikringsvirksomhetsloven, utformet livselskapene nye produktløsninger – som ble varslet Finanstilsynet.

Alternativene

- Ettårig grunnlagsrente (avkastningsgaranti)

- Flerårig grunnlagsrente (avkastningsgaranti, maksimert til 5 år)
 - Avvikende grunnlagsrente (avkastningsgaranti)
- vil utelukkende gjelde for kunder med særskilte investeringsvalgporteføljer.

9.2.3 KOMMUNALE TJENESTEPENSJONS-ORDNINGER

Premieutjevningssprinsippet skal ligge til grunn for livselskapenes produktløsninger. De felleselementer som hittil har vært gjenstand for dette skal i ny lovgivning i størst mulig grad utjevnes.

Som tidligere nevnt, foregår det fortsatt en drøfting mellom tariffpartene hvorvidt Hovedtariffavtalen setter beskrankninger for full implementering av lovens nye muligheter i forhold til bl.a. garantert grunnlagsrente og særskilt investeringsvalg.

Tariffpartene har så langt ikke lagt begrensninger i livselskapenes produktløsninger. Det kan imidlertid ikke utelukkes at det på et senere tidspunkt vil settes begrensninger for produktløsninger innen KS' tariffområde.

10 FORSIKRET LØSNING²⁵ - RETTLEDNING TIL TILDELINGSKRITERIENE I PENSJONSKONTORETS KONKURRANSEGRUNNLAG

²⁵De formelle rammebetingelser for livsforsikrings-
selskapene omtales nærmere i kapittel 7.1

TILDELINGSKRITERIER

- Forsikringsteknikk – personrisiko
 - Pensjonskostnad
 - Forsikringsbart/ikke-forsikringsbart
 - Premiebetaling
 - Kapitalbinding
 - Administrasjon
 - Service og rådgivning
- Kapitalforvaltning
 - Kapitalforvaltningspremie for portefølje
 - Avkastning/risikoforhold for portefølje
 - Samfunnsansvar for portefølje
 - Service og rådgivning
 - Tilbyders forvaltningskvalitet (frihet)
 - Tilbyders selskapsform og egenkapitalbetjening (kun for gjensidig selskap)

Generelt

Pensjon er i hovedsak sparing og bør ses i et langsiktig perspektiv, hvor premien er et anslag for hva som årlig må avsettes for å dekke fremtidige forpliktelser. Den er altså ingen endelig finansiering av alle forpliktelsene i dag – endrede forutsetninger gir endret premie. Ettersom premien er uttrykk for sparing, ikke pris, vil for lave premieprognoser innebære en forskyvning av kostnader/forpliktelser frem i tid, med tilhørende lavere likviditetsbelastning i de nærmeste år.

De pensjonsforpliktelser en kommune har overfor nåværende og fremtidige pensjonister, er fastsatt direkte i Hovedtariffavtalen innen KS' sektor ("HTA"). Kommunal tjenstepensjonsordning bygger på følgende viktige prinsipper: Bruttogarantiprinsippet – 66 % av pensjonsgrunnlaget ved full opptjening (HTA pkt. 2.1.2), sluttlønnprinsippet (HTA pkt. 2.3.2) og premieutjevningsfellesskap – premieelementene utgjøres av samtlige kommunekunder og bedriftskunder eller av fylkeskommunekunder (HTA pkt. 2.1.8).

Videre er pensjonssystemet i offentlig sektor utformet slik at annet omkringliggende regelverk får direkte og indirekte virkning for kommunens pensjonsforpliktelser. Dette gjelder blant annet lov om folketrygd, lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser, lov om Statens Pensjonskasse og overføringsavtalen mellom tjenstepensjonsordninger i offentlig sektor.

Avtale med et livsforsikringsselskap innebærer finansiering og delvis forsikringsmessig sikring av de tariffbestemte pensjoner. Avtalen må utformes slik at pensjonsrettighetene som

følger av HTA er korrekte og fullstendig ivaretatt.

Pensjonsplanen i kommunal sektor er ytelsesbasert. I dette ligger det at pensjonsytelsene regnes ut på en eksplisitt måte når slike kjennetegn som lønn og avlagt tjenestetid på pensjoneringstidspunktet er kjente. Dette i motsetning til innskuddsbasert pensjon, der det er samlet sparing og akkumulert avkastning over tid som bestemmer hvor stor pensjon som kan sikres.

Kommunens økonomiske forpliktelse ved "varen" ytelsesbasert pensjon kan karakteriseres ved at kommunen har forpliktet seg til fremtidig utbetaling av et beløp som:

- Står i forhold til fremtidig lønnsnivå mv. og derfor er av ukjent størrelse
- Muligens kan forfalle svært langt frem i tid (30-50 år er ikke uvanlig)
- Det er knyttet usikkerhet til om kommer til utbetaling, og eventuelt hvor lenge utbetalingen skal vare

Når produsenten av en vare eller tjeneste har tilfredsstillende kontroll med kostnaden ved å tilvirke varen eller tjenesten, kan den omsettes mot fast pris en gang for alle. For ytelsesbasert pensjon er kostnaden i det lange løp bestemt av på forhånd ukjente pensjonsbeløp som skal utbetales over et ukjent tidsrom. Det er knyttet så stor usikkerhet til kostnaden at det i praksis ikke er mulig å forhåndsprise en slik pensjonsytelse.

Et livsforsikringsselskap kan følgelig ikke overta all risiko knyttet til innfrielse av kommunens fremtidige pensjonsutbetalinger. Livsforsikringsselskapets leveranse er mer

begrenset og består i hovedsak av å ivareta en systematisk plan for forskuddsfinansiering av fremtidige pensjoner. Samtidig innebærer avtale med livsforsikringsselskap at virkningen av tilfeldige variasjoner mht. levetid, uførehyppighet mv. er forsikret, og at det garanteres en viss minste avkastning på forvaltede pensjonsmidler. For slik forsikringsdekning og avkastningsgaranti betales en fast premie.

Etter dette er det kommunen selv, eller et kollektiv av kommuner, som må dekke sine egne pensjonskostnader i det lange løp.

Premieutjevningsskaps

Hovedtariffavtalen innen KS-området (HTA) har egne obligatoriske bestemmelser om hvordan kommunene skal finansiere sine pensjonsforpliktelser. Hovedprinsippet om premieutjevningsskaps er nedfelt i HTA kap. 2, pkt. 2.1.8:

"Tjenestepensjonsordningen skal være basert på et finansieringssystem som er kjønnsnøytralt og som ikke virker utstøtende på eldre arbeidstakere. Under henvisning til dette skal premien minst beregnes på grunnlag av et kollektiv som hos den enkelte leverandør utgjøres av samtlige kommunekunder og bedriftskunder eller av fylkeskommunekunder".

Vedtekter for Tjenestepensjonsordning (TP0) § 13-2, nr. 1, annet ledd presiserer dette nærmere:

"Den ordinære årspremie skal utjevnes i den enkelte forsikringsgivers fellesordning, basert på pensjonsgrunnlaget. Engangspremier ved pensjonstilfellets inntreden, skal utjevnes i

Etter disse bestemmelsene skal avtalen med livsforsikringsselskap utformes slik at alle kommunene et selskapet har som kunder organiseres i et eget kollektiv – ett premieutjevningsskapsfellesskap. Innenfor premieutjevningsskapsfellesskapet skal samlet premie fordeles mellom kundekommunene etter utjevningsbaserte prinsipper. Utjevningen skal foregå slik at premien regnet som prosent av arbeidstagernes pensjonsgrunnlag skal være den samme innenfor premieutjevningsskapsfellesskapet. Likevel skal kostnaden knyttet til regulering av pensjoner i takt med utviklingen i lønn og folketrygdens grunnbeløp (G) fordeles med premiereserven som fordelingsnøkkel.

**Forsikringsbare/ikke-forsikringsbare
ytelser**

knyttet til de fremtidige pensjonsutbetalinger ikke kan overdras til et livsforsikringsselskap mot premie som er fastsatt med endelig virkning. Forholdet blir gjort tydelig gjennom flere av pensjonsbestemmelsene i HTA. Som eksempler på faktorer som livsforsikringsselskapene ikke kan eller vil gi forsikringsmessig avdekning for kan nevnes:

- Det forhold at HTA-pensjonene ikke kan forsikres fullt, medfører at livsforsikrings-selskapenes leveranse av kommunal tjenste-pensjon i henhold til HTA deles i to:

95

utsetningsvis være mest mulig dekkende og omfattende i relasjon til HTA.

For det andre det som mangler på at et livsforsikringsselskaps pensjonsleveranse skal stå fullt ut i overensstemmelse med HTA – gjerne omtalt som ikke-forsikringsbare ytelser. For de ikke-forsikringsbare ytelsene består livsforsikringsselskapets leveranse av administrative og beregningsmessige tjenester, men det skjer ingen sikring eller forhåndsfinansiering av ytelsene. Kommunen eller premieutjevningsskellesskapet har selv det direkte ansvaret for å innfri forpliktelsene knyttet til de ikke-forsikringsbare ytelsene.

Dette skillet mellom forsikringsbare og ikke-forsikringsbare ytelser er også nedfelt i forsikringsvirksomhetslovens bestemmelser om hvordan premie for kommunale pensjonsordninger skal beregnes.

Med bakgrunn i tilbudsgivningen i anbudssprosessene 2009 rettet Pensjonskontoret henvendelse til Kredittilsynet (nå: Finanstilsynet) 16.11.2009 – *“Premiesats – forsikringsbare ytelser”*.

I brev til livsselskapene 27.11.2009 uttalte Kredittilsynet blant annet:

“Kredittilsynet vil understreke at det ikke er adgang til å tilby forsikringskunder en premie som avviker fra det meldte beregningsgrunnlag”.

“Dette gjelder uavhengig om det er livsselskapets eiere (via egenkapitalen eller gjennom tilbakeholdte overskuddsmidler) eller

tredjeperson som betaler manglende premie, og uavhengig om det gjelder nettopremie eller kostnadstillegg mv”.

“Dette innebærer blant annet at det ikke er adgang til å forsikre ytelser i henhold til regelverket om avtalefestet pensjon (AFP), da slike ytelser skal sikres ved særskilte engangspremier ...”

“Tilsvarende vil det å garantere for et maksimalnivå på premiene for slike ytelser være å anse som forsikring, og være i strid med loven”.

Endret forsikringslovgivning

Nye bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven trådte i kraft 1. januar 2008. Et hovedprinsipp her er skillet mellom selskapskapital og kundekapital. I tillegg skal livsforsikringsselskapene prise tjenester med endelig virkning på forhånd.

Mest sentralt er nedenstående tre elementer:

- Premie for risikoen knyttet til å garantere en viss avtalt minimumsavkastning²⁶ i forkant
- Premie for å forsikre virkningen av tilfeldige variasjoner mht. levetid, uførehypighet mv, risikopremien
- Premie for administrative tjenester

Tildelingskriterier

Oppdragsgiver foretar tildeling på basis av hvilket tilbud som er det økonomisk mest

²⁶Dvs. grunnlagsrente, også kalt rentegaranti.

fordelaktige, jf. forskrift om offentlig anskaffelser (FOA) § 22-2(2).

Følgende kriterier kan legges til grunn, her i uprioritert rekkefølge:

10.1 FORSIKRINGSTEKNIKK – PERSONRISIKO

10.1.1 Premieutjevningssfellesskap

10.1.2 Pensjonskostnad

10.1.3 Forsikringsbart/
ikke-forsikringsbart

10.1.4 Premiebetaling

10.1.5 Kapitalbinding

10.1.6 Administrasjon

10.1.7 Service og rådgivning

10.2 KAPITALFORVALTNING

10.2.1 Kapitalforvaltningspremie for
portefølje

10.2.2 Avkastning/risikoforhold for
portefølje

10.2.3 Samfunnsansvar for portefølje

10.2.4 Service og rådgivning

10.2.5 Tilbyders forvaltningskvalitet
(frihet)

10.2.6 Tilbyders selskapsform og egen-
kapitalbetjening (kun for gjen-
sidig selskap)

For å klargjøre de forsikringsmessige forhold rapporterer tilbyder blant annet resultatet av ulike beregninger både for det etablerte premieutjevningssfellesskapet og for kommunens egen medlemsbestand. Det er den årlige

sammensetningen av medlemsbestanden ved begynnelsen av hvert år som avgjør de pensjonsøkonomiske forhold i pensjonsordningen for tilsvarende år.

Opplysninger om tilbyders totale kommunale medlemsbestand for 2011 vil ikke være kjent ved utarbeidelsen av tilbud gjennom 2010. For tilbudsprosessen vil det i praksis være mulig å være à jour med bestandsopplysninger pr. 1.1.2010, men ikke senere. *Det legges derfor til grunn at tilbud utarbeides med 2010 som virkningsår.*

10.1 FORSIKRINGSTEKNIKK – PERSONRISIKO

10.1.1 PREMIEUTJEVNINGSFELLESSKAP

Formålet med dette punktet er å belyse hvordan premieutjevningssfellesskapet hos tilbyder har utviklet seg over tid.

En grunnleggende forutsetning i HTA er at premiekostnaden hos den enkelte leverandør skal utjevnes mellom alle kunder innenfor området kommunal tjenstepensjon. I utgangspunktet er dette i strid med det ordinære hovedprinsipp om at den enkelte kundes premiekostnad skal avregnes separat. Imidlertid åpner forsikringsvirksomhetsloven for premieutjevning som et unntak spesielt for forretningsområdet kommunal tjenstepensjon²⁷.

Inntil 2005 var KLP alene om å benytte premieutjevning for området kommunal tjeneste-

²⁷ Uten dette unntaket ville forsikringsselskapene i realiteten ikke hatt adgang til å tilby slik utjevnet premiefinansiering som HTA forutsetter.

pensjon. De øvrige, Storebrand og Vital, avregnet inntil dette tidspunkt premie for den enkelte kommune separat, men innførte premieutjevning fra 2005.

For alle selskapene er det forretningsvolumet innenfor området kommunal tjenstepensjon som her skal belyses. Nøkkeltall som oppgis av tilbyder er status og bevegelse for samlet kapital, antall avtaler, antall medlemmer (alle medlemskategorier til sammen) og premieutjevningsskapsfordeling på forskjellige medlemsgrupper. Opplysningene skal oppgis ved at tilbyder fyller ut Tabell 1 til Tabell 4 som er vist i det følgende.

For å kunne vurdere forutsigbarhet og stabilitet i premieutjevningsskapsfordeling, bes tilbyder om å gi opplysninger om mål for utvikling av forretningsvolumet innenfor området kommunal tjenstepensjon. Tilbyder skal her fylle ut Tabell 5, og da spesifikt slik at høyre kolonne fylles ut med en grad av overensstemmelse på en skala fra 0 til 10 for hver av de to alternative målformuleringene, slik at disse summerer seg til 10.

Vurderingsveiledning – Premieutjevningsskapsfordeling

Den enkelte kommune avgjør selv hvilket av de kommunale premieutjevningsskapsfordelingene den vil tilhøre. Man må her basere seg på

informasjon om karakteristika ved de ulike fellesskapene året før anbudsvurderingen. Kommunen har ingen beslutningsmyndighet når det gjelder hvilke andre kommuner som i fremtiden slutter seg til eller går ut av fellesskapet. Fremtidig utvikling i sammensetning og størrelse av premieutjevningsskapsfordeling avgjøres i realiteten av tilbyders strategi og markedsaktiviteter.

For de opplysninger som kan leses ut av de utfylte Tabell 1 til Tabell 4 gjelder: Jo større og jo mer stabil bestand, jo mer stabil pensjonskostnad og premieinnbetaling bør man kunne forvente, for så vidt angår betydningen av de forsikringsmessige forhold. Stort og stabilt volum trekker i retning av stabil pensjonskostnad.

For opplysninger om målformulering som er gitt i Tabell 5: Tilkjennevisning av sterk vektlegging av volumvekst og svakere vektlegging av at langsiktig pensjonskostnad tilstrebes opprettholdt/oppnådd på et lavt nivå, trekker i retning av lavere forutsigbarhet for pensjonskostnad og premieinnbetaling. Dette kan videre indikere at *tilbyder vil kunne ha en interesse av å utvide premieutjevningsskapsfordeling med nye kommunale pensjonsordninger, også i tilfeller der dette kan medføre høyere gjennomsnittlig pensjonskostnad for hver enkelt pensjonsordning i det etablerte premieutjevningsskapsfordeling.*

Tabell 1: Utvikling i premieutjevningssfellesskapet 2004-2009 – Samlet kapital
(tall i hele tusen kroner)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bestand pr. 1.1						
Tilgang i løpet av året						
Avgang i løpet av året						
Annen endring i løpet av året						
Bestand pr. 31.12						

Tabell 2: Utvikling i premieutjevningssfellesskapet 2004-2009 – Antall avtaler

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bestand pr. 1.1						
Tilgang i løpet av året						
Avgang i løpet av året						
Annen endring i løpet av året						
Bestand pr. 31.12						

Tabell 3: Utvikling i premieutjevningssfellesskapet 2004-2009 – Antall medlemmer

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bestand pr. 1.1						
Tilgang i løpet av året						
Avgang i løpet av året						
Annen endring i løpet av året						
Bestand pr. 31.12						

Tabell 4: Utvikling i premieutjevningssfellesskapet 2004-2009 – Antall medlemmer fordelt på medlemskategorier

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Yrkesaktive ²⁸						
AFP						
Oppsatte ²⁹						
Midlertidig uførepensjon						
Varig uførepensjon						
Alderspensjon						
Ektefellepensjon						
Barnpensjon						
Totalt						

²⁸ Med yrkesaktive forstås oppdragsgivers nåværende arbeidstakere som er medlemmer i pensjonsordningen.

²⁹ Med oppsatte forstås oppdragsgivers tidligere arbeidstakere med medlemstid i pensjonsordningen, som ennå ikke er blitt pensjonister.

Tabell 5: Tilbyders mål for utvikling av forretningsområdet kommunal tjenstepensjon

Formulering av mål om volumvekst	Grad av overensstemmelse med mål 0-10 (hvor 0 utgjør minst grad av overensstemmelse)
Uten hensyn til hvordan dette påvirker langsiktig pensjonskostnad	
Opprettholdelse/oppnåelse av lav forventet langsiktig pensjonskostnad	

10.1.2 PENSJONSKOSTNAD

Formålet med dette punktet er å belyse den underliggende langsiktige pensjonskostnaden i premieutjevningssfellesskapet hos tilbyder og for oppdragsgivers bestand³⁰ i henhold til Pensjonskontorets referanseplan.

Den forhåndsregnedes verdi av pensjonsforpliktelsens omfang i en ytelsesbasert pensjonsordning er bestemt av pensjonsplanens innhold, størrelse og sammensetning av medlemsbestanden og beregningsmessige forutsetninger. Med en standardisert beskrivelse av pensjonsplanens innhold og standardiserte beregningsforutsetninger, står man igjen med *medlemsbestandens størrelse og sammensetning som avgjørende faktor for pensjonsforpliktelse og pensjonskostnad*. Størrelse og sammensetning av en medlemsbestand kalles i det følgende for bestandsprofil.

Hvis man tenker seg at alle tilbyderes premieutjevningssfellesskap hadde like bestandsprofiler for sine premieutjevningssfellesskap, ville tilbyderne stått overfor samme pensjonsforpliktelse. Langsiktig pensjonskostnad ville da vært den samme i alle premieutjevningssfellesskap. *Med dette skal forskjeller i premieutjevningssfellesskapenes bestandsprofiler forutsetningsvis være eneste årsak til at tilbyderne kommer frem til forskjell i beregnet pensjonskostnad.*

Konkrete kjennetegn ved bestandsprofilen som har betydning for pensjonskostnaden i et premieutjevningssfellesskap vil for eksempel være:

- Aldersgrenser – Lave aldersgrenser trekker i retning av høy pensjonskostnad
- Andel kvinner/menn – Høy andel kvinner trekker i retning av høy pensjonskostnad
- Lønnsnivå – Høyt lønnsnivå trekker i retning av høy pensjonskostnad

³⁰ Med bestand menes her alle medlemmer i pensjonsordningen, fordelt på de medlemsgrupper som er spesifisert i Tabell 9 og Tabell 10

- Aldersfordeling – Høy alder trekker i retning av høy pensjonskostnad
- Deltid – Stort innslag av deltid trekker i retning av høy pensjonskostnad

For å få et inntrykk av hvor på kostnadsskalaen et premieutjevningsskaps fellesskap befinner seg, vil det vil i praksis være vanskelig å forholde seg til opplysninger om disse egenskapene som sådan. Hvis for eksempel et premieutjevningsskaps fellesskap har stort innslag av lave aldersgrenser – som isolert sett trekker i retning av høy pensjonskostnad – og samtidig lavt lønnsnivå – som isolert sett trekker i retning av lav pensjonskostnad – så er det ikke uten videre mulig å avgjøre om nettoeffekten er høy eller lav pensjonskostnad. Tilbyderne bes derfor ikke om å gi opplysninger om slike egenskaper i deres premieutjevningsskaps fellesskap. Det er i stedet meningen at betydningen av disse egenskapene for pensjonskostnaden skal komme direkte til uttrykk i en standardisert beregning som beskrevet i det følgende.

For å isolere effekten av ulikheter i bestandsprofilene tilbyderne i mellom, beregner hver tilbyder sine pensjonskostnader etter *standardiserte* metoder og forutsetninger oppgitt av Pensjonskontoret, uavhengig av hvordan tilbyders egen beregning av premie og premie-reserve er bygget opp. I den standardiserte metoden inngår også en detaljert beskrivelse av hvilke pensjonsytelser det skal foretas beregning for – i det følgende kalt *referanseplanen* – som er uavhengig av hvordan tilbyder deler sin leveranse i forsikringsbart og ikke-forsikringsbart, jf. punkt 10.1.3. (Beregningsmetode og forutsetninger er beskrevet mer detaljert i separat dokument – “*Pensjonskontorets referanseplan*”)

Referanseplanen er en teknisk og presis beskrivelse av hvordan pensjonsytelsene skal beregnes, for eksempel formel for “beregnet folketrygd”, regler for antatt reell pensjonsalder ut fra den enkelte stillings aldersgrense, regler for å avgjøre om en eventuell fremtidig enkel(manns)pensjon skal regnes etter “ny”/netto eller “gammel”/brutto regel osv. I praksis vil pensjonsytelsene som er beskrevet i referanseplanen for det alt vesentlige være forsikringsbar (jf. punkt 10.1.3).

I prinsippet kan det være systematiske forskjeller mellom premieutjevningsskaps fellesskapene når det gjelder nivå for dødelighet, levetid, uføretilbøyelighet mv. Med systematiske forskjeller menes her at for eksempel uføretilbøyeligheten i ett premieutjevningsskaps fellesskap er særlig lav (eller høy) ved sammenligning med andre premieutjevningsskaps fellesskaper, at det kan dokumenteres at slike forskjeller har vært et vedvarende fenomen og at det kan påregnes at slike forskjeller vil bli opprettholdt. Dette i motsetning til forskjeller i for eksempel uføretilbøyelighet som må antas å skyldes rene tilfeldige variasjoner, og som ikke kan anses å være vedvarende og påregnelige ved sammenligning av premieutjevningsskaps fellesskaper.

I den grad systematiske forskjeller for dødelighet, levetid, uføretilbøyelighet faktisk gjør seg gjeldende, vil dette være en kilde til ulikt kostnadsnivå ved sammenligning mellom premieutjevningsskaps fellesskapene. Betydningen av eventuelle slike systematiske forskjeller kunne man tenke seg at ble konkretisert ved at hver tilbyder regnet på forutsetninger som kan anses mest mulig realistisk for eget premieutjevningsskaps fellesskap. *Pensjonskontoret*

legger til grunn at eventuelle systematiske forskjeller i nivå for dødelighet, levetid, uføretilbøyelighet mv. ikke kan anses tilstrekkelig påregnelig til at dette kan benyttes til å skille mellom tilbyderne.

Beregningsresultater vedrørende pensjonskostnad for tilbyders og kommunens medlemsbestand skal oppgis ved utfylling av Tabell 6 og Tabell 7. Som det fremgår er tabellene bygget opp ved å skille mellom verdien av de pensjonsrettigheter som allerede er opptjent i kolonne (1) og verdien av de totale fremtidige pensjonsrettigheter i kolonne (2). Differansen representerer verdien av pensjonsrettigheter som skal tjenes opp i fremtiden og vises i kolonne (3). For pensjonister og oppsatte medlemmer er de totale fremtidige pensjonsrettigheter allerede fullt opptjent og med dette skal kolonne (1) og kolonne (2) vise samme tall for disse medlemsgruppene. Differansen i kolonne (3) blir følgelig lik null for pensjonister og oppsatte medlemmer, slik dette er forhåndsutfyllt med 0 i de to tabellene. Pensjonsgrunnlag i kolonne (4) og utregning av pensjonskostnad i kolonne (5) er ikke relevant for pensjonister og oppsatte medlemmer, noe som er vist med forhåndsutfylte kryss i tabellene.

Vurderingsveiledning - Pensjonskostnad

Ifølge HTA skal tilbyderne utjevne premiekostnaden med pensjonsgrunnlag(lønn) som fordelingsnøkkel. Sumtallet i nederste linje under kolonne (5) ("Langsiktig pensjonskostnad som prosent av lønn") i Tabell 6 og Tabell 7 gir med dette uttrykk for de langsiktige pensjonskostnader som i hhv. tilbyders premieutjevningsskaps og tilbyders bestand. Premieutjevningsskaps med lavest kostnad er mest kostnadseffektivt bedømt ut fra bestandsprofilene på beregningstidspunktet. Det premieutjevningsskaps som har lavere kostnad enn beregnet for oppdragsgivers pensjonsordning, vil gi kommunen mulighet til å oppnå økonomisk fordel gjennom kostnadsutjevningen ved flytting til dette/ett av disse premieutjevningsskapsene.

Et mindre fellesskap vil være sterkere påvirket av tilgang nye og avgang etablerte ordninger enn et stort. Derfor vil et stort premieutjevningsskaps ha en mer stabil og påregnelig langsiktig pensjonskostnad enn et mindre (for så vidt gjelder betydningen av de forsikringsmessige forhold).

Tabell 6: Beregning av langsiktig pensjonskostnad for tilbyders premieutjevnings-fellesskap (tall i hele tusen kroner pr. 1. januar 2010)

Medlems- kategorier	Forsikringsteknisk kontantverdi av				
	Opptjente pensjons-rettigheter	Totale fremtidige pensjons-rettigheter	Pensjonsret-tigheter for fremtidig opptjening	Fremtidig pensjons-grunnlag	Langsiktig pensjonskost-nad som % av pensjons-grunnlag
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)	(5)=(3)/(4) *100 %
Yrkesaktive					
AFP			0		
Oppsatte			0		
Midlert. uførep			0		
Varig uførep.			0		
Alderspensjon			0		
Ektefellepensjon			0		
Barnepensjon			0		
Sum					

Tabell 7: Beregning av langsiktig pensjonskostnad for oppdragsgivers bestand
(tall i hele tusen kroner pr. 1. januar 2010)

Medlems- kategorier	Forsikringsteknisk kontantverdi av				
	Opptjente pensjonsrettigheter	Totale fremtidige pensjonsrettigheter	Pensjonsrettigheter for fremtidig opptjening	Fremtidig pensjonsgrunnlag	Langsiktig pensjonskostnad som % av pensjonsgrunnlag
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)	(5)=(3)/(4) *100 %
Yrkesaktive					
AFP			0		
Oppsatte			0		
Midlert. uførep.			0		
Varig uførep.			0		
Alderspensjon			0		
Ektefellepensjon			0		
Barnpensjon			0		
Sum			0		

10.1.3 FORSIKRINGSBART/IKKE-FORSIKRINGSBART

Formålet med dette punktet er å belyse hvordan leveransen av tjenestepensjon i henhold til HTA er bygget opp hos tilbyder, når det gjelder

det avtalemessige skillet mellom forsikringsbare og ikke-forsikringsbare ytelser og hvordan disse ytelsene blir finansiert, i henhold til Pensjonskontorets referanseplan i Tabell 9 og Tabell 10. (Herunder skal det forutsetningsvis kunne foretas en avstemning mellom tilbyders

leveranse av forsikringsbart på den ene side og referanseplanen som er definert og beregnet i punkt 10.1.2 på den annen side).

I henhold til HTA skal premie for forsikringsbare ytelser utjevnes mellom kommunene som deltar i premieutjevningssfellesskapet. Ikke-forsikringsbare ytelser kan finansieres enten ved utjevning tilsvarende det som gjelder for forsikringsbare ytelser, eller ved at kostnadene for de hendelsene som inntrer allokteres direkte til den enkelte kommune. Eventuelt kan finansieringen baseres på en kombinasjon, som innebærer delvis utjevning og delvis direkte allokering.

I Tabell 8 opplyser tilbyder hvordan de ikke-forsikringsbare hendelsene er finansiert.

Tilbyder konkretiserer det økonomiske omfanget av forsikringsbart og ikke-forsikringsbart ved å sammenligne:

- Oppdragsgivers fullstendige pensjonsforpliktelse overfor nåværende og fremtidige pensjonister, slik disse følger av HTA
- Den del av HTA-forpliktelsen som vil være forsikringsmessig dekket

Tilbyder beregner og oppgir den *forsikringstekniske kontantverdi* av total fremtidig pensjonsforpliktelse for de to nevnte alternative omfang av fremtidig pensjonsforpliktelse ved utfylling av Tabell 9 og Tabell 10.

Til sammenligning gjentar tilbyder i Tabell 9 og Tabell 10 den forsikringstekniske kontantverdi av total fremtidig pensjonsforpliktelse for referanseplanen som er definert i punkt 10.1.2 (jf. Tabell 6 og Tabell 7). For alle beregninger av forsikringstekniske kontantverdier i herværende punkt benytter tilbyder de samme standardiserte forutsetninger som er oppgitt i punkt 10.1.2.

Vurderingsveiledning - Forsikringsbart/ikke-forsikringsbart

Med standardiserte beregningsforutsetninger skal tilbyderne i prinsippet komme frem til *sammenfallende resultat for den forsikringstekniske kontantverdi av HTA-forpliktelsen*. (Tilbydernes IT-løsning for slike beregninger vil i praksis innebære noen forskjeller i de finere nyanser, og beregningsresultatene vil derfor ikke være fullstendig sammenfallende. Store forskjeller kan imidlertid være grunnlag for å anta at tilbyderne har ulik forståelse og vurdering av HTAs reelle innhold).

Utformingen av referanseplanen (definert i punkt 10.1.2) er ment å være slik at denne skal være fullt forsikringsbar. Omfanget av den forsikringsbare del av total fremtidig pensjonsforpliktelse bør derfor som et minimum være like stor som for *referanseplanen*, både for premieutjevningssfellesskapet og for oppdragsgivers medlemsbestand. Dette forholdet kan verifiseres i Tabell 9 og Tabell 10, der den forsikringstekniske kontantverdi for linjen "Forsikringsbart" bør være minst like stor som for linjen "Referanseplan".

For de forsikringsbare hendelsene finansieres fremtidige pensjonsytelser ved en plan for systematisk premiebetaling. Med dette menes at fondsmidler³¹ som skal dekke en arbeidstakers fremtidige pensjoner bygges opp så lenge vedkommende er i arbeid, og at man tilstreber noenlunde jevn fordeling av premiebetalingen over den yrkesaktive tiden. Slik systematisk premiebetaling vil forutsetnings-

vis gi mer stabil innbetaling over tid, enn når "pensjonshendelser" skal finansieres i det hendelsene inntreffer, slik tilfellet er for ikke-forsikringsbare hendelser.

Hensynet til stabil innbetalingsprofil taler da i favør av en størst mulig grad av forsikringsbar inndekning (premiebetaling). Tilsvarende vil det forutsetningsvis være mer stabilt å finansiere ikke-forsikringsbare hendelser ved utjevning på hele den kommunale pensjonsbestand hos tilbyder enn ved direkte allokering til én kommune. Samtidig kan potensialet for subsidiering (positivt eller negativt) være betydelig hvis ikke-forsikringsbare hendelser finansieres ved utjevning. Et eksempel kan være en kommune som har markant lavere uttakstilbøyelighet vedrørende AFP enn gjennomsnittet (og/eller lavere potensial for AFP-uttak på grunn av aldersprofil), men som ved utjevning likevel betaler AFP-tilskudd som om uttaket var på gjennomsnittet.

Tabell 8: Fordeling av tilbyders kostnader for ikke-forsikringsbart (markeres med kryss i relevant kolonne)

Ytelse	Utjevning	Kombinasjon	Direkte allokering
AFP 62-64 år			
AFP 65-67 år			
85-årsregel			
Bruttogaranti			
Annet			

³¹ Såkalt premiereserve.

Tabell 9: Omfanget av totale fremtidige pensjonsforpliktelser for tilbyders premie-utjevningsselskaper (tall i hele tusen kroner pr. 1. januar 2010)

Medlems- kategorier	Total fremtidig pensjonsforpliktelse (forsikringsteknisk kontantverdi)		
	HTA	Forsikringsbart	Referanseplan
Yrkesaktive			
AFP			
Oppsatte			
Midlertidig uførepensjon			
Varig uførepensjon			
Alderspensjon			
Ektefellepensjon			
Barnepensjon			
Sum			

Tabell 10: Omfanget av totale fremtidige pensjonsforpliktelser for oppdragsgivers bestand
(tall i hele tusen kroner pr. 1. januar 2010)

Medlems- kategorier	Total fremtidig pensjonsforpliktelse (forsikringsteknisk kontantverdi)		
	HTA	Forsikringsbart	Referanseplan
Yrkesaktive			
AFP			
Oppsatte			
Midlertidig uførepensjon			
Varig uførepensjon			
Alderspensjon			
Ektefellepensjon			
Barnpensjon			
Sum			

10.1.4 PREMIEBETALING

Formålet med dette punktet er å belyse behovet for innbetaling av premie for forsikringsbare ytelser og budsjettert kostnad for å dekke ikke-forsikringsbare hendelser.

Vurderingsveiledning - Premiebetaling

Normalt vil lavest mulig premienivå anses å være fordelaktig, men dette kan ikke uten videre tas som uttrykk for lav kostnad. Lavt premienivå kan også være utsatt finansiering av fremtidige pensjonskostnader. Det kan i utgangspunktet forventes at opp-

dragsgivers rangering av tilbyderne bør være den samme for pensjonskostnad (punkt 10.1.2) og for herværende punkt om premiebetaling. Det motsatte kan tyde på reelle forskjeller i tilbydernes finansierungsplaner. For eksempel kan høy pensjonskostnad kombinert med lav likviditetsbelastning indikere at én tilbyders finansierungsplan innebærer utsatt premiebetaling ved sammenligning med andre tilbydere.

Tilbyder som i punkt 10.1.3 har oppgitt en relativt stor andel av HTA-forpliktelsen som forsikringsbar ved sammenligning med andre tilbydere, bør tilsvarende ha en stor andel av premiebudsjetten i Tabell 11 som forsikringsbart.

Tabell 11: Premie 2010, forsikringsbare ytelser og budsjett for innbetaling av ikke-forsikringsbare ytelser for oppdragsgivers pensjonsordning (tall i hele tusen kroner)

	% av pensjonsgrunnlag, aktive	Kroner
Premie forsikringsbare ytelser		
Til dekning av løpende administrasjonskostnader		
Avsetning til dekning av fremtidige administrasjonskostnader (administrasjonsreserve)		
Sum premie forsikringsbare ytelser		
Budsjett, lønns- og G-regulering forutsatt 3 %		
Budsjett, andre ikke-forsikringsbare ytelser		
Sum budsjett ikke-forsikringsbare ytelser		

Tabell 12: Premie 2010, forsikringsbare hendelser (tall i hele tusen kroner)

	% av pensjonsgrunnlag, aktive	Kroner
Netto premie		
Fortjenestemargin		
Sum premie		

10.1.5 KAPITALBINDING

Formålet med dette punkt er å belyse hvor stor avsetning til premiereserve og eventuelle andre avsetninger som vil kreves ved innlemmelse av kommunens pensjonsordning i det kommunale premieutjevningsfellesskapet hos tilbyder.

Tilbyder beregner premiereserven ut fra full forsikringsmessig dekning for alle pensjonsrettigheter som vil være juridisk opptjent i henhold til slik avtale som vil dekke de forsikringsbare ytelser. For oppsatte³² medlemmer beregnes premiereserve også der opptjent tjenestetid ved fratredelse er mindre enn 3 år, og da med forholdsmessig (lineær) opptjening av pensjonsrett. (Tilbyder skal spesifisere eventuelle andre avsetninger enn premiereserve og administrasjonsreserve i nummererte vedlegg).

Vurderingsveiledning - Kapitalbinding

Det vil anses fordelaktig med lavest mulig kapitalbinding.

En mulig årsak til at en tilbyder kan ha lavere kapitalbinding enn andre, er at en mindre del av HTA-forpliktelsen inngår i den forsikrings-

bare (premie for forsikringsbare ytelser) del av leveransen. Dette forholdet kan analyseres ved å sammenligne Tabell 9 og Tabell 10 fra hver enkelt tilbyder, i det tilbyder(e) med relativt liten andel forsikringsbart i disse tabellene bør forventes å ha lav premiereserve i Tabell 13. Lav kapitalbinding kan da antas å være uttrykk for at en større andel av pensjonsforpliktelsen vil bli finansiert som ikke-forsikringsbart.

Lav kapitalbinding kan også skyldes at en tilbyder har mer optimistiske beregningsforutsetninger enn de øvrige. Tilbyder er bundet av disse forutsetningene uten mulighet til å avregne et eventuell ugunstig forløp i etterkant. Dette er uttrykk for at tilbyderen er villig til å ta større risiko enn konkurrentene ved innfrielse av sin forpliktelse overfor premieutjevningsfellesskapet, noe som må anses å være en reell økonomisk fordel.

Kommunen må se tilbyders beregnede avsetningskrav i sammenheng med de avsetninger som faktisk er gjort for sin pensjonsordning hos eksisterende leverandør, og som ved eventuell flytting vil bli overført til ny leverandør. Avsetninger fremgår av konto-utskrifter fra nåværende leverandør.

³² Med oppsatte medlemmer menes tidligere ansatte med pensjonsrettigheter

Tabell 13: Premiereserve pr. 31.12.2009 (tall i hele tusen kroner)

Kategori	Kroner
Yrkesaktive	
AFP	
Oppsatte	
Midlertidig uførepensjon	
Varig uførepensjon	
Alderspensjon	
Ektefellepensjon	
Barnepensjon	
Sum premiereserve	
Administrasjonsreserve	
Andel av selskapets egenkapital	
Andre avsetninger: I tillegg til kronebeløp skal redegjøres for formål og anvendelse i separat vedlegg	

10.1.6 ADMINISTRASJON

Formål med dette punktet er å beskrive omfanget av pensjonsordningens administrasjon og kostnadene forbundet med dette.

Tabell 14: Fast administrasjonspremie 2011 (tall i hele tusen kroner)

	Ikke meglerassistert		Meglerassistert	
	% av pensjonsgrunnlag aktive	Kroner	% av pensjonsgrunnlag aktive	Kroner
Netto				
Fortjenestemargin				
Premie				
Redegjør for de kostnadselementer som ikke er gjenstand for utjevning i henhold til HTA.				

Tabell 15: Forhåndsfasakturerte administrasjonskostnader

Polise-ajourhold	Forhåndsfasakureres Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør. Premieutjevnes Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør.
Pensjonsutbetaling	Forhåndsfasakureres Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør. Premieutjevnes Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør.
Medlemslister	Forhåndsfasakureres Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør. Premieutjevnes Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør.
Nøkkeltalloppstillinger	Forhåndsfasakureres Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør. Premieutjevnes Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør.
Kundeiniterte pensjonsberegninger	Forhåndsfasakureres Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør. Premieutjevnes Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør.

Tabell 15 fortsettelse: Forhåndsfakturerte administrasjonskostnader

Forsikringsfaglig bistand	Forhåndsfaktureres Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør. Premieutjevnes Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør.
Portalløsning	Forhåndsfaktureres Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør. Premieutjevnes Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør.
Ajourhold (inn-/utmeldinger, lønns- og G-reguleringer)	Redegjør for mulighet til elektronisk dataoverførsel, herunder automatisert overførsel i forhold til kommunale lønns- og personalsystemer.
Pensjonsutbetaling	Redegjør herunder for: Gjennomsnittlig behandlingstid nye saker og rettidig pensjonsutbetaling, evt. forklar oppståtte avvik.
Kundeinitierte pensjonsberegninger	Beskriv hvilke typer (FT, TPO, AFP).
Årlig kontoregnskap ("kontoføring")	Herunder beskriv innhold, presentasjonsform og hvorvidt leveranse skjer iht. forskrift.
Kontoutskrifter, premiekonto/premiefond	Beskriv utsendelseshyppighet.
Regnskapsbilag, ajourhold	Sendes all dokumentasjon tilhørende ett ajourhold samlet til kunden?
Melderutiner, nye pensjonstilfeller	Beskriv den generelle veiledning som gis kunden.
Forsikringsfaglig bistand	Beskriv hvilken tilgang kunden har på direkte faglig bistand av for eksempel aktuar.
Årlig informasjon til medlemmer	
■ Yrkesaktive	
■ Pensjonister	
List opp og redegjør for alle tjenester som ikke er omfattet.	

Tabell 16: Avregning for aktivitetsbaserte tjenester

Aktiviteter	
Vil deler av tjenesteytingen være gjenstand for aktivitetsbaserte fakturering?	Forhåndsfaktureres Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør. Premieutjevnes Ja ☐ Nei ☐ Hvis nei, redegjør.
Hvis ja, redegjør for ulike varianter	

I Tabell 14 og skal tilbyder oppgi fast administrasjonspremie og oppbygning av administrasjonsreserve i to alternativer: Henholdsvis uten og med assistanse fra forsikringsmegler for løpende oppfølging og ivaretagelse av forholdet mellom tilbyder og oppdragsgiver. For meglerassistert forvaltning inngår i tillegg meglers godtgjørelse i oppdragsgivers samlede kostnader.

10.1.7 SERVICE OG RÅDGIVNING

Formål med dette punkt er å beskrive pensjonsordningens kundebetjening og den rapportering som vil finne sted.

Tabell 17: Rapporter og innsyn inkludert i fast administrasjonspremie

Hvilke nøkkeltall rapporteres: ■ Medlemsbestand ■ Økonomiske størrelser	Herunder beskriv hyppighet og form.
Kundetilgjengelige oversikter: ■ Yrkesaktive ■ Pensjonister	Herunder beskriv uttrekksmuligheter, format, kostnad og leveringstid.
Elektroniske oversikter	Beskriv "portalmuligheter"

Tabell 18: Kundebetjening

Eableres det et navngitt kundeteam?	Ja ☐ Nei ☐ Redegjør.
Oppgave-/rollefordeling, kundeansvarlige	Redegjør.
Hvem hos kunden får tilgang på hvilke personer i teamet?	Beskriv, herunder hhv. representanter for arbeidsgiveren, de ansatte og pensjonistene.
Kontakt med kunden	Beskriv, herunder regularitet og form på ordinær kontakt, samt ad hoc-kontakt.

Tabell 19: Utvikling av kundekompetanse

Aktiviteter	
Tilbys skreddersydd kurs/opplæring?	Ja ☐ Nei ☐ Redegjør (herunder prising)
Finnes tilgjengelig pensjonsoppslagsverk/-litteratur?	Ja ☐ Nei ☐ Redegjør (herunder prising)
Tilbys nettbasert opplæring/kurs?	Ja ☐ Nei ☐ Redegjør (herunder prising)

10.2 KAPITALFORVALTNING – KOLLEKTIV- PORTEFØLJER

Konkurranses grunnlaget skal sikre at oppdragsgiver velger en kapitalforvaltning innenfor den kommunale tjenestepensjonsordning som gir en samlet økonomisk fordelaktig løsning. Ved vurdering av økonomi må det, innenfor kapitalforvaltning, legges en lang-siktig tidshorisont til grunn og de ulike tildelingskriterier må tildeles vekt iht. oppdragsgivers prioriteringer.

Konkurranses grunnlaget skal gjennom de fastlagte tildelingskriterier sikre at oppdragsgiver får en kapitalforvaltning med en avkastning/risikonivå i overensstemmelse med oppdragsgivers målsettinger, til et økonomisk fordelaktig premienivå og med en tilfredsstillende service.

Innenfor kapitalforvaltningsområdet er det utformet *to sett av tildelingskriterier*:

- Kapitalforvaltning ved kollektivporteføljer (Kapittel 10.2 med tilhørende tabeller)

- Kapitalforvaltning med særskilt investeringsvalg ("SI") (Kapittel 10.3 med tilhørende tabeller)

Oppdragsgiver må ved utsendelse av konkurransegrunnlag informere om det ønskes anbud for kapitalforvaltning av kollektivporteføljer (kapittel 10.2) eller kapitalforvaltning for særskilt investeringsvalg (kapittel 10.3) eller begge alternativer.

I konkurransegrunnlaget er fastlagt følgende tildelingskriterier for kollektivporteføljer:

1. KAPITALFORVALTNINGSPREMIE
2. AVKASTNING/ RISIKOFORHOLD
3. SAMFUNNSANSVAR
4. SERVICE OG RÅDGIVNING
5. TILBYDERS FORVALTNINGSKVALITET (FRIHET)
6. TILBYDERS SELSKAPSFORM OG EGENKAPITALBETJENING

Kriteriene er nærmere omtalt i kapittel 10.2.1 til 10.2.7.

Dersom tilbyder gir oppdragsgiver flere valgmuligheter mellom ulike forvaltningsporteføljer, skal tilbyder sørge for utfylling av "flere sett" av tildelingskriteriene 1,2 og 3 som gjenspeiler betingelsene i de alternative porteføljer uttrykt som (1...n).

10.2.1 PRINSIPPER OG BAKGRUNNSINFORMASJON

Formålet med Tabell 20 er å skissere tilbyders porteføljestruktur samt beskrive oppdragsgivers eventuelle valgmuligheter innenfor disse.

Formålet med Tabell 21 er å bekrefte oppdragsgivers grunnlagsrente, samt gi oppdragsgiver informasjon om hvordan en eventuell flytting av porteføljen påvirker oppdragsgivers bufferkapital.

Vurderingsveiledning – Tabell 20 og Tabell 21

Tabell 20 skisserer tilbyders porteføljestruktur og beskriver oppdragsgivers eventuelle valgmuligheter innenfor disse.

Tabell 21 bekrefter oppdragsgivers grunnlagsrente samt gir oppdragsgiver informasjon om hvordan en eventuell flytting av porteføljen påvirker oppdragsgivers bufferkapital. En nedgang i bufferkapitalen som følge av flytting³³ må veies opp mot eventuelle muligheter for; bedret avkastning over tid, redusert kapitalforvaltningspremie og andre premier (administrasjon, personrisiko).

³³ Ved flytting gjøres et fradrag i kursreguleringsfondet tilsvarende 2 prosent av premiereserven. Alt utover disse 2 prosent følger med kontrakten ved flytting.

Tabell 20: Prinsipper for utforming/tildeling av kollektivporteføljer

Beskriv kort overordnede prinsipper for utforming av kollektive porteføljer.	
Beskriv kort valgmuligheter for oppdragsgiver.	
Beskriv kort tilbyders eventuelle "innplasseringskriterier" for oppdragsgiver versus de ulike kollektivporteføljer. Herunder nivå for oppdragsgivers bufferkapital, grunnlagsrente og andre kriterier.	

Tabell 21: "Åpningsbalanse" – rentegaranti og bufferkapital

Oppdragsgivers rentegarantinivå (grunnlagsrente) i % av premiereserve	%
Oppdragsgivers bufferkapital (tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond) i % av premiereserve ved siste årsskifte.	%
Oppdragsgivers bufferkapital – etter eventuell flytting (tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond) i % av premiereserve ved siste årsskifte.	%

10.2.2 KAPITALFORVALTNINGSPREMIE FOR PORTEFØLJE (1 – N)

Formålet med Tabell 22 er å vise den kvoterte premie gitt med endelig virkning, som gjør oppdragsgiver i stand til – på anbudstidspunktet – direkte å sammenligne premienivå mellom de ulike tilbyderne.

Vurderingsveiledning – Tabell 22

Tilbyder skal kvotere en årlig kapitalforvaltningspremie med endelig virkning. Oppdragsgiver kan således på anbudstidspunktet

direkte sammenligne premienivå mellom de ulike tilbyderne. Isolert sett vil det være økonomisk rasjonelt å velge tilbyder med lavest premienivå. Oppdragsgiver må imidlertid legge vekt på å vurdere:

- Om kapitalforvaltningspremien gjenspeiler porteføljeforvaltning som er sammenlignbar hos tilbyderne. Herunder om porteføljenes avkastning og risikoprofil er tilnærmet like.
- Om forvalter har en høy kapitalforvaltningspremie pga en aktiv forvaltningsstil og/eller bruk av risikostyringsinstrumenter som

medfører at forvalter kan levere et bedre forholdstall mellom avkastning og risiko herunder;

- høyere avkastning for et gitt risikonivå
 - gitt avkastningsnivå men med lavere risiko
- I en slik sammenheng kan det være vel verdt å betale en høyere kapitalforvalt-

ningspremie med sikte på å få igjen en forbedret porteføljeforvaltning

- Eventuelle prisforbehold fra tilbyder fra anbudets inngivelse til kapitalforvaltningens oppstart (førstkommende årsskifte).
- Indikasjoner fra tilbyder mht fremtidige årlige forvaltningspremier.

Tabell 22: Kapitalforvaltningspremie

Årlig kapitalforvaltningspremie (2011) (% av kapital som er omfattet av rentegarantien)	%
■ Herav rentegarantipremie (% av kapital som er omfattet av rentegarantien)	%
■ Herav forvaltningspremie (% av kapital som er omfattet av rentegarantien)	%
Redegjør kort for eventuelle prisforbehold i anbudperioden og hvordan dette kan påvirke den kvoterte kapitalforvaltningspremien.	
Under forutsetning av uendret porteføljesammensetting og bufferkapital om ett år, anslå intervall for kapitalforvaltningspremien	% - %
Anslå tilbyders beregnede fortjeneste knyttet til kapitalforvaltning (i % av kapital som er omfattet av rentegarantien)	%

10.2.3 AVKASTNING/RISIKOFORHOLD FOR PORTEFØLJE (1 – N)

Formålet med Tabell 23 er å vise oppdragsgivers (pensjonskontraktens) grunnlagsrente og bufferkapital.

Formålet med Tabell 24 er å vise porteføljens avkastning og avkastningsvariasjon.

Formålet med Tabell 25 er, i tillegg til å gi en oversikt over porteføljens aktivaallokering, å

belyse standardavviket innenfor hver aktiva-klasse (risikomålet). Standardavviket er et statistisk mål for hvor mye avkastningen varierer fra år til år og er et mål på avvik fra gjennomsnittet. Standardavviksberegninger er basert på forutsetninger knyttet til porteføljenes statistiske fordeling. Et høyt standardavvik indikerer imidlertid en høy risiko.

Formålet med Tabell 26 er å vise tilbyders forvaltningsstrategi. Det er viktig å ha tilstrekkelig rom til å kunne gjennomføre en dynamisk for-

valtning. Samtidig må ikke frihetsgraden være så stor, slik at forvalter risikerer å fjerne seg for langt fra den estimerte avkastning/risiko i porteføljen.

Vurderingsveiledning – Tabell 23

Tilleggsavsetninger (inngår som en del av bufferkapital) er individualisert for den enkelte forsikringstaker/pensjonsordning. Tilbyderne kan, basert på oppdragsgivers bufferkapital, utforme ulike porteføljevalg innenfor kollektivporteføljen. *En høyere bufferkapital vil normalt gi grunnlag for å kunne velge en porteføljestruktur med høyere forventet avkastning, men også med høyere risiko.*

Tilbyder skal redegjøre for hvilke alternative valgmuligheter som er åpen for oppdragsgiver. Det er viktig for oppdragsgiver å vurdere om det er ønskelig å benytte en høy kapitalbase (bufferkapitalen) som et grunnlag for å ta en høyere risiko i kapitalforvaltningen. En økt risiko kan gi større variasjoner i oppdragsgivers premiefond og derigjennom oppdragsgivers kostnader ved forsikringsordningen.

Vurderingsveiledning – Tabell 24 til Tabell 26

For oppdragsgiver er det sentralt å vurdere porteføljens avkastnings-/risikoprofil. Oppdragsgiver må avveie ønsket om en høy forventet avkastning mot den risiko som kan tolereres. Fokus på en høyeste mulig avkastning kan, på lang sikt, være gunstig for oppdragsgiver og medføre lavere kostnader ved forsikringsordningen. På den annen side tilsier finansiell teori og praktisk erfaring at ønsker man høy avkastning, så må man også påregne høyere risiko (avkastningsvariasjon). Dette kan medføre at overskuddstildeling til premiefondet kan vise større variasjoner og derigjennom større variasjoner i oppdragsgivers årlige totale premiekostnader/likviditetsbelastning ved ordningen.

I spørsmål til tilbyder benyttes risikomålet *standardavvik*. Dette er et statistisk mål for hvor mye avkastningen varierer fra år til år og er et mål på avvik fra gjennomsnittet. Standardavviksberegninger er basert på forutsetninger knyttet til porteføljenes statistiske fordeling. Et høyt standardavvik indikerer imidlertid en høy risiko.

Nedenfor er gitt noen meget forenklede eksempler på hvordan avkastning/risikoprofil

Tabell 23: Rentegarantinivå og bufferkapital

Rentegarantinivå (Grunnlagsrente)	%
Krav til minimum bufferkapital (i % av premiereserve)	%

i en portefølje kan dokumenteres gjennom forventet årlig avkastning og standardavvik.

Eksempel portefølje 1:

- Forventet avkastning: 5 prosent
- Standardavvik: 2 prosent. Dvs. det er 66 prosent sannsynlighet for at den årlige avkastning vil variere mellom 3 prosent og 7 prosent.

Eksempel portefølje 2:

- Forventet avkastning 5,5 prosent
- Standardavvik: 3,5 prosent. Dvs. det er 66 prosent sannsynlighet for at den årlige avkastning vil variere mellom 2 prosent og 9 prosent.

Tallene ovenfor indikerer at en oppdragsgiver som legger vekt på høyest mulig langsiktig avkastning bør vurdere å velge portefølje 2. En oppdragsgiver som vektlegger større grad av stabilitet i sin avkastning bør vurdere portefølje 1.

Standardavvik kan være et ufullstendig mål for å beskrive risiko. Det er derfor også medtatt spørsmål knyttet til beregnet sannsynlighet for å trekke på/halvere/eliminere oppdragsgivers bufferkapital. Disse spørsmål avdekker på en god måte risiko i den aktuelle porteføljes forvaltning og er et godt supplement til standardavvikberegninger. Oppdragsgiver bør tillegge disse risikoberegningene vekt.

I Tabell 26 redegjøres for tilbyders forvaltningsstrategi. Det er viktig at forvalter har tilstrekkelig rom til å kunne gjennomføre en dynamisk forvaltning. Samtidig må ikke frihetsgraden være så stor, at forvalter risikerer å fjerne seg for langt fra den estimerte avkastning/risiko i porteføljen.

Valg av den rette portefølje tilpasset oppdragsgivers risikokapasitet –og vilje, er et sentralt tildelingskriterium innenfor kapitalforvaltning. Det bør (i de fleste tilfeller) tillegges større vekt enn premienivå knyttet til kapitalforvaltning.

Tabell 24: Porteføljens avkastning/risikoprofil

■ Forventet årlig verdijustert avkastning.	%
■ Årlig avkastningsvariasjon med 66 % sannsynlighet (i.e. 1 standardavvik)	%
Tilbyder bes kort dokumentere (i eget vedlegg) sammenhengen mellom avkastnings-/risikoberegningene i Tabell 24 og Tabell 25. Herunder beregnings-teknisk tema som diversifiseringseffekt og risikokostnader.	
Beregnet sannsynlighet for å:	
■ Trekke på oppdragsgivers bufferkapital	%
■ Halvere oppdragsgivers bufferkapital	%
■ Eliminere oppdragsgivers bufferkapital	%

Tabell 25: Porteføljens aktivaallokering

Aktivaklasser	Portefølje- andel	Frihets- grader	Forventet årlig avkastning	Avkastnings- variasjon (Standardavvik)
Aksjer norske ■ Referanseindikatorer ■ Tracking Error	%	% - %	%	%
Aksjer internasjonale ■ Referanseindikatorer ■ Tracking Error	%	% - %	%	%
Rentebærende verdipapirer norske ■ Durasjon gj.snittlig/maks:år/...år ■ Kredittkvalitet: Basel-vektet (gj.snitt):% Kredittkvalitet: Ratingkrav – gj.snittlig vektet rating Standard & Poor's (S&P):.....	%	% - %	%	%
Rentebærende verdipapirer utenlandske ■ Durasjon gj.snittlig/maks:år/...år ■ Kredittkvalitet: Basel-vektet (gj.snitt):% Kredittkvalitet: Ratingkrav – gj.snittlig vektet rating (S&P):	%	% - %	%	%
Utlån ■ Gj.snittlig sikringsgrad i utlånsporte- føljen (utestående lån som andel av LTV):.....%	%	% - %	%	%
Eiendom Porteføljestyrsingskrav: ■ Andeler Norge/Norden/Inter- nasjonalt: ■ Beliggenhetskrav: ■ Type (forretningsbygg, bolig): ■ Andre krav til risikobegrensning:	%	% - %	%	%
Andre instrumenter	%	% - %	%	%

Tabell 26: Porteføljens forvaltningsstrategi

Redegjør kort for porteføljens forvaltningsstrategi. Herunder beskrives også strategi for fordeling av aksjer/rentebærende instrumenter som omløps-/anleggsmidler.	
Redegjør kort for bruk av frihetsgrader i aktivaallokering i ulike markedsscenarier.	
Redegjør kort for eventuell endringsadgang for porteføljesammensetting utover de beskrevne frihetsgrader.	

10.2.4 SAMFUNNSANSVAR FOR PORTEFØLJE (1 – N)

Formålet med Tabell 27 er å sammenligne tilbyders retningslinjer med de allment akseptable kriterier som følges av Statens pensjonsfond utland. Oppdragsgivere vil være opptatt av at det utøves et tilfredsstillende samfunnsansvar ved alle underliggende investeringsaktiviteter.

Vurderingsveiledning – Tabell 27

Oppdragsgiver vil være opptatt av at det utøves et tilfredsstillende samfunnsansvar ved alle underliggende investeringsaktiviteter. Oppdragsgiver må forsikre seg om at de valg som tilbys for porteføljeforvaltning inneholder fullt ut akseptable strategier for utøving av samfunnsansvar. For å kunne sikre en tilfredsstillende standard innenfor dette området er tilbyder anmodet om å sammenligne sine retningslinjer med de allment akseptable kriterier som følges av Statens pensjonsfond utland.

Tabell 27: Samfunnsansvar

Redegjør kort for strategi for samfunnsansvar for forvaltning av porteføljen.	
Tilbyder bes særskilt om å "benchmarke" sin strategi i forhold til etiske retningslinjer for Statens Pensjonsfond utland.	
Har tilbyder ulik strategi for samfunnsansvar i ulike kollektivporteføljer? Dersom ja, redegjør kort.	Ja ☐ Nei ☐

10.2.5 SERVICE OG RÅDGIVNING

Formålet med Tabell 28 er å bekrefte at tilbyder har tilfredsstillende rapportering innenfor kapitalforvaltning. Det er ønskelig at tilbyder kan forplikte seg til å levere regelmessig informasjon om avkastning/risiko som er relatert til de måltall som ble forelagt oppdragsgiver ved valg av forvaltningsporteføljen.

Formålet med Tabell 29 er å dokumentere hvilken rådgivningsbistand som tilbys oppdragsgiver både mht. inngåelse og løpende vurdering av sin kapitalforvaltning.

Vurderingsveiledning – Tabell 28 og Tabell 29

Tabell 28

Oppdragsgiver har behov for tilfredsstillende rapportering innenfor kapitalforvaltning. Det er ønskelig at tilbyder kan forplikte seg til å levere regelmessig informasjon om

avkastning/risiko som er relatert til de måltall som ble forelagt oppdragsgiver ved valg av forvaltningsporteføljen.

Det kan være nyttig for oppdragsgiver å få regelmessige innspill knyttet til forventet forvaltningsresultat som grunnlag for sin likviditetsstyring. Rapportering bør være tilgjengelig på det medium oppdragsgiver finner mest hensiktsmessig (papir/webbasert etc).

Tabell 29

Forsikringsvirksomhetsloven fra 2008 har medført større transparens og økte muligheter for produktvarianter innenfor kapitalforvaltning. Oppdragsgiver vil derfor kunne ha behov for rådgivningsbistand både mht. inngåelse og løpende vurdering av sin kapitalforvaltning. Dersom tilbyder kan bistå med fri tilgjengelig rådgivningskompetanse som en del av sin kundeoppfølging, bør dette tillegges vekt av oppdragsgiver.

Tabell 28: Service

Hyppighet på porteføljerapportering	Måned/Kvartal/ Halvår/Årlig
Rapportinnhold	
■ Porteføljesammensetting i forhold til rammer/strategi	Ja ☐ Nei ☐
■ Avkastning – bokført og verdjustert -siste periode/hittil i år/siste 5 år	Ja ☐ Nei ☐
■ Prognostisert avkastning og oppdaterte sannsynligheter for å trekke på oppdragsgivers bufferkapital	Ja ☐ Nei ☐
■ Varsling av særskilt avvik fra forvaltningsstrategi	Ja ☐ Nei ☐
Beskriv	
■ Format/innhold i rapportering	
■ Hvordan rapportering vil bli gjort tilgjengelig	
Legg ved (evt. lenke til) eksempel på rapporteringsformat	

Tabell 29: Rådgivningsbistand

Vil tilbyder stille gratis rådgivningskompetanse innenfor kapitalforvaltning til disposisjon? Hvis ja, redegjør kort for tilbyders rådgivningsbistand. Herunder ■ Øremerkede kompetanse/team ■ Omfang/hyppighet for rådgivningstjenestene	Ja ☐ Nei ☐
--	--

10.2.6 TILBYDERS FORVALTNINGSKVALITET (FRIHET)

Formålet med Tabell 30 er å vise den historiske avkastning, som en indikasjon på hvordan tilbyder har forvaltet "en standard kollektivportefølje" basert på tilbyders kollektive forvaltning de siste 10 år. En høy gjennomsnittlig avkastning er fordelaktig. Oppdragsgiver må også vurdere risikonivået.

Formålet med Tabell 31 er å gi informasjon som belyser tilbyders egenkapital- og buffer-situasjon, som vil påvirke godheten av selve forvaltningen for oppdragsgivers kontrakt (Det spørres altså ikke om tilbyders evne til å oppfylle avtalen [jf myndighetenes måltall for kapitaldekning og solvens]).

Vurderingsveiledning – Tabell 30

Den historiske avkastning gir en indikasjon på hvordan tilbyder har forvaltet "en standard kollektivportefølje" basert på tilbyders kollektive forvaltning de siste 10 år. En høy gjennomsnittlig avkastning er fordelaktig. Oppdragsgiver må også vurdere risikonivået.

Tilbyder vil fremover kunne etablere nye kollektivporteføljer som avviker fra tidligere kollektivporteføljer. Oppdragsgiver bør likevel tillegge den historiske avkastning/risiko vekt som en indikasjon på tilbyders forvaltningskompetanse.

Tabell 30: Tilbyders historiske avkastning/risiko

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Avkastning (10 år) Gjen- nomsnitt geometrisk	Risiko (stand- ard- avvik)*
Bokført avkastning												
Verdijustert avkastning												

* Årlig avkastningsvariasjon med 66 prosent sannsynlighet (i.e. 1 standardavvik). Et statistisk mål for hvor mye avkastningen har variert fra år til år. Mål på avvik fra gjennomsnittet. Basert på forutsetninger knyttet til porteføljenes statistiske fordeling. Et høyt tall indikerer høy risiko.

Vurderingsveiledning – Tabell 31

Tilbyder skal i Tabell 31 oppgi informasjon som belyser egenkapital- og buffersituasjon.

Bakgrunnen for spørsmålene er å si noe om godheten av selve tilbudet, ikke godheten av tilbyder. Det spørres altså *ikke* om tilbyders evne til å oppfylle avtalen – relatert til grunnleggende minstekrav, stresstester etc. Svarene på spørsmålene danner grunnlag for å belyse følgende forhold: forvalters "frihetsgrad" i sin aktivaallokering med grunnlag i gjeldende buffersituasjon.

Tilbyder må ha tilstrekkelig egenkapital og buffere til å kunne levere i henhold til de forpliktelser selskapet påtar seg i pensjonsavtalen. Myndighetene har fastlagt måltall for kapitaldekning og solvens. Tilbyder bør oppfylle de offentlige krav med god margin

og ha strategier som sikrer oppfyllelse av disse krav i fremtiden.

Livsforsikringsselskaper (herunder tilbydere av kommunal tjenstepensjon) er under tilsyn av Finanstilsynet som jevnlig vurderer selskapenes interne kontroll og risikostyring. Dersom tilbyder har hatt tilsynsbemerkninger fra Finanstilsynet eller andre bør oppdrags-giver få informasjon om dette, som et grunnlag for å vurdere tilbyders interne kontroll og leveranseevne. Finanstilsynet har i tillegg til formelle kapitaldekningskrav også utarbeidet modeller for såkalt stresstesting av livselskapene. Tilbyder må gjennomføre "worst case-testing" av sine forvaltningsporteføljer. Resultatene av stresstesting vurderes i sammenheng med den tilgjengelige bufferkapital. Kapitalen må være tilstrekkelig til å kunne dekke slike "stressituasjoner".

Tabell 31: Tilbyders forvaltningskvalitet (frihet) – tall pr. 31.12.

	2007	2008	2009
Kapitaldekning i relasjon til Forskrift om minstekrav til kapitaldekning i forsikringsselskaper, pensjonskasser, innskuddspensjonsforetak og holdingsselskap i forsikringskonsern (FOR-2006-12-22-1616)	%	%	%
Solvensmargindekning i relasjon til Forskrift om beregning av solvens-marginkrav og solvensmargin kapital for norske livsforsikringsselskaper (FOR-1995-05-19-481)	%	%	%
Bufferkapital i % av stresstestbeløp basert på <i>bokført verdi</i> i relasjon til Finanstilsynets rundskriv 7/2008	%	%	%
Bufferkapital i % av stresstestbeløp basert på <i>virkelig verdi</i> i relasjon til Finanstilsynets rundskriv 7/2008	%	%	%
Måltall::			
■ Kapitaldekning	%	%	%
■ Solvensmargindekning	%	%	%
■ Bufferkapital i % av stresstestbeløp basert på <i>bokført verdi</i>	%	%	%
■ Bufferkapital i % av stresstestbeløp basert på <i>virkelig verdi</i> (Rating Standard & Poor's – S&P)	%	%	%
Beskriv kort tilbyders egenkapitalstrategi.			
Har offentlige myndigheter hatt vesentlige bemerkninger knyttet til oppfyllelse av lov og forskrifter i de siste 3 år? Herunder medtas også eventuelle vesentlig offentlige pålegg fra Finanstilsynet ved gjennomførte tilsynsbesøk.	Ja ☐ Nei ☐ Hvis ja, redegjør		

10.2.7 TILBYDERS SELSKAPSFORM OG EGENKAPITALBETJENING (KUN FOR GJENSIDIGE SELSKAP)

Formålet med Tabell 32 (kun for gjensidige selskaper) er å klargjøre for oppdragsgiver hvilke risiko/forpliktelser oppdragsgiver påtar seg som eier og hvilken avkastning man kan forvente å få. Oppdragsgiver må, på selvstendig grunnlag, vurdere om dette er et tilfredsstillende avkastnings-/risikoforhold.

Vurderingsveiledning – Tabell 32

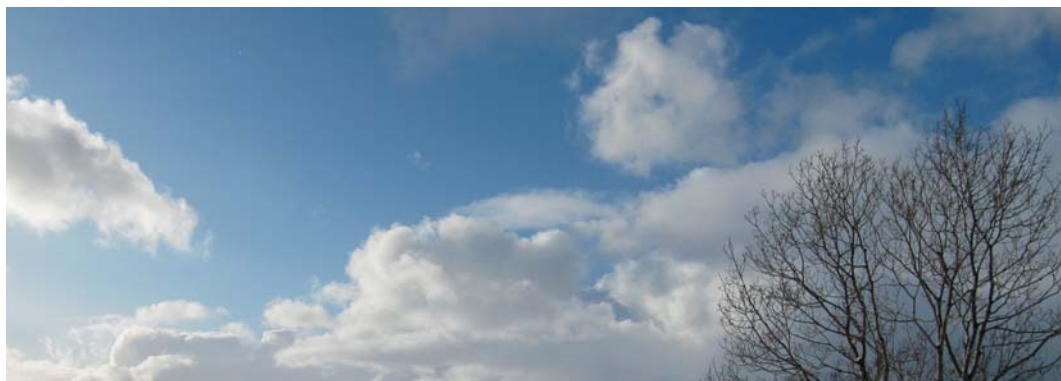
Det er et klart skille mellom tilbyders og oppdragsgivers resultater og risiko. Overskuddet tildeles oppdragsgiver, og tilbyders fortjenesteelement bakes inn i en årlige bindende fakturering (pristariffer) for administrasjon, personrisiko og kapitalforvaltningsrisiko.

Eierne i livsselskapene bærer risikoen for at oppnådd avkastning på oppdragsgivers midler minst tilsvarer pensjonskontraktenes rentegaranti (grunnlagsrente). Bokført avkastning utover grunnlagsrenten kan avsettes som tilleggsavsetning tilordnet den enkelte kunde, så lenge avsetningen ikke overstiger 12 prosent

av premiereserven. Dersom bokført avkastning er lavere enn grunnlagsrenten, kan tilleggsavsetning belastes.

Livsselskapenes (aksjeselskap og gjensidige selskap) forvaltningskapital deles som nevnt tidligere inn i selskapsportefølje (forsikringsgivers midler), kollektivportefølje(r) og særskilte investeringsvalgporteføljer. Selskapsporteføljen består av eiendeler som motsvarer tilbyders ansvarlige kapital. Denne porteføljen skal sikre tilbyder en tilfredsstillende avkastning på egenkapitalen. I tillegg kommer eventuell fortjeneste ved de ulike pristariffer. Samlet utgjør disse elementer eiernes totalavkastning. Tilbyder bestemmer selv hvordan midlene i selskapsporteføljen skal forvaltes.

Dersom tilbyder er et gjensidig selskap vil oppdragsgiver i tillegg til å være forsikrings-taker også ha rollen som eier. Tabell 32 skal klargjøre for oppdragsgiver hvilke risiko/forpliktelser oppdragsgiver påtar seg som eier og hvilken avkastning man kan forvente å få. Oppdragsgiver må, på selvstendig grunnlag, vurdere om dette er et tilfredsstillende avkastnings-/risikoforhold.

Tabell 32: Tilbyders selskapsform og egenkapitalbetjening

Beskriv prinsippene for overskudds/risikodeling mellom kunde og eier etter endringer i lovgivning fra 2008.	
Redegjør kort for tilbyders målsettinger for avkastning og risiko i selskapsporteføljen. Herunder:	
■ Tidsperspektiv i porteføljeforvaltning	år
■ Forventet årlig avkastning	%
■ Forventet standardavvik	%
Beskriv kort strategi for aktivaallokering og forvaltningsstrategi	
Redegjør kort for tilbyders mål for totalavkastning for innskutt egenkapital	
Redegjør kort for rapportering til eier mht avkastning for selskapsporteføljen og totalavkastning for eier.	
Redegjør kort for:	
■ Tilbyders planer for innkalling av egenkapital	
■ Tilbyders muligheter for innkreving av tilleggspremie	

10.3 KAPITALFORVALTNING – SÆRSKILT INVESTERINGSVALG ("SI")

Tildelingskriteriene i konkurransegrunnlaget for særskilt investeringsutvalg (SI) er et generisk forslag til tildelingskriterier. Oppdragsgiver kan og bør tilpasse disse tildelingskriterier til den ønskede kapitalforvaltning. Det er for tildelingskriteriene 1-3 ikke utarbeidet særskilt vurderingsveiledning. Oppdragsgiver kan imidlertid benytte vurderingsveiledning under kollektiv forvaltning (se tildelingskriterier 1-3) som støtte for sin vurdering. Konkurransgrunnlaget inneholder følgende tildelingskriterier for porteføljer med særskilt investeringsvalg;

1. KAPITALFORVALTNINGSPREMIE
2. RENTEGARANTI, BUFFERKAPITAL, AVKASTNING/ RISIKOFORHOLD
3. SAMFUNNSANSVAR
4. SERVICE og RÅDGIVNING
5. TILBYDERS FORVALTNINGSKVALITET (FRIHET)
6. TILBYDERS SELSKAPSFORM OG EGENKAPITALBETJENING

Tilbyder skal i konkurransegrunnlaget sørge for utfylling av "flere sett" av tildelingskriteriene 1 -3 som gjenspeiler betingelsene i de tilgjengelige porteføljer for investeringsvalg uttrykt som (1...n).

10.3.1 OVERORDNEDE PRINSIPPER – SÆRSKILT INVESTERINGSVALG

Tabell 33: SI – Prinsipper for utforming av tilbyders særskilte investeringsvalg

Beskriv overordnede prinsipper for utforming av tilbyders særskilte investeringsvalg: ■ Rett til valg av ulike investeringsporteføljer ■ Sammensetting av investeringsporteføljene (risikoprofil og aktivaallokering) ■ Endring av porteføljesammensetting, hyppighet ■ Utforming av avkastningsgarantier ■ Beregning av premie for avkastningsgaranti (bufferkapital, garantinivå og løpetid) ■ Krav til oppdragsgivers bufferkapital.	
---	--

Vurderingsveiledning - Tabell 34

Tabellen bekrefter oppdragsgivers rentegaranti (grunnlagsrente) samt gir oppdragsgiver informasjon om hvordan en eventuell flytting av porteføljen påvirker oppdragsgivers bufferkapital. En nedgang i bufferkapitalen som følge av flytting³⁴ må veies opp mot

eventuelle muligheter for; bedret avkastning over tid, redusert kapitalforvaltningspremie og andre premier (administrasjon, personrisiko) samt eventuelt bedret rådgivning og kundeservice.

Tabell 34: SI – "Åpningsbalanse" – rentegaranti og bufferkapital

Oppdragsgivers rentegarantinivå (grunnlagsrente) i % av premiereserve	%
Oppdragsgivers bufferkapital (tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond) i % av premiereserve ved siste årsskifte.	%
Bufferkapital – etter eventuell flytting (tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond) i % av premiereserve ved siste årsskifte.	%

³⁴ Ved flytting gjøres et fradrag i kursreguleringsfondet tilsvarende 2 prosent av premiereserven. Alt utover disse 2 prosent følger med kontrakten ved flytting (dagens lovgivning: 75 prosent av kontraktens andel av fondet følger med ved flytting).

10.3.2 SI KAPITALFORVALTNINGSPREMIE FOR PORTEFØLJE (1 – N)

Tabell 35: SI – Premie

Årlig kapitalforvaltningspremie 2011 som er omfattet av rentegarantien (% av forvaltet kapital) ■ Herav rentegaranti (% av forvaltet kapital) ■ Herav forvaltningspremie (% av forvaltet kapital)	% % % % - %
Under forutsetning av uendret porteføljesammensetting om ett år, anslå intervall for kapitalforvaltningspremien	
Har tilbyder forvaltningsordning basert på resultatavhengig forvaltningsvederlag for den aktuelle porteføljen? Dersom ja, beskriv prinsipp	Ja ☐ Nei ☐
Har tilbyder rett til å endre avkastningsgarantiens premienivå i anbudsperioden? Dersom ja, beskriv prinsipp	Ja ☐ Nei ☐
Har tilbyder rett til å endre avkastningsgarantiens premienivå i avtaleperioden? Dersom ja, beskriv prinsipp	Ja ☐ Nei ☐
Avbruddsgebyr – nivå (i % av forvaltet kapital) Beskriv prinsipper for gebyrberegningen.	%
Anslå tilbyders beregnede fortjeneste knyttet til kapitalforvaltning (i % av forvaltet kapital)	%

10.3.3 SI RENTEGARANTI, BUFFERKAPITAL, AVKASTNING/RISIKO FOR PORTEFØLJE (1 – N)

Tabell 36: SI – Rentegaranti, bufferkapital og avkastning/risiko

■ Rentegarantinivå (grunnlagsrente)	%
■ Krav til minimum bufferkapital i % av premiereserve	%
■ Løpetid – avkastningsgarantiens løpetid (varierende fra 1-5 år)	År
Beskriv retningslinjer for avkastningsavregning.	

Tabell 37: SI – Bufferavsetning

Krav til nedre grense (åpningsbalanse) for bufferavsetning iht. lov/forskrift (i % av premiereserver)	%
Beskriv kontraktens prinsipper for inndekning av bufferavsetning dersom bufferavsetning er lavere enn nedre grense.	
Avtalt øvre grense for bufferavsetning.	%
Beskriv kontraktens prinsipper for anvendelse av avsetning utover øvre grense.	

Tabell 38: SI – Forventet avkastning og ulike risikomål

■ Forventet årlig verdijustert avkastning.	%
■ Årlig avkastningsvariasjon med 66 % sannsynlighet (i.e. 1 standardavvik)	%
Tilbyder bes kort dokumentere (i eget vedlegg) sammenhengen mellom avkastnings/risikoberegningene i Tabell 38 og Tabell 39. Herunder beregningsteknisk tema som diversifiseringseffekt og risikokostnader.	
Beregnet sannsynlighet for å:	
■ Trekke på oppdragsgivers bufferkapital	%
■ Halvere oppdragsgivers bufferkapital	%
■ Eliminere oppdragsgivers bufferkapital	%

Tabell 39: SI - Porteføljens aktivaallokering

Aktivaklasser	Portefølje- andel	Frihets- grader	Forventet årlig avkastning	Avkastnings- variasjon (Standardavvik)
Aksjer norske ■ Referanseindikatorer ■ Tracking Error	%	% - %	%	%
Aksjer internasjonale ■ Referanseindikatorer ■ Tracking Error	%	% - %	%	%
Rentebærende verdipapirer norske ■ Durasjon gj.snittlig/maks:år/...år ■ Kredittkvalitet: Basel-vektet (gj.snitt):% Kredittkvalitet: Ratingkrav – gj.snittlig vektet rating Standard & Poor's (S&P):.....	%	% - %	%	%
Rentebærende verdipapirer utenlandske ■ Durasjon gj.snittlig/maks:år/...år ■ Kredittkvalitet: Basel-vektet (gj.snitt):% Kredittkvalitet: Ratingkrav – gj.snittlig vektet rating (S&P):	%	% - %	%	%
Utlån ■ Gj.snittlig sikringsgrad i utlånsporte- føljen (utestående lån som andel av LVT):.....%	%	% - %	%	%
Eiendom Porteføljestyrsingskrav: ■ Andeler Norge/Norden/Inter- nasjonalt: ■ Beliggenhetskrav: ■ Type (forretningsbygg, bolig): ■ Andre krav til risikobegrensning:	%	% - %	%	%
Andre instrumenter	%	% - %	%	%

Tabell 40: SI – Overgangsregler - overskuddsdeling

Vil tilbyder benytte seg av retten til en andel av overskuddet – inntil 5 % av overskuddet i 2010 (se forskriftens § 13-2)? Hvis ja, beskriv retningslinjer for slik overskuddsdeling.	Ja ☐ Nei ☐
Er eventuell overskuddsdeling tatt hensyn til i avkastningsestimat ovenfor?	Ja ☐ Nei ☐

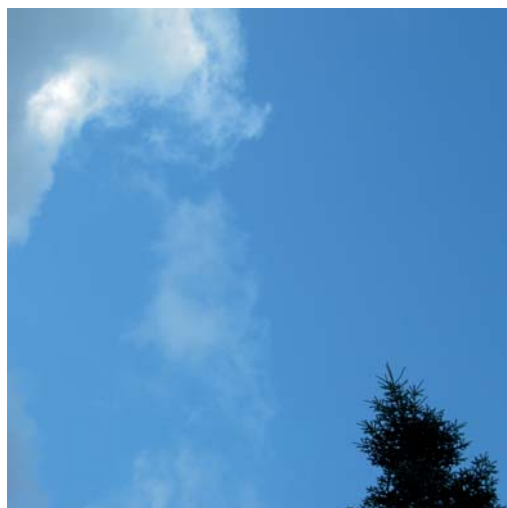
Tabell 41: SI – Porteføljens forvaltningsstrategi

Redegjør kort for porteføljens forvaltningsstrategi. Herunder beskrives også strategi for fordeling av aksjer/rentebærende instrumenter som omløps/anleggsmidler.	
Redegjør kort for bruk av frihetsgrader i aktivaallokering i ulike markeds-scenarier.	
Redegjør kort for eventuell endringsadgang for porteføljesammensetting utover de beskrevne frihetsgrader.	

10.3.4 SI SAMFUNNSANSVAR FOR PORTEFØLJE (1 – N)

Vurderingsveiledning – Tabell 42

Oppdragsgivere vil være opptatt av at det utøves et tilfredsstillende samfunnsansvar ved alle underliggende investeringsaktiviteter. Oppdragsgiver må forsikre seg om at de valg som tilbys for porteføljeforvaltning inneholder fullt ut akseptable strategier for utøving av samfunnsansvar. For å kunne sikre en tilfredsstillende standard innenfor dette området er tilbyder anmodet om å sammenligne sine retningslinjer med de allment akseptable kriterier som følges av Statens pensjonsfond utland.

Tabell 42: SI – Samfunnsansvar

Redegjør kort for strategi for samfunnsansvar for forvaltning av porteføljen.	
Tilbyder bes særskilt om å "benchmarke" sin strategi i forhold til etiske retningslinjer for Statens Pensjonsfond utland.	
Har tilbyder ulik strategi for samfunnsansvar i ulike kollektivporteføljer? Dersom ja, redegjør kort.	Ja ☐ Nei ☐

10.3.5 SI RAPPORTERING OG RÅDGIVNING

Vurderingsveiledning – Tabell 43 og Tabell 44

Tabell 43

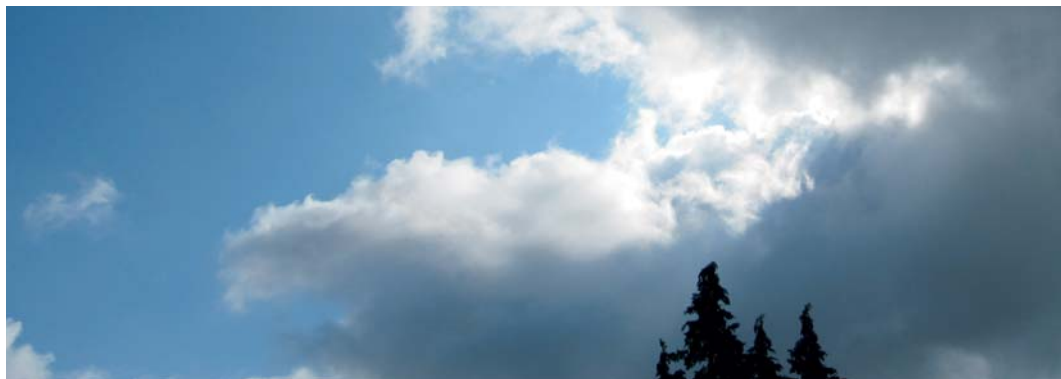
Oppdragsgiver har behov for tilfredsstillende rapportering innenfor kapitalforvaltning. Det er ønskelig at tilbyder kan forplikte seg til å levere regelmessig informasjon om avkastning/risiko som er relatert til de måltall som ble forelagt oppdragsgiver ved valg av forvaltningsporteføljen.

Det kan være nyttig for oppdragsgiver å få regelmessige innspill knyttet til forventet for-

valtningsresultat som grunnlag for sin likviditetsstyring. Rapportering bør være tilgjengelig på det medium oppdragsgiver finner mest hensiktsmessig (papir/webbasert etc).

Tabell 44

Lovverket medfører større transparens og økte muligheter for produktvarianter innenfor kapitalforvaltning. Oppdragsgiver vil kunne ha behov for rådgivningsbistand både mht. inngåelse og løpende vurdering av sin kapitalforvaltning. Dersom tilbyder kan bistå med fri tilgjengelig rådgivningskompetanse som en del av sin kundeoppfølging, bør dette tillegges vekt av oppdragsgiver.

Tabell 43: SI – Service

Hyppighet på porteføljerapportering	Måned/Kvartal/ Halvår/Årlig
Rapportinnhold	
■ Porteføljesammensetting i forhold til rammer/strategi	Ja ☐ Nei ☐
■ Avkastning – bokført og verdijustert – siste periode/hittil i år/siste 5 år	Ja ☐ Nei ☐
■ Prognostisert avkastning og oppdaterte sannsynligheter for å trekke på oppdragsgivers bufferkapital	Ja ☐ Nei ☐
■ Varsling av særskilt avvik fra forvaltningsstrategi	Ja ☐ Nei ☐
Beskriv	
■ Format/innhold i rapportering	
■ Hvordan rapportering vil bli gjort tilgjengelig	
Legg ved (evt. lenke til) eksempel på rapporteringsformat	

Tabell 44: SI – Rådgivningsbistand

Vil tilbyder stille gratis rådgivningskompetanse til disposisjon som oppdragsgiver kan trekke på i forbindelse med valg/endring av porteføljesammensetting?	Ja ☐ Nei ☐
Hvis ja, redegjør kort for tilbyders rådgivningsbistand knyttet til kapitalforvaltning. Herunder	
■ Øremerkede kompetanse/team	
■ Omfang/hyppighet for rådgivningstjenestene	

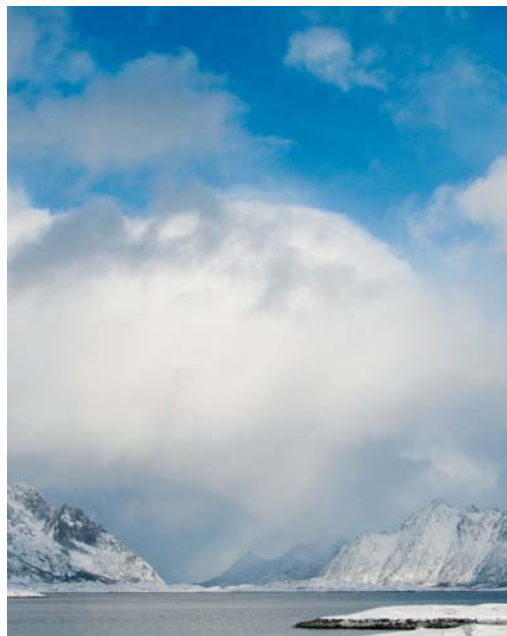

10.3.6 SI TILBYDERS FORVALTNINGS- KVALITET (FRIHET)

Vurderingsveiledning – Tabell 45

Den historiske avkastning gir en indikasjon på hvordan tilbyder har forvaltet "en standard kollektivportefølje" basert på tilbyders kollektive forvaltning de siste 10 år. En høy gjennomsnittlig avkastning er fordelaktig. Oppdragsgiver må også vurdere risikonivået (representert gjennom standardavviket).

Tilbyder vil fremover kunne etablere nye kollektivporteføljer som avviker fra tidligere kollektivporteføljer. Oppdragsgiver bør likevel tillegge den historiske avkastning/risiko vekt som en indikasjon på tilbyders forvaltningskompetanse.

Tabell 45: Tilbyders historiske avkastning/risiko

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Avkastning (10 år) Gjennomsnitt geometrisk	Risiko (standard- avvik)*
Bokført avkastning												
Verdijustert avkastning												

* Årlig avkastningsvariasjon med 66 prosent sannsynlighet (i.e. 1 standardavvik). Et statistisk mål for hvor mye avkastningen har variert fra år til år. Mål på avvik fra gjennomsnittet. Basert på forutsetninger knyttet til porteføljenes statistiske fordeling. Et høyt tall indikerer høy risiko.

Vurderingsveiledning – Tabell 46

Tilbyder skal i Tabell 46 oppgi informasjon som belyser egenkapital- og buffersituasjon.

Bakgrunnen for spørsmålene er å si noe om godheten av selve tilbudet, ikke godheten av tilbyder. Det spørres altså *ikke* om tilbyders evne til å oppfylle avtalen – relatert til grunnleggende minstekrav, stresstester etc. Svarene på spørsmålene danner grunnlag for å belyse følgende forhold: forvalters "frihetsgrad" i sin aktivaallokering med grunnlag i gjeldende buffersituasjon.

Tilbyder må ha tilstrekkelig egenkapital og buffere til å kunne levere i henhold til de forpliktelser selskapet påtar seg i pensjonsavtalen. Myndighetene har fastlagt måltall for kapitaldekning og solvens. Tilbyder bør oppfylle de offentlige krav med god margin og ha strategier som sikrer oppfyllelse av disse krav i fremtiden.

Livsforsikringsselskaper (herunder tilbydere av kommunal tjenestepensjon) er som tidligere nevnt under tilsyn av Finanstilsynet som jevnlig vurderer selskapenes interne kontroll og risikostyring. Dersom tilbyder har hatt tilsynsbemerkninger fra Kredittilsynet eller andre bør oppdragsgiver få informasjon om dette, som et grunnlag for å vurdere tilbyders interne kontroll og leveranseevne.

Finanstilsynet har i tillegg til formelle kapitaldekningskrav også utarbeidet modeller for såkalt stresstesting av livselskapene. Tilbyder må gjennomføre "worst case-testing" av sine forvaltningsporteføljer. Resultatene av stresstesting vurderes i sammenheng med den tilgjengelige bufferkapital. Kapitalen må være tilstrekkelig til å kunne dekke slike "stressituasjoner".

Tabell 46: Forvaltningskvalitet (frihet) – tall pr. 31.12. hvert år

	2007	2008	2009
Kapitaldekning i relasjon til Forskrift om minstekrav til kapitaldekning i forsikringsselskaper, pensjonskasser, innskuddspensjonsforetak og holdingsselskap i forsikringskonsern (FOR-2006-12-22-1616)	%	%	%
Solvensmargindekning i relasjon til Forskrift om beregning av solvensmarginkrav og solvensmarginkapital for norske livsforsikringsselskaper (FOR-1995-05-19-481)	%	%	%
Bufferkapital i % av stresstestbeløp basert på <i>bokført verdi</i> i relasjon til Finanstilsynets rundskriv 7/2008	%	%	%
Bufferkapital i % av stresstestbeløp basert på <i>virkelig verdi</i> i relasjon til Finanstilsynets rundskriv 7/2008	%	%	%
Måltall::			
■ Kapitaldekning	%	%	%
■ Solvensmargindekning	%	%	%
■ Bufferkapital i % av stresstestbeløp basert på <i>bokført verdi</i>	%	%	%
■ Bufferkapital i % av stresstestbeløp basert på <i>virkelig verdi</i> (Rating Standard & Poor's – S&P)	%	%	%
Beskriv kort tilbyders egenkapitalstrategi.			
Har offentlige myndigheter hatt vesentlige bemerkninger knyttet til oppfyllelse av lov og forskifter i de siste 3 år? Herunder medtas også eventuelle vesentlig offentlige pålegg fra Finanstilsynet ved gjennomførte tilsynsbesøk.	Ja ☐ Nei ☐ Hvis ja, redegjør		

10.3.7 SI TILBYDERS SELSKAPSFORM OG EGENKAPITALBETJENING (KUN FOR GJENSIDIGE SELSKAP)

Vurderingsveiledning – Tabell 47

Det er et klart skille mellom tilbyders og oppdragsgivers resultater og risiko. Overskuddet tildeles oppdragsgiver, og tilbyders fortjenestelement bakes inn i en årlige bindende fakturering (pristariffer) for administrasjon, personrisiko og kapitalforvaltningsrisiko.

Eierne i livselskapene bærer risikoen for at oppnådd avkastning på oppdragsgivers midler minst tilsvare pensjonskontraktenes rentegaranti (grunnlagsrente). Positivt resultat i kapitalforvaltningen kan avsettes som tilleggsavsetning tilordnet den enkelte kunde, så lenge avsetningen ikke overstiger 12 prosent av premiereserven. Negativt resultat i kapitalforvaltningen kan belastes avsatt tilleggsavsetning.

Livselskapenes (aksjeselskap og gjensidige selskap) forvaltningskapital skal som tidligere nevnt deles inn i selskapsportefølje (forsikringsgivers midler), kollektivporte-

følje(r) og særskilte investeringsvalgspporteføljer (kundemidler). Selskapsporteføljen består av eiendeler som motsvarer tilbyders ansvarlige kapital. Denne porteføljen skal sikre tilbyder en tilfredsstillende avkastning på egenkapitalen. I tillegg kommer til eventuell fortjeneste ved de ulike pristariffer. Samlet utgjør disse elementer eiernes totalavkastning. Tilbyder bestemmer selv hvordan midlene i selskapsporteføljen skal forvaltes.

Forhold knyttet til overskuddsdeling mellom oppdragsgiver og tilbyder er således ikke relevant å vurdere (med unntak av forhold omtalt i Tabell 40). (Eventuell overskuddsdeling i en overgangsfase, se særskilt i tildelingskriterier ovenfor).

Dersom tilbyder er et gjensidig selskap vil oppdragsgiver i tillegg til å være forsikrings-taker også ha rollen som eier. I Tabell 47 fremkommer tildelingskriterier som skal klargjøre for oppdragsgiver hvilke risiko/forpliktelser oppdragsgiver påtar seg som eier og hvilken avkastning man kan forvente å få. Oppdragsgiver må, på selvstendig grunnlag, vurdere om dette er et tilfredsstillende avkastnings-/risikoforhold.

Tabell 47: SI – Tilbyders selskapsform og egenkapitalbetjening

Beskriv nye prinsipper for overskudds/risikodeling mellom kunde og eier som følge av ny forsikringslov/forskrifter. Herunder endringer i tilbyders kapitalforvaltning (særsilt om selskapsportefølje) og pristariffer.	
Redegjør kort for tilbyders målsettinger for avkastning og risiko i selskapsporteføljen. Herunder: ■ Tidsperspektiv i porteføljeforvaltning ■ Forventet årlig avkastning ■ Forventet standardavvik Beskriv kort strategi for aktivaallokering og forvaltningsstrategi.	år % %
Redegjør kort for tilbyders mål for totalavkastning for innskutt egenkapital	
Redegjør kort for rapportering til eier mht avkastning for selskapsporteføljen og totalavkastning for eier.	
Redegjør kort for: ■ Tilbyders planer for innkalling av egenkapital ■ Tilbyders muligheter for innkreving av tilleggspremie	

10.4 ANNET

10.4.1 HMS OG LÅN TIL ANSATTE

Det presiseres at det er sterke begrensninger i hvilke kriterier som kan velges under punktet "Annet". De oppdragsgivere som ønsker å kjøpe HMS- eller andre tjenester i tillegg til de ordinære pensjonstjenestene, bør spesifisere dette sammen med beskrivelsen av kontraktens gjenstand. Dersom dette gjøres, må det settes inn tildelingskriterier som gjør det mulig å evaluere også disse andre kjøpene.

KOFA-sakene 2009/10 og 2009/19 behandlet begge spørsmålet om lovligheten av tildelingskriterier. Poenget i disse sakene er at alle tildelingskriterier må ha en sammenheng med kontraktens gjenstand, slik denne er definert i konkurransedokumentene. Videre må tildelingskriteriet være definert på en måte som gjør dem egnet til å velge ut det beste tilbudet.

KOFA utelukker i sakene ikke at HMS kan benyttes som kriterium, men kom i begge sakene til at kriteriet ikke var lovlig. Dette fordi det i konkurransegrunnlaget ikke var spesifisert hvilke konkrete HMS-tjenester

oppdragsgiver etterspurte. Det manglet et bindeledd mellom kontraktens gjenstand (tjenestepensjonsordning) og tildelingskriteriet. Det var heller ikke spesifisert hvilke egenskaper ved HMS-tjenestene som skulle tillegges vekt.

KOFA-sak 2009/44 gjaldt kravet til klarhet i tildelingskriteriene. Nærmere bestemt gjaldt saken om tildelingskriteriet *"Tilleggsytelser, [...] og lignende"* var lovlig.

KOFA kom til at kriteriet, på tross av at oppdragsgiver hadde forsøkt å redegjøre for hva som lå i dette i konkurransegrunnlaget, ikke var tilstrekkelig klart formulert. Det ble særlig vist til at det i konkurransegrunnlaget fremkom at man i "Annet" la eventuelle andre tjenester/tilbud til kommunen og dens ansatte som ikke fremkommer av oppdragsgivers spørsmålsstilling i konkurransegrunnlaget. Tildelingskriteriet var dermed i strid med klarhetskravet og kravet til forutberegnelighet i LOA § 5.

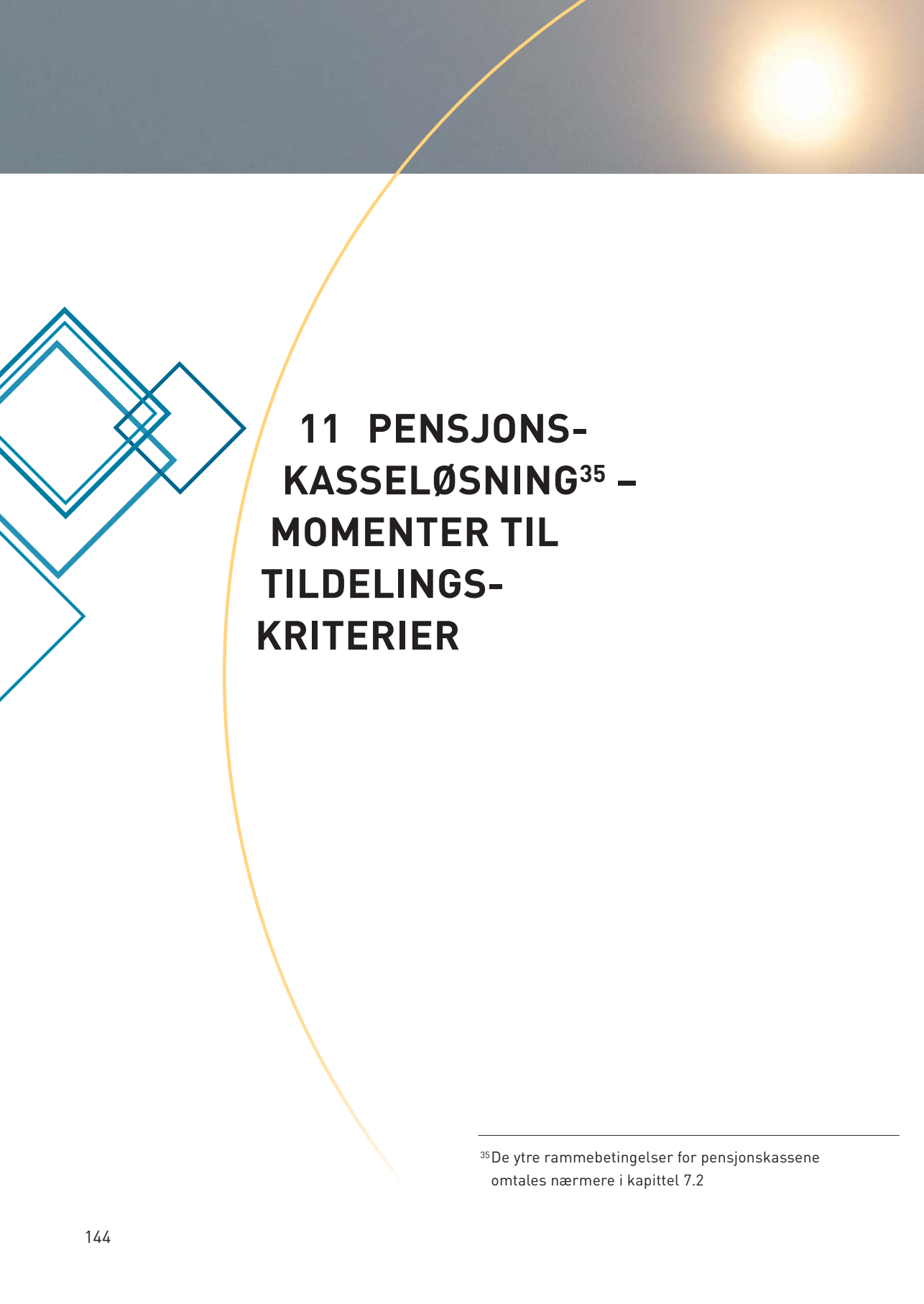
Se også omtale av KOFAs avgjørelser i kapittel 5.4.2 og 5.11.2.

For øvrig vises til Pensjonskontorets styrevedtak av 02.03.2009 (sak 12/09):

"Pensjonsleverandørenes HMS-tjenester og –tilskudd skal være tilgjengelig for alle kunder i fellesskapet innen KS' tariffområde på like vilkår, og ikke kun gjelde de kommuner/fylkeskommuner/bedrifter og virksomheter som er på anbud. Spesifikk tilgang til pensjonsleverandørenes HMS-tjenester og/eller tilskudd skal ikke gis enkeltkommuner i en anbuds-situasjon".

11 PENSJONS- KASSELØSNING³⁵ – MOMENTER TIL TILDELINGS- KRITERIER

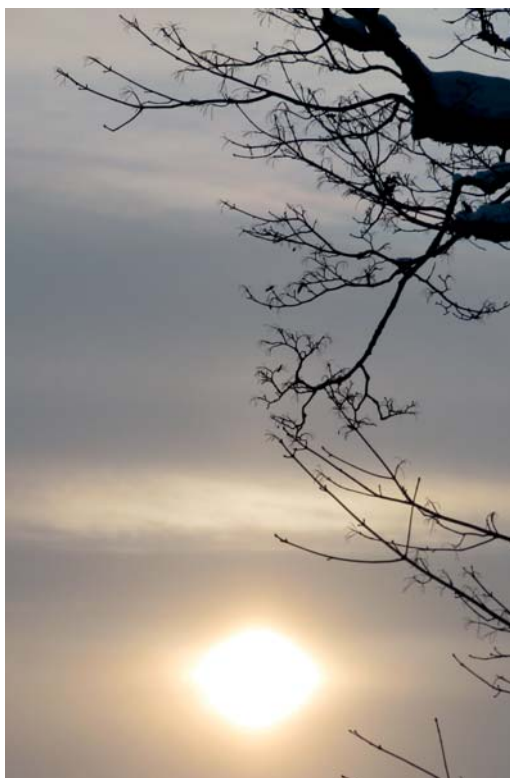
³⁵De ytre rammebetingelser for pensjonskassene omtales nærmere i kapittel 7.2

MOMENTER TIL TILDELINGS- KRITERIER

■ Administrasjon

- Beregning og utbetaling av pensjoner
- Regnskapsføring og regnskapsrapportering
- Gjenforsikring
- Ansvarshavende aktuar

■ Kapitalforvaltning

Som beskrevet i foregående kapittel, er pensjonsforpliktelsene en kommune har overfor nåværende og fremtidige pensjonister fastsatt direkte i Hovedtariffavtalen innen KS' sektor (HTA). Lov om folketrygd, lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser, lov om Statens Pensjonskasse og overføringsavtalen mellom tjenestepensjonsordninger i offentlig sektor får direkte eller indirekte virkning for kommunens pensjonsforpliktelser.

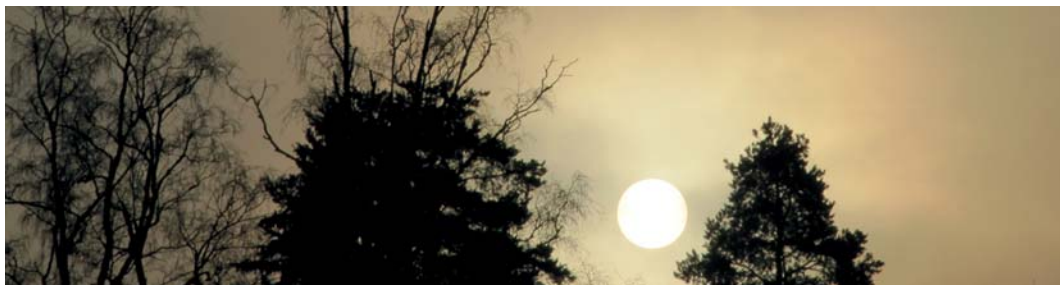
Pensjonsplanen i kommunal sektor er ytelsesbasert. I dette ligger det at pensjonsytelsene regnes ut på en eksplisitt måte når slike kjennetegn som lønn og avlagt tjenestetid på pensjoneringstidspunktet er kjente. (Dette i motsetning til innskuddsbasert pensjon, der det er samlet sparing og akkumulert avkastning over tid som bestemmer hvor stor pensjon som kan sikres).

Kommunens økonomiske forpliktelse ved "varen" ytelsesbasert pensjon kan karakteriseres ved at kommunen har forpliktet seg til fremtidig utbetaling av et beløp som:

- Står i forhold til fremtidig lønnsnivå mv. og derfor er av ukjent størrelse
- Muligens kan forfalle svært langt frem i tid (30-50 år er ikke uvanlig)
- Det er knyttet usikkerhet til om kommer til utbetaling, og eventuelt hvor lenge utbetalingen skal vare

En kommune kan alternativt velge å finansiere og sikre sine fremtidige pensjonsforpliktelser gjennom opprettelse av pensjonskasse.

I det følgende gis en beskrivelse av ulike forhold knyttet til pensjonskasseløsning.

Beskrivelsen er ikke ment å være uttømmende men kun ment å gi et generelt innblikk i de ulike elementer i en pensjonskasse. Kommunen bør gjøre sine egne utredninger dersom det er aktuelt å etablere egen pensjonskasse.

Generelle forhold

En pensjonskasse er en selvstendig juridisk person som har som eneste formål å forvalte pensjonsordningen for én enkelt kommune med tilknyttede kommunale virksomheter (eventuelt for flere kommuner, såkalt interkommunal pensjonskasse).

Pensjonskassens økonomi er lukket, og pensjonskostnadene står i direkte forhold til de samlede pensjonsforpliktelser for pensjonskassen. Beregning og fordeling av premiekostnad i en interkommunal pensjonskasse skal følge de samme prinsipper som i et premieutjevningsfellesskap for en tjenestepensjonsordning i et livsforsikringsselskap.

Bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven med utfyllende forskrifter er for det alt vesentlige de samme for en pensjonskasse som for et livsforsikringsselskap. En pensjonskasse har et selvstendig ansvar for å ivareta og etterleve dette regelverket. Ved

avtale om kollektiv pensjonsforsikring i et livsforsikringsselskap, er det forsikringsselskapets ansvar å sørge for at regelverket etterleves.

Opprettelse og drift

En kommunal pensjonskasse etableres ved beslutning i kommunestyret, og skal ha vedtekter som tilfredsstiller de minstekrav som stilles i forsikringsvirksomhetsloven § 7-4 (jf. kapittel 7.2.5). Styret og daglig ledelse av pensjonskassen er nærmere beskrevet i kapittel 7.2.6.

Utgangspunktet er at en pensjonskasse tar seg av alle administrative oppgaver selv – så som pensjonsberegning, regnskapsføring og kapitalforvaltning. Dette avhenger imidlertid av ressurser og kompetanse innad i pensjonskassen, og på hvilken måte de selv vil engasjere seg i administrasjon og forvaltning. For større kommuner med pensjonskasser er det vanlig at man selv står for store deler av administrasjonen.

De administrative oppgavene kan imidlertid settes ut. Dette kan gjøres på ulike måter – tjenestene kjøpes inn enkeltvis fra ulike leverandører, eller én og samme leverandør er ansvarlig for alle tjenester.

En løsning der én leverandør står for totalleveranse av alle tjenester kalles gjerne *"nøkkelferdig pensjonskasse"*. Det vises i denne forbindelse til kapittel 7.2.9.

Kapitalkrav

Forsikringsvirksomhetsloven stiller som minimumskrav at en pensjonskasse har en grunnkapital tilsvarende 10 ganger folketrygdens grunnbeløp (G)³⁶. I tillegg skal pensjonskassen til enhver tid ha forsvarlig ansvarlig kapital og solvensmarginkapital, som til enhver tid utgjør minst 8 prosent av selskapets aktiva og selskapets forpliktelser utenfor balansen, beregnet etter prinsipper for risikoveiing (jf. forsikringsvirksomhetsloven §§ 7-5(1), 7-9 (1), 6-3 (1) og 6-4 (1) med tilhørende forskrifter).

Ansvarlig kapital kan bestå av innskutt egenkapital, oppsamlet egenkapital og ansvarlig lån, men likevel slik at eventuelt ansvarlig lån som overstiger 100 prosent av egenkapitalen ikke teller med.

Størrelsen på solvensmarginkapitalen beregnes med utgangspunkt i størrelsen og sammensetningen av pensjonskassens risiko knyttet til innfrielse av pensjons- og forsikringsforpliktelsene. (NB! Det er gitt overgangsregler til 1. januar 2010 for oppfyllelse av dette kravet, i medhold av nærmere forskrifter).

Man har liten erfaring med hva størrelsen på solvensmarginkapitalkravet vil være for kommunale pensjonskasser, herunder om

kapitaldekningskravet eller solvensmargin- kapitalkravet vil være det strengeste (kapitaldekningskravet i § 6-3(1) vil i praksis være vesentlig høyere enn minstekravet til grunnkapital i § 7-5(1)).

For ivaretagelse av kapitaldekningskravet vektet ulike eiendeler etter deres antatte risiko, varierende fra 100 prosent for aksjer og fast eiendom, til 0 prosent for stats- og statsgaranterte obligasjoner. Minimumskravet beregnes som 8 prosent av disse risikovektede eiendelene, og oppfylles ved at en pensjonskasses ansvarlige kapital minst skal nå opp i 8-prosentkravet.

³⁶ Pr. 1. mai 2007 er grunnbeløpet lik kr 66.812

Tildelingskriterier - momenter

En naturlig inndeling av tjenester som en pensjonskasse må gå til anskaffelse av – og som det må fastsettes tildelingskriterier for – er vist i oppstillingen i det følgende. Tildelingskriteriene må tilpasses den enkelte pensjonskasses planlagte operasjonelle innretning og for herværende veiledning har det ikke vært ambisjonen å beskrive slike kriterier i mer detalj.

Det understrekes at nedenstående oppstilling av tildelingskriterier ikke er uttømmende.

- Administrasjon
 - Ajourhold av medlemsregistre
 - Beregning og utbetaling av pensjoner
 - Regnskapsføring og regnskapsrapportering
 - Gjenforsikring
 - Ansvarshavende aktuar
- Kapitalforvaltning

11.1 ADMINISTRASJON

Oppgaver som inngår i pensjonskassens løpende drift er:

- Ajourhold av medlemsregistre (aktive medlemmer og pensjonister)
- Beregning og utbetaling av pensjoner (herunder skattetrekk)
- Regnskapsføring og regnskapsrapportering
- Gjenforsikring
- Kapitalforvaltning

11.1.1 AJOURHOLD AV MEDLEMSREGISTRE

Ajourhold av medlems- og pensjonistregistre baseres på ajourføring fra kommunens lønns- og personalregistre, i hovedsak etter de samme rutiner og prosedyrer som følges av kommuner som har pensjonsordning i livsforsikringsselskap.

11.1.2 BEREKNING OG UTBETALING AV PENSJONER

Beregning av pensjoner er nært knyttet opp mot medlems- og pensjonistregistreringen, som oftest ved beregningsfunksjonalitet som er innebygget i IT-løsning for slik registrering. Pensjonsutbetalingen kan ivaretas av den som står for medlemsregistreringen, eller av en annen leverandør, evt. kommunens eget lønnsutbetalingssystem.

For å bistå med planlegging, styring og kontroll av pensjonskassens økonomi og finansielle stilling skal pensjonskassen knytte til seg aktuar, som er ansvarlig for alle forsikringstekniske beregninger og revisor. Aktuar-tjenesten kan kjøpes av et aktuarkonsulent-selskap eller et livsforsikringsselskap.

11.1.3 REGNSKAPSFØRING OG REGNSKAPS-RAPPORTERING

Pensjonskassenes regnskapsføring og regnskapsrapportering er regulert i forskrift av 16. desember 1998. Forskriften ble endret senest pr. 4. april 2008 og trådte da i kraft straks og med virkning for regnskapsåret 2008. Forskriften angir en detaljert og omfattende spesifisering for oppstilling av resultat, balanse, endringer i egenkapital, kontantstrømmer og noter i årsregnskapet.

Utdrag av årsregnskapet med supplerende opplysninger skal rapporteres til Finanstilsynet og Statistisk Sentralbyrå på standardisert format innen tre måneder etter regnskapsårets avslutning.

Pensjonskassene skal også avlegge delårsregnskap på kvartalsbasis, uten at dette skal rapporteres til offentlige myndigheter.

Pensjonskasser med forvaltningskapital som overstiger 1 milliard kroner skal rapportere nærmere bestemte nøkkeltall på halvårsbasis.

11.1.4 GJENFORSIKRING

Etter forsikringsvirksomhetsloven § 7-10(1), jf. § 6-8 er det obligatorisk for alle pensjonskasser å inngå avtale om reassuranse. Minstestandard for reassuransens utforming og omfang er ikke presisert nærmere i bestemmelsene.

I praksis vil det være tale om at man som et minimum etablerer en katastrofedekning, som beskytter pensjonskassen mot øko-

nomisk tap som den kan bli påført hvis et stort antall medlemmer dør eller blir uføre som følge av én og samme hendelse.

11.1.5 ANSVARSHAVENDE AKTUAR

Pensjonskassen skal ha ansvarshavende aktuar til bistand med planlegging, styring og kontroll av pensjonskassens økonomi og finansielle stilling.

Aktuaren er ansvarlig for alle forsikringstekniske beregninger. Aktuertjenesten kan kjøpes av et aktuarkonsulentselskap eller et livsforsikringsselskap.

11.2 KAPITALFORVALTNING

Kapitalforvaltningen er løsrevet fra de forannevnte oppgavene. Pensjonskassen kan sette bort hele eller deler av forvaltningen gjennom avtale(r) med bank, livsforsikringsselskap eller virksomhet med tillatelse til å drive aktiv forvaltning. Avtaler der eksternt kapitalforvalter gis et handlingsrom innenfor fastsatte hovedretningslinjer, avkastnings- og risikomål (benchmark), rapportering, honorar

osv. kalles "aktiv kapitalforvaltning". Et annet alternativ vil være å investere i ulike fond. Pensjonskassen kan også selv stå for deler av kapitalforvaltningen.

Selv om det ikke er obligatorisk, kan det også være aktuelt for pensjonskassen å knytte til seg en rådgiver for kapitalforvaltningen. Slik rådgiver kan bistå ved utforming av strategi for kapitalforvaltningen og ved utforming av forvalternes rapporteringsrutiner.

En pensjonskasse skal sørge for forsvarlig kapitalforvaltning og hensiktsmessig plassering av eiendeler til dekning av de forsikringsmessige forpliktelsene "sett i forhold til arten av forsikringsforpliktelsene og hensynet til sikkerhet, risikospredning, likviditet og avkastning" jf. forsikringsvirksomhetsloven § 6-6(1).³⁷

Pensjonskassen skal for alle oppståtte risikoer ved kapitalforvaltningen ha:

- Helhetlig styring (kapitalforvaltningsstrategi)
- Oversikt (kapitalforvaltningsrutiner)
- God kontroll (rapportering)

11.2.1 STRATEGI

Pensjonskassen skal ha en dokumentert kapitalforvaltningsstrategi som sørger for at de risikoer pensjonskassen er eksponert for gjennom kapitalforvaltningen er forsvarlige i forhold til pensjonskassens bufferkapital. Kapitalforvaltningsstrategien skal omfatte

pensjonskassens *overordnede retningslinjer for forvaltningen av midler*, herunder:

- Overordnede forhold knyttet til organisering og ansvarsforhold
- Styre- og ledelsesrapportering
- Uavhengig kontroll

Kapitalforvaltningsstrategien skal sikre at det er klar uavhengighet og arbeidsdeling mellom enheter og personell med utøvende funksjoner, og enheter og personell med ansvar for overvåkning.

11.2.2 RUTINER

Det skal være etablert rutiner for å overvåke at kapitalforvaltningen utøves i henhold til myndighetsfastsatte krav og pensjonskassens kapitalforvaltningsstrategi.

11.2.3 RAPPORTERING

Den enhet som overvåker kapitalforvaltningen skal jevnlig rapportere skriftlig til styret og ledelsen om risiko, resultater og etterlevelse. Frekvensen og innholdet i rapportene skal tilpasses kompleksiteten og omfanget av virksomheten.

11.2.4 ANALYSE OG STRESSTESTING

Pensjonskassen skal jevnlig, og minst ved utgangen av hvert kvartal, analysere hvordan uvanlige markedsforhold, herunder rente- og valutakursendringer, samt utslag av forsikrings- og kredittrisiko, vil påvirke pensjonskassens bufferkapital.

³⁷ Generelt krav til forsvarlighet i kapitalforvaltningen er nærmere utdypet i egen forskrift om livsforsikrings-selskapers og pensjonsforetaks kapitalforvaltning av 20. desember 2007.

Viser analysene at pensjonskassen kan bli påført tap som innebærer at den ikke lenger vil oppfylle soliditets- og sikkerhetskrav fastsatt i lov eller forskrift, skal pensjonskassen vurdere å iverksette tiltak som reduserer risikoen eller som øker bufferkapitalen. En enhet som er uavhengig av utøvende enhet skal ha ansvaret for analysene, og skal jevnlig rapportere resultatene av sine analyser til styret.

Med hjemmel i kapitalforvaltningsforskriften har Finanstilsynet fastsatt retningslinjer for slik "worst case-testing" av pensjonskassenes (og livsforsikringsselskaperenes) forvaltningsporteføljer, som er presisert senest i rundskriv nr 07/2008, datert 14. mars 2008.

Et hovedprinsipp i denne stresstesting er å beregne konsekvensene av et fall i aksje- og eiendomsmarkedene samtidig med en økning i det generelle rentenivået. Stresstesten omfatter også tilsvarende analyser av risiko og tapspotensialet knyttet til innfrielse av pensjonsforpliktelsene.

Pensjonskasser med forvaltningskapital på 10 milliarder kroner eller mer (og alle livsforsikringsselskaper) er pliktige til å rapportere resultatet av slike stresstester kvartalsvis. Finanstilsynet har signalisert at de vil vurdere om rapporteringsplikten skal gjøres gjeldende for alle pensjonskasser, når de har vunnet erfaring med rapporteringen.

Forkortelser

AD:	Arbeidsdepartementet
AFP:	Avtalefestet pensjonsordning som gir ansatte rett til alderspensjon fra valgfritt tidspunkt etter fylte 62 år og til 67 år. Ordningen er under endring.
BNP:	Bruttonasjonalprodukt
FAD:	Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet
FAL:	Forsikringsavtaleloven. Lov av 16. juni 1989 nr. 69
FIN:	Finansdepartementet
FNO:	Finansnæringens Fellesorganisasjon
FOA:	Forskrift om offentlige anskaffelser, gitt av Fornyings- og administrasjonsdepartementet 4. april 2006 nr. 402
G:	Folketrygdens grunnbeløp. Vedtas med virkning fra 1.mai hvert år.
HTA:	Hovedtariffavtalen innen KS-området. Denne kan lastes ned fra www.pensjonskontoret.no eller bestilles fra www.kommuneforlaget.no .
KLP:	Kommunal Landspensjonskasse. Pensjonsleverandør – organisert som et gjensidig selskap mellom de kommuner som har sine forsikringer hos dem.
KOFA:	Klagenemnda for offentlige anskaffelser
KS:	Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon. Forhandler for kommunene i tariffoppgjør i KS' tariffområde.
LO Kommune:	Landsorganisasjonen i Norge, seksjon kommune. Forhandlingssammenslutning innen KS' tariffområde.
LOA:	Lov om offentlige anskaffelser av 16. juli 1999 nr. 69
SI:	Særskilt Investeringsvalg

Forkortelser

S&P	Ratingselskapet Standard & Poor's
TA:	Tilleggsavsetning
TPO:	Tjenestepensjonsordning
YS-K:	Yrkesorganisasjonenes sentralforbund, seksjon kommune. Forhandlings-sammenslutning innen KS'-tariffområde.

Ord og uttrykk

Aktivaklasse:	Ulike investeringsgrupper slik som aksjer, obligasjoner, eiendom m.m.
Anleggsportefølje:	Investeringer som foretas med en langsiktig investeringshorisont. Livselskapene inndeler sine investeringer i omløpsmidler og anleggsmidler. Det er fastlagt særskilte retningslinjer for regnskapsmessig håndtering av anleggsmidler. Løpende verdiendringer i anleggsporteføljen vil ikke påvirke selskapets kursreguleringsfond.
Avkastningsgaranti:	Minste årlige avkastning som skal tilføres pensjonsordningen
Avkastningsmålsetning:	Målsetting for ønsket/forventet avkastning på investert beløp. Avkastning måles oftest som prosent av investert beløp og kan bestå blant annet av; kursgevinst/tap, renteinntekter, utbytte etc.
Begrenset anbudskonkurranse:	Anskaffelsesprosedyre som bare tillater de leverandører som er invitert av oppdragsgiver til å gi tilbud, men som ikke tillater forhandling.
Bestandsprofil:	Hvordan pensjonsordningens medlemsmasse er sammensatt når det gjelder slike forhold som aldersfordeling, lønnsfordeling, andelen av kvinner/menn, andelen av uføre mv.
Bokført kapitalavkastning:	Prosentvis avkastning for en verdipapirportefølje, eksklusive verdiendringer som følge av urealiserte gevinster og tap.
DOFFIN-database:	Databasen for Offentlige Innkjøp.
Folketrygdens grunnbeløp	Beløp som folketrygdens pensjoner regnes ut i fra. Brukes for å indeksjustere pensjonene. Vedtas med virkning fra 1. mai hvert år. Ofte forkortet G.

Ord og uttrykk

Forsikringsagentvirksomhet:	Forsikringsformidlingsvirksomhet som består i å tilby forsikringsprodukter for, og på vegne av, ett eller flere forsikringsselskap.
Forsikringsbart:	Risikoforhold ved en pensjonsytelse som kan overdras til forsikringsselskap med endelig virkning.
Forsikringsmegling:	Forsikringsformidlingsvirksomhet som består i å presentere kunden for forsikringsløsninger fra et eller flere forsikringsselskaper uten at det er inngått uttrykkelig avtale med forsikringsselskapene om dette.
Grunnlagsrente:	Diskonteringsrente for beregning av kontantverdien av fremtidige premieinnbetalinger og pensjonsutbetalinger.
Ikke-forsikringsbart:	Risikoforhold ved en pensjonsytelse som ikke kan overdras til forsikringsselskap med endelig virkning.
Kapitalbinding:	Se Pensjonsveileder kap. 9.1.5
Kapitalforvaltningsrisiko:	Risiko ved livsselskapenes forvaltning av investeringsporteføljer. Kapitalforvaltningen beskrives gjennom en forventet avkastning og risiko. Kapitalforvaltningsrisiko måles ofte som variasjoner i investeringsporteføljens avkastning, slik at høy avkastningsvariasjon er et uttrykk for høy risiko.
Kollektiv pensjonsforsikring:	Avtale mellom arbeidsgiver og livsforsikringsselskap om sikring av ansattes pensjonsrettigheter.
Kollektivportefølje:	Investeringsportefølje som ivaretar kapitalforvaltning for hele/deler av livsselskapenes kunder og med fastlagte strategier for kapitalforvaltningen. Fra 2008 gir forsikringsvirksomhetsloven livsselskapene mulighet til å etablere flere kollektivporteføljer med ulik risikoprofil. Kundene vil tilordnes/tilbys ulike kollektivporteføljer basert på kundenes bufferkapital.

Ord og uttrykk

Konkurranse med forhandling:	Anskaffelsesprosedyre hvor oppdragsgiver har adgang til å forhandle med en eller flere leverandører.
Konkurransegrunnlag:	Anbudsgrunnlag – det dokument som ligger til grunn for konkurransen.
Kontoføring:	Oversikt over pensjonsordningens innbetalinger, utbetalinger og øvrige bevegelser i løpet av et år, sammen med status ved årets slutt.
KS' tariffområde:	Tariffområde, med en egen hovedtariffavtale som omfatter ansatte i kommuner, fylkeskommuner, kommunale og interkommunale selskaper samt andre som har valgt å tilslutte seg avtalen.
Kusreguleringsfond:	Summen av urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler som inngår i kollektivporteføljen.
Levealderjustering	Prinsipp som innebærer at den enkeltes pensjon ved gitt uttaksalder skal justeres for endringer i befolkningens levealder.
Overføringsavtalen:	Avtale mellom Statens Pensjonskasse og andre pensjonsordninger innenfor offentlig sektor om overføring og avregning av ansattes pensjonsrettigheter mellom arbeidsgivernes pensjonsordninger.
Pensjonsinnretning:	Fellesbetegnelse på alle leverandører av tjenestepensjon innen KS' tariffområde (livsselskap og pensjonskasser).
Pensjonskasse:	Egen stiftelse opprettet av arbeidsgiver for sikring av ansattes pensjonsrettigheter.
Pensjonskostnad:	Beregnet verdi av de pensjonsrettigheter som tjenes opp i løpet året.

Ord og uttrykk

Pensjonsleverandør:	Fellesbetegnelse på livselskapene innen KS' tariff område (KLP, Vital og Storebrand) omtales i teksten ofte som "leverandør" eller "tilbyder".
Pensjonsplan:	Beskrivelse av hvordan ansattes pensjonsrettigheter skal fastsettes.
Premiefond:	Midler som er innbetalt til pensjonsordningen og som skal anvendes til dekning av fremtidige premier
Premiereserve:	Forsikringsteknisk kontantverdi av de pensjonsforpliktelser som pensjonsordningen har pådratt seg overfor sine medlemmer.
Premieutjevningssfellesskap:	Pensjonsordninger for flere arbeidsgivere, med beregning av pensjonspremien som et gjennomsnitt for alle ordninger.
Referanseplan:	Standardisert og tilnærmet beregningsmetode for pensjonsytelsene i en offentlig pensjonsordning. Benyttes for å oppnå best mulig sammenlignbarhet mellom leverandørene ved anbudskonkurranse.
Rentegarantinivå:	Minimumsnivå for den årlige avkastning som skal tilføres pensjonsordningen.
Samfunnsansvar:	Beskriver hvordan livselskapene utøver sine investeringsaktiviteter for å ta hensyn til samfunnsmessige forhold utover de rent snevre finansielle hensyn. Omtales også som selskapets etiske retningslinjer og medfører at man tar hensyn til forhold som miljøvern, menneskerettigheter våpenproduksjon etc. ved gjennomføring av investeringsaktivitetene.
Selskapsportefølje:	Består av eiendeler (investeringer) som skal motsvare forsikringsgiver(livselskapets) ansvarlige kapital.

Ord og uttrykk

Soliditet:	Beskriver størrelsen på selskapets egenkapital (ansvarlig kapital). Måles ofte som prosent av selskapets risiko-vektede aktiva. Offentlige myndigheter har fastlagt soliditetskrav for livselskapene.
Solvenskrav:	Kapitalkrav som står i forhold til risikoen ved innfrielse av pensjonsordningens forpliktelser
Særskilt investeringsvalg:	Fra 2008 gir forsikringsvirksomhetsloven kundene adgang til å velge sin egen (særskilte) investeringsstrategi. Livselskapene vil under denne ordningen inngå avtaler med hver enkelt kunde hvor det fastsettes retningslinjer for sammensetting (og eventuell endring) av investeringsporteføljen, bufferavsetninger, avkastningsgaranti etc. <i>(Tariffpartene vil vurdere i hvilken utstrekning det skal gis anledning til å benytte dette valg for pensjonskontrakter innen KS' tariffområde).</i>
TED-database:	Den europeiske offisielle databasen for kunngjøringer.
Terskelverdier:	Grenseverdier for kontraktens størrelse som er avgjørende for om anskaffelsesforskriften del II eller III skal benyttes.
Tildelingskriterier:	De kriterier som ligger til grunn for valg av tilbud.
Tilleggsavsetninger:	Avsetninger utover minstekravet til premiereserve for sikring av pensjonsinnretningens forpliktelser.
Verdijustert kapitalavkastning:	Prosentvis avkastning for en verdipapirportefølje, inklusive verdiendringer som følge av urealiserte gevinster og tap.
Ytelsesbasert pensjonsordning:	Pensjonsordning hvor ansattes pensjonsrettigheter regnes ut direkte i forhold til hvor lenge ansettelsesforholdet har vart og lønn i ansettelsesperioden.
Åpen anbudskonkurranse:	Anskaffelsesprosedyre som tillater alle interesserte leverandører å gi tilbud, men som ikke tillater forhandling.

Adresseliste

Akademikerne-K	Fridtjof Nansens plass 6	0160 OSLO	www.akademikerne.no
Akershus fylkeskommunale pensjonskasse	Postboks 1201 Sentrum	0107 OSLO	www.afpk.no
Andebu kommunale pensjonskasse	Andebu Sentrum 1	3158 ANDEBU	
Arbeidsdepartementet (AD)	Postboks 8019 Dep	0030 OSLO	www.regjeringen.no
Arendal kommunale pensjonskasse	Postboks 10	4801 ARENDAL	
Bergen kommunale pensjonskasse	Postboks 860 Sentrum	5807 BERGEN	
Bodø kommunale pensjonskasse	Postboks 319	8001 BODØ	
Buskerud fylkeskommunale pensjonskasse	Postboks 1016 Bragernes	3001 DRAMMEN	www.bfkp.no
Drammen kommunale pensjonskasse	Postboks 26 Bragernes	3008 DRAMMEN	www.dkp.no
Elverum kommunale pensjonskasse	Storgt. 18	2406 ELVERUM	
Finansdepartementet (FIN)	Postboks 8008 Dep	0030 OSLO	www.regjeringen.no
Finansnæringens Fellesorganisasjon (FNO)	Postboks 2473 Solli	0202 OSLO	www.fno.no
Finanstilsynet	Postboks 1187 Sentrum	0107 OSLO	www.finanstilsynet.no

Adresseliste

Fjell kommunale pensjonskasse	Fjell rådhus, postboks 184	5342 STRAUME	
Flekkefjord kommunale pensjonskasse	Kirkegaten 50	4400 FLEKKEFJORD	
Halden kommunale pensjonskasse	Storgt. 8	1771 HALDEN	
Haugesund kommunale pensjonskasse	Skåregt. 103	5528 HAUGESUND	
KOFA	Postboks 439 Sentrum	5805 BERGEN	www.kofa.no
Kommunal Lands-pensjonskasse	Postboks 1733 Vika	0121 OSLO	www.klp.no
Kristiansand kommunale pensjonskasse	Serviceboks 417	4604 KRISTIANSAND	
KS	Postboks 1378 Vika	0114 OSLO	www.ks.no
LO Kommune	Youngstorget 11	0181 OSLO	www.lo.no
Molde kommunale pensjonskasse	Rådhusplassen 1	6413 MOLDE	
Moss kommunale pensjonskasse	Postboks 175	1501 MOSS	
Norsk Pensjon AS	Postboks 2571 Solli	0202 OSLO	www.norskpensjon.no
Overføringsavtalen Sikringsordning	Postboks 1466 Vika	0116 OSLO	www.sikringsordningen.no
Pensjonskasseforeningen	Postboks 2417 Solli	0201 OSLO	www.pensjonskasser.no

Adresseliste

Pensjonskontoret	Postboks 1466 Vika	0116 OSLO	www.pensjonskontoret.no
Sandefjord kommunale pensjonskasse	Postboks 2025	3247 SANDEFJORD	
Sandnes kommunale pensjonskasse	Postboks 284	4303 SANDNES	
Skien kommunale pensjonskasse	Postboks 158 Sentrum	3701 SKIEN	
Statens Pensjonskasse	Postboks 5364 Majorstuen	0304 OSLO	www.spk.no
Stokke kommunale pensjonskasse	Postboks 124	3161 STOKKE	
Storebrand Livsforsikring AS	Postboks 500	1327 LYSAKER	www.storebrand.no
Trondheim kommunale pensjonskasse	Postboks 2072 Sentrum	7411 TRONDHEIM	
Unio	Stortingsgata 2	0158 OSLO	www.unio.no
Vest-Telemark Kraft Pensjonskasse		3860 HØYDALSMO	
Vital Forsikring ASA	Postboks 7500	5020 BERGEN	www.vital.no
YS-K	Postboks 9232 Grønland	0134 OSLO	www.ys.no

DOMSREGISTER

EF-domstolen

Sak C-532/06	Lianakis-dommen	side 56
--------------	-----------------	---------

KOFA

Sak 2006/159		side 41, 46, 58
--------------	--	-----------------

Sak 2006/161		side 41, 46, 58
--------------	--	-----------------

Sak 2008/120		side 56
--------------	--	---------

Sak 2009/10		side 46, 47
-------------	--	-------------

Sak 2009/19		side 46, 47, 57
-------------	--	-----------------

Sak 2009/20		side 46, 47, 58
-------------	--	-----------------

Sak 2009/44		side 46, 47, 58
-------------	--	-----------------

STIKKORDREGISTER

A

AFP-vedtektene 71, 77
Akademierne 12, 25, 64
anbudskonkurranse 2, 51
anleggsmidler 123–134
anskaffelsesprotokoll 61
ansvarlig kapital 147
ansvarshavende aktuar 145, 149
Arbeidsdepartementet 152
Arbeidsretten 11
avkastningsgaranti 30, 88, 89, 91

B

begrenset anbudskonkurranse 51
bestandsprofiler 101
BNP 13, 152
bruttoordningen 34
Brønnøysund 63

D

daglig leder 75
DOFFIN 54
drøftingsplikt 20

E

ECON Analyse 64
EF-domstolen 56
egenkapitalen 86, 129, 141
Energiaftalen 21
Enhetsregisteret 63
EUs direktiver 13, 45
evalueringsfasen 42
EØS-avtalen 13

F

Finansdepartementet 79, 82
Finanstilsynet 91, 127, 139
fleksibel alderspensjon 23, 24
flyttekostnader 43
FNO 71, 81
fondsmidler 107
formannskapet 20
Fornyings- og administrasjons-
departementet 54
forsikringsagentvirksomhet 80
forsikringsbart 95, 105–108
forsikringsformidlingsloven 82
forsikringsmeglere 79, 80
forsikringsrådgivere 43, 79, 80
forsikringsvirksomhetsloven 11, 19, 60, 69–70
72–75, 149
forskrift om offentlige anskaffelser 12, 15
fylkeskommunale pensjonskassene 73
fylkeskommune 16

G

gjenforsikring 76, 149
gjensidig selskap 74, 129, 140

H

HA 21
HMS 53, 141
Hovedavtalen 21
Hovedtariffavtalen 17, 18, 21, 41, 42, 49
HTA 19, 93, 126

I

ikke-forsikringsbart 105, 106, 139
innbetalingsprofil 107
interkommunal pensjonskasse 74
investeringsstrategi 89, 90

K

kapitalbinding 111
kapitalforvaltningsrisiko 86, 88
KLP-saken 11
KOFA 45–48, 152
kollektivporteføljen 137
Kommunal Landspensjonskasse 11, 71
kommunale pensjonskassene 23, 74, 77
kommunale pensjonsordninger 20, 72, 73
kommunens administrasjon 20, 42
kommunestyret 20, 41, 42
konkurranse med forhandling 51, 52, 55
konkurransegrunnlag 14, 20, 42, 45, 53
kontraktsinngåelse 59
KS 12, 27, 64
KS-området 17, 63
kunngjøringsplikten 54
kursreguleringsfond 90

L

levealdersjustering 26, 30
leverandørmøter 72
Lianakis-dommen 56
LO Kommune 12, 25, 64
lov om folketrygd 93
lov om offentlige anskaffelser 12
lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser 93
lov om Statens Pensjonskasse 93

M

mejlere 42, 78, 79
meglerskikk 80
minimumsavkastning 96

N

Nærings- og handelsdepartementet 13

O

offentlig tjenestepensjon 17, 23–37
offentlige innkjøp 13
oppsatte medlemmer 103
oppsigelse 19, 20, 21, 49
oppspart kapital 43
Overføringsavtalen 12

P

pensjonsavtale 29, 49, 126
pensjonsinnretninger 19
pensjonskasse 64, 69, 72, 145
Pensjonskasseforeningen 72
Pensjonskontoret 12, 63–67
Pensjonskontorets styre 12, 64, 65
pensjonskostnad 101–105
pensjonsleverandørene 64, 69, 70, 71
Pensjonsutredningsutvalget 12
Pensjonsveilederen 15
personrisiko 93
premiefond 114, 120
premieinnbetaling 109
premieutjevningssfellesskap 86, 94

R

reassuranse 149
referanseplanen 101, 108–109
risikopremien 96
rådgiverhabilitet 80

S

samfunnsansvar 123, 135
selskapsporteføljen 88, 128, 140
solvensmarginkapital 147
Statens pensjonsfond utland 123, 135
Statens Pensjonskasse 93
Statistisk Sentralbyrå 149
Storebrand Livsforsikring 71
Styret for AFP 12
særskilt investeringsvalg 89, 129

T

TED-databasen 49, 51, 54
tildelingskriterier 15, 17, 93, 145
tilleggsavsetninger 86, 89, 118, 130
tilsynsmyndighet 74, 77, 83
Trygderetten 64, 66

U

uførehypighet 90
Unio 12, 25, 64

V

vedtak om flytting 20, 42
Vedtekter for Tjenestepensjonsordning 11,
19, 60
verdijustert avkastning 121, 132
Vital Forsikring 71

Y

YS-K 12, 25, 64
ytelsesbasert pensjonsordning 101

Å

åpen anbudskonkurranse 50, 51, 55

Notater

